

Ludovico A R I O S T O

un

Torquato T A S S O.

"Valgami il lungo studio e il grande amore
Che m'ha fatto cercar lo tuo volume."
D a n t e, Inf, I, 87

Sākot ar 13 g.s. no Francijas izklīdušie dzejnieki ienes Itālijā franču ēposa Karolingu ciklu. Šis cikls gūst piekrišanu plašās tautas masās un interese par to neatslābst līdz pat renesanses laikam. It sevišķi iemīļots un cienīts ir Rolanda dziedājums, kuŗš, tulkots itāliešu valodā, pārstrādāts un pielāgots tautas gaumei, no paaudzes uz paaudzi saista ļaužu prātus. Tā Luidži Pulči, (1432 -1484) aizņemties vielu no Karolingu cikla, saraksta "Morgante", bruņnieka ēposa parodiju, domātu plašajām tautas masām un tanī pat laikā Ferraras galminieks un dzejnieks Mateo Maria Boiardo, (1440 -1494) sacer poēmu "Orlando Innamorato". Boiardo vielu savam darbam smeļ no Karolingu cikla poēmām, pievienojot Apalā galda bruņnieku romānus, kuŗus cienīja galminieki. Boiardo poēmā Orlando, dievinātais varonis, kuŗš ar Durandalu šķēla Pireneju klintis, šis uzticīgās Aldas vīrs, iemīlas ķīniešu princesē. Vai gan šī iemesla dēļ poēmas varoņi padoti visdīvainākām fantāzijām un sarežģītākiem notikumiem? Nāve pārtrauca dzejnieka darbību poēmas trešās daļas sākumā, kad saracēņi kā uzvarētāji ielenc Parīzi. Vienkārša lasītāja ziņkārību apmierināja īss un sasteigts noslēgums. Bet renesanses laika augstākās aprindas, tās aprindas kuŗām Bembo sarakstīja valodas traktātu, Kastiljone deva bruņniecības labās gaumes priekšrakstus, šīm aprindām, kuŗām Bramante cēla pilis, Leonar-

do un Rafaels gleznoja un Mikelandželo radīja brīnišķas skulptūras, Čelīni veidoja zelta un sudraba traukus - šī izmeklētā sabiedrība Boiardo poēmas turpinājumam vēlējās kaut ko labāku par vienkāršu noslēgumu.

Lai iepriecinātu šīs sabiedrības dāmu un bruņinieku cēlo garu, Ludoviko Ariosto (1474 - 1533) turpina Boiardo darbu un sacer poēmu "Orlando Furioso".

Poēmas viela visā visumā jau bija dota un dzejnieks savā darbā liek darboties visām Boiardo poēmā minētām personām. Kristīgo cīņās ar neticīgiem bija arī jāatstāj, to prasīja ēpiskā tradīcija. Bet Ariosto nav tikai vienkāršs turpinātājs, viņš poēmu veido pēc savas gaumes un saprašanas. Pēc tā laika paraduma, Ariosto brīvi aizņemas gan no antīkiem, gan no sava laika dzejniekiem visu to vielu kas viņam tīk un noder. Ir iespāids, ka aizņemtā viela ir itkā Ariostam no kādreiz lasītā prātā palikusi, kurā tad dzejnieks šur un tur savā poēmā izlietā.

Dzejnieka nolūks nav darbā izteikt kādu politisku vai morālistisku domu. Savu poēmu viņš saraksta kā slavinājumu Estes cil-tij. Kā Virgilijs "Eneidā" slavina Eneju un Laviniju kā Jūlija cilts senčus, tāpat Ariosto Rudžēro un Bradamantes laulības uzskata par Estes cilts sākumu. Dzejnieks savu darbu ir tā sarakstījis, ka visi notikumi un samezglojumi izriet vai noved pie Rudžēro un Bradamantes mīlas. Tā pa piemēram : ja Andžēlika neizbēgtu no gūsta, tad viņa nesatīktu Rinaldo un bēgot no vi-

ņa nebūtu varējusi uzticēties Sakripantam un ja viņi tā nebūtu nogrimuši sarunās, viņus ar savu ierašanos un aiziešanu tā nepārsteigtu Bradamante, bet viņas nemanījuši, tie nevarētu sūtnim norādīt ceļu pa kuŗu Bradamante aizgājusi un sūtnis tad nevarētu tik drīz to panākt un Pinabels tad nebūtu Bradamanti pazinis, nebūtu to nogrūdis aizā un Bradamante nebūtu tad varējusi sajemt no Melisas pamācības kā atsvabināt Rudžēro. Un tālāk, ja Bradamante nebūtu ieguvusi no Brunela burvju gredzenu, viņa nevarētu to nodot Rudžēram un tas to atkal Andžēlikai, kuŗa bez gredzena nevarētu ceļot viena un tad viņa nevarētu sastapt un apprecēt Medoro. Ja Andžēlika nepiederētu citam, kā gan tad Orlando kļūtu neprātīgs? Ar burvju gredzenu Melisa atbrīvo Rudžēro no Alčinas gūsta un Rudžēro iemācas savaldīt Hipogrifu, bez kuŗa viņam nebūtu iespējams atbrīvot Andžēliku un taisni viņas dēļ Rudžēro atkal zaudēs spārnoto zirgu. Bet ja viņš to nebūtu zaudējis, Hipogrifu nevarētu atrast Astolfo un kā gan bez viņa Astolfo nokļūtu zemes parādīzē? vai gan bez svētā Jāņa palīdzības viņš nokļūtu uz mēneša un vai atrastu Orlando prātu? Bet ja Orlando paliktu neprātīgs, kā gan bez viņa palīdzības varētu uzvarēt Agramantu un iejemt neticīgo galvas pilsētu Bisertu? un kā tik negaidot Orlando varētu palīdzēt bruņiniekiem briesmās, ja viņš savā neprātā nebūtu devies uz Afriku? un varbūt, ka izšķirošā brīdī, Rudžēro, divkaujā ar Rinal-

do būtu to nonāvējis, ja pēdējais nebūtu viņa mīļotās Bradamantes brālis: tā tad pateicoties tik šai mīlestībai Kārļa Lielā valsts nenokļūst zem neticīgo varas.

Ar brīnišķīgu izdomas spēju Ariosto atsevišķus epizodus, kuŗi tomēr atrodas dziļā sakarībā viens ar otru, ir saistījis vienā veselā vienībā, radot skaistu mākslas darbu. Poēma pēc būtības ir ļoti komplicēta. Ja analizējam viņas saturu, tad redzam, ka visa darbība risinas ap trim lieliem notikumiem: poēmas izejas punkts ir kristīgo cīņas ar neticīgiem; šo cīņu centrā ir Parīze un daudzi bruņinieki atklīst šurp no visām pasaules malām. Ši būtu poēmas ēpiskā darbība, kuŗa visā visumā darbā ieņem nedaudz pantus. Poēmas būtiskais centrs ir Orlando neprāts. Atguvis saprātu, viņš pārnes kara darbību uz Afriku, iznīcina ienaidnieka galvas pilsētu un nobeidz karu ar divkauju Lampeduzas salā. Poēmas galvenās personas, Bradamante un Rudžēro, ir dažādas ticības un tautības, bet tas tomēr ne traucē viņiem iemīlēties un šīs mīlas dēļ doties varoņdarbos. Savā kāzu dienā Rudžēro nonāvē beidzamo un briesmīgāko kristietības ienaidnieku, milzi Rodomonti. Bradamantes un Rudžēro laulības noslēdz poēmu: kristietība ir izglābta un droša no neticīgo briesmām un Estes ciltij ir dots sākums.

Ja aplūkojam Ariosta poēmā tēlotās personas, tad jāsaprot, ka Ariosto mīl attēlot cilvēka ārējo darbību un viņa izskatu, neinteresējoties par iekšējiem pārdzīvojumiem.

Tā piemēram, lai pateiktu, ka tēlotā persona izjūt prieku vai sāpes, Ariosto to tēlo piemērotās drēbēs : tā Orlando uzvelk melnu tērpu pēc tam kad slikti sapņojis par Andžēliku un Bradamante, zaudējusi cerību Rudžēro redzēt, apvelk drēbes nodzeltējušu lapu krāsā. Ariosto cilvēka jūtas neanalizē un nepēta. Tā poēmas galvenais varonis O r l a n d o ⁺ mīlas dēļ kļūst neprātīgs. Kamdēļ ? Dzejnieks savā poēmā uz šo jautājumu liek atbildēt svētam Jānim, kuŗš paskaidro, ka Dievs sodījis ar neprātu Orlando tamdēļ, ka viņš, iemīlot pāgānu princesi, aizmirsis savu ticību un savus kristīgā bruņinieka pienākumus (XXXIV 64, 65) . Orlando mīlestība ir tīra, cēla un lepna. Andžēlikas krišana, (tā to uztver Orlando), tas ir, viņas mīla uz Medoro, iedveš viņā izmisumu un sāpes. Greizsirdība un dziļš apvainojums plosa viņa dvēseli. Orlando, sājū pārņemts, bēg no ļaudim un meža vientu - lībā ļauj savām sājēm vaļu (XXIII, 124 - 135). Viņš nebeidz rau - dāt un kliegt , visu nakti nerod nekur mieru; būdams vēl pie skaidra prāta , viņš izplūst žēlabās pats par sevi. Visu nakti maldijies, viņš, gaismai austot, nonāk pie avota un redzot klin - tīs kaltus Andžēlikas un Medoro vārdus, "veder l'ingiuria sua scritta nel monte" (XXIII, 129) viņš iedegas naidā un dūsmās, cērt klintis ar šķēpu, iznīcina uzrakstu un pieber skaidro avo - tu ar zemēm, akmeņiem, koku stumbriem un zariem un beidzot no - guris, ar nopūtām un vaidiem nokrīt pļavā. Trīs dienas un trīs naktis, ne vārda neteicis, bez barības un bez miega viņš guļ ,

sāpes aizvien pieaug un beidzot saprāts pamet viņu. Viņš no - met drēbes, ieročus un bruņas, kails un šausmīgs, neprāta pārņemts, viņš izrauj kokus ar visām saknēm, "come fosser finocchi, ebuli o aneti"(XXIII, I35). Gani pamet ganampulkus, arāji laukus un darba rīkus un visi bēg cik jaudā, jo Orlando iznīcina katru, kas tam ceļā stājas:

"Ch'a pugni, ad urti, a morsi, a graffi, a calci,
Cavalli e buoi rompe, fracassa e strugge:
E ben è corridor chi da lui fugge "
(XXIV, 7).

Ļoti pareizi un sīki, kāpjošā līnijā, dzejnieks ir notēlojis Orlando šai neprāta stāvoklī. Viengabalains un varens Orlando bija savā mīlā, tāds pats viņš ir arī savā izmisumā un tīri dabīgi, ka viņš zaudē prātu. Šis varonis ir spēcīgs un pārcilvēcīgs ne tikai savās izjūtās, bet arī miesīgā spēka ziņā, jo viņš ir tas kristīgais bruņinieks, kuram Dievs zemes virsū ir licis par pienākumu aizstāvēt kristīgo ticību un par zīmi tam, ka viņš ir šī uzdevuma bruņinieks, viņam piešķirta priekšrocība būt visā ķermenī, izņemot kājas, neievainojamam(XXIV, 10, XXII, 49).

Orlando ir klusētājs, uzticams un sirsnīgs draugs, ar cēlu un tīru sirdi, aizvien gatavs pakalpot vājākiem, kur vien tas ir vajadzīgs(IX, 57, XI, 81). Ariosto savā poēmā sauc Orlando par "il conte, il gran signor d'Aglande, il cavalier di Brava, il senator romano ". Šī varoņa vājība ir viņa nelaimīgā mīlestība uz Andžēliku, kuŗa par to nemaz neliekas zinis.

Salīdzinot sevi ar Orlando, dzejnieks griežas pie savas izredzētās damas ar sekošiem vārdiem :

"Chi sará per me ,Madonna , in cielo,
A riportarne il mio perduto ingegno ?
Che , poi ch usci da bei vostri occhi il telo,
Che i cor mi fisse ,ognor perdendo vegno ?
Ne di tanta jattura mi quereło ,
Purché non cresca ,ma stia a questo segno :
Ch io dubito ,se più si va scemando ,
Di venir tal , qual ho descritto Orlando .

Per riaver l'ingegno mio m' é avviso,
Che non bisogna ,che per l'aria io poggi
Nel cerchio della luna ,o in paradiso,
Che l mio non credo che tanto alto alloggi.
Ne bei vostri occhi, e nel sereno viso,
Nel sen d'avorio e alabastrini poggi
Se ne va errando .....

(XXXV,I,2)

Ariosto tēlotā mīlestība nav nedz Dantes dievišķā, nedz Petrarkas platoniskā mīla ,bet gan tieši cilvēcīga ar visiem viņas priekiem un bēdām. Ariosto mīlestību uzskata kā ģimenes dzīves pamatu, kuŗa cilvēku gan pazudina, gan padara svētlaimīgu :

"Che non puó far d'un cor ch'abbia soggetto
Questo crudele e traditore Amore,
Poich'ad Orlando puó levar del petto
La tanta fè che debbe,al suo signore ?
Giá savio e pieno fu d'ogni rispetto,
E della Santa Chiesa difensore ;
Or per un veno amor, poco del zio,
E di se poco, e men cura di Dio. "

(IX,I).

Mīla ir ļaunums cilvēkiem ,jo tā ir akla (I,56) un neprātīga : "Che non é in somma amor se non insania
A giudizio de'savi universale." (XXIV,I).

Ja Ariosto pēmas atsevišķās vietās izsakas nicinoši un noraidoši par mīlestību un līdz ar to arī par sievietēm, tad tas itin nebūt gan neatbilst viņa patiesām jūtām, bet gan laikam būs izskaidrojams ar acumirkliņas un vieglas aizraušanās maldiem. Dzejnieks tad izteicas, ka neesot sastapis nevienu uzticīgu sievieti (XXVII, 123); viņš izsaka nožēlošanu par to, ka Orlando savā neprātā trakodams, nav nonāvējis Andžēliku un visas viņai līdzīgās (XXIX, 73). Bet tas pats dzejnieks tēlo Bradamanti, Izabelu, Fiordilidži un Olimpiju kā tikumīgas un ideālas uzticības iemiesojumus.

+

Vispār runājot par mīlestību, dzejnieks ir ļoti iecietīgs: mīla ir vājums, pie kam vēl tik cilvēcīgs, ka nav tiesības šīs jūtas šaust ar stingrību (XXIV, 38). Cilvēkam, kurš savu mīlestību dāvājis sievietei, kuŗa ir cienīga, ka viņu mīl, nevajaga raudāt, ja šī mīla viņam ne tikai liek velti mocīties, liedzot mīlas priekus, nevajaga skumt pat tad, ja jāmirst no bēdām. Jāraud ir tam, kurš mīl neuzticīgu sievieti, tādu, kuŗas skaidums apslēpj cietu, netīru sirdi; cilvēkam, kurš iemīlējis tādu sievieti ir jāmirst no kauna, ja neizdodas pašam sevi no šādas mīlas atbrīvot (XVI, 1-3).

Ariosto poēmā, mīlestība ir kā zelta pavediens, kuŗu dzejnieks šķetina cauri savam darbam un kuŗš ir mirdzējis viņa dvēselē visu mūžu. Dzejnieks slavē to stundu, kad mīlestība, savām zelta saitēm viņu saistījusi.

A n d ž ē l i k a ⁺ Boiardo poēmā ieņem galveno vietu. Viņas brīnišķais skaistums sagroza galvas visiem kristīgo varoņiem un Boiardo arī rāda, kā viņa to panāk. Ariosto Andžēlikas raksturu ir grozījis: mēs viņu sastopam bēgot no saviem pielūdzējiem. Viņa ir skaista, apburoša, pavadinoša bet arī viltīga. Attēlojot Andžēliku kailu (X, 96), dzejnieks to apraksta šādi:

"Creduto avria che fosse statua finta
O d'alabastro o d'altri marmi illustri
Ruggiero, e su lo scoglio così avvinta
Per artificio di scultori industri,
Se non vedea la lacrima distinta
Tra fresche rose e candidi ligustri
Far rugiadosa le crudette pome
E l'aura sventolar l'aurate chiome."

Dzejnieks ar šo aprakstu vēlas padarīt Andžēliku vēl pavadinošāku; viņš netic šīm asarām un raudām, viņš zin un grib, lai arī citi zinātu, ka šīs bēdas ir tīkama izlikšanās, jo Andžēlika ir pārliecināta, ka viņa tiks atsvabināta, aiz bailēm viņa ir nosarkusi un nevis nobālējusi, kā tas parasti patiesās bailēs mēdz būt. Būdamā pēc dabas nedroša un bailīga, viņa, lai sasniegtu sava tēva valsti, ļauj sevi pavadīt gan Orlandam, gan Sakripantam (XII, 24, 27, 28). Izmisusi par daudziem nepatīkamiem piedzīvojumiem, viņa par visu nelaimju un neveiksmju sākumu uzskata savu jaunību un skaistumu (VIII, 42). Un neskatoties uz to, ka viņa ir

"dura e fredda più d'una colonna..
come colei c'ha tutto il mondo a sdegno,
e non era le par ch'alcun sia di lei degno"
(I, 49)

viņa iemīl vienkāršu kareivi, jaunu, skaistu un uzticamu.

Dzejnieks pats ironiski izsauca: "Bruņinieciņas zieds, redzat, kam viņa ir atdevusies - tā, kurās dēļ jūs velti esat pastrādājuši tik daudz slavenu darbu." Ne spēkam, nedz varoņdarbiem, bet gan līdzietībai Andžēlikas dvēsele ir atsaucīga un no līdzietības līdz mīlestībai sievietes dvēselē ir tikai viens solis. Kā sievietes pilnības zimbols ir tēlota kristīgā varone Bradamante⁺. Viņas tēlojumā nav nekā nedz pārcilvēciska, nedz mistiska, dzejnieks, tāpat kā visos citos sieviešu tēlojumos, grib rādīt sievietes skaistumu un pievilcību:

"Quale al cader delle cortine suole
Parer fra mille lampade la scena
D'archi e di più d'una superba mole,
D'oro e di statue e di pitture piena;
O come suol fuor dalla nube il sole
Scoprir la faccia limpida e serena;
Così l'elmo levandosi dal viso,
Mostrò la donna aprirsi il paradiso"

(XXXII, 80).

Bradamante poēmā darbojas gan kā vienkārša un maiga mīlētāja, gan kā lepna un dusmu pilna karotāja, "donna guerriera". Savas karotājas gaitas gan viņa iesāk tikai tamdēļ, ka nevar sagaidīt atgriežamies savu mīlāko un uzzinājusi par viņa neuzticību, viņa grib atriebties sāncensei un pati mirt no mīlākā rokas. Dusmas un izmisums piešķir viņai spēku, bet daudzās uzvaras gan apburtais šķēps, kaut gan pati viņa to nezina un sevi iedomājas par nepārvāramu. Vispār Bradamante kā karotāja ir daudz spēcīgāk tēlota nekā mīlētāja. Attiecībā pret vecākiem, šī varone ir bailīga un padevīga. Kad vecāki liedz viņai kļūt

par Rudžēro sievu, viņa nebēg ar mīļāko, gan tāpēc ne, ka viņa savā sirdī ir nolēmusi tikai likumīgi kļūt par Rudžēro sievu, gan arī tāpēc ne, ka viņa nedrīkst nepadoties vecāku gribai. Pretstats Bradamantei ir neticīgā M a r f i s a ⁺ "vierge - guerrière", kuņas sirdī mīlai nav vietas. Aizvien vientuļa, pēc dabas ļoti impulsīva, viņa aizvien iekrīt galējībās. Bet viņa var būt reizē ļauna un laba (XX, II3 - I28). No tā mirkļa, kad viņa uzzin, ka viņas vecāki ir no neticīgiem vajāti, viņa bez apdoma liekas kristīties un kalpo Kārlim Lielam (XXXVIII, 9-23). Arī viņa sevi iedomājās stipru un bez sāpceņšiem. Viņas brālis R u d ž ē r o ⁺⁺ ir aizvien spiests rīkoties pret savu sirdi. Ariosto viņu sauc par "il buon Ruggiero". Viņa galvenās īpašības ir drošsirdība, skaistums un uzticība. Uzticība savam valdniekam Agramantam liedz viņam turēt Bradamantei doto solījumu kristīties. Viņš ir bez patstāvīgas gribas, no sākuma padots dažādām burvju varām un vēlāk daudziem mīlas piedzīvojumiem.

Stiprākais Kārļa Lielā atbalsts, Orlando prombūtnes laikā, ir R o n a l d o. Nedaudziem vilcieniem, Ariosto šai kristīgā bruņniekā notēlo tikumīgu ģimenes tēva paraugu.

Tieši pretstats šim bruņniekam ir A s t o l f o - kristīgs bruņnieks, kuņš franču epopējās sastopams zem "Estout, sire de Langres" ⁺⁺⁺ vārda. Boiardo šo bruņnieku tēlo humoristiski, kā tādu, kam maz spēka un maz saprāta, beļ lielas domas pa-

šam par sevi. Neskaitāmas reizes no burvībām pievārēts, viņš beidzot iemācas šīs burvības izlietāt sev par labu. Ariosto liek viņam būt par "deus ex machina", padarīdams viņu par visbrīnišķīgāko un visfantastiskāko piedzīvojumu varoni. Ariosto poēmā viņš parādas sestā dziedājumā, kur burve Alčina to ir pārvērtusi par mirtes koku. Viņu atbrīvo Melisa un nodod viņa rīcībā talismanus: zelta šķēpu, ragu un burvju grāmatu (XV, 13). Viņam Jāizdziedē Orlando neprāts. Viņš tamdēļ dodas uz zemes pārādīzi, no kuŗienes svētais Jānis viņu pavada līdz mēnesim, kuŗu Ariosto iedomājas kā kādu uz zemes pazaudēto lietu krātuvi. Tā kā šīs lietas mirstīgie nevar sasniegt, tad tās ir sakrājušās lielā vairumā, bet ļoti labā kārtībā sakārtotas. Šo pazaudēto lietu uzskaitīšana ir asa satīra cilvēces muļķībai. Dzejnieks saka: "Starp šīm lietām nevar atrast vienīgi muļķību, kuŗu ļaudis rūpīgi glabā paši pie sevis." Ļaužu pazaudētie prāti ir ietverti dažāda lieluma traukos un pats par sevi saprotams, ka Orlando trauks būs vislielākais. Par lielu pārsteigumu, Astolfo ierauga arī pats savu trauku un tā saturu ieelpojis, viņš kļūst prātīgs, gan saprotams tikai līdz nākošai muļķībai (XXXIV, 86). Astolfo tēlojums ir tīri irreāls, ārpus katras logikas. Krītiķi par viņu spriež dažādi. Vieni apgalvo, ka Astolfo esot "chevalier dans toute la force du terme" citi atkal, ka dzejnieks, zobodamies par bruņiniecību, Astolfo personā notēlojis bruņinieka karikatūru un pēc dažu domām,

Astolfo esot brīnišķā, jeb vidus laiku un reālā, jeb modernās dzīves ^{pretstatu} personificējums. ⁺ Astolfo gribētos uzskatīt kā Ariosto fantāzijas augli, kaprīzu, ironisku un amizantu, tēlotu ar patīkamu vieglumu, kam daudz ko var piedot, smaidot par daudzajām, brīnišķām dēkām.

Francijas valdnieku K ā r l i L i e l o dzejnieks tēlo kā gudru, dievbijīgu un daiļrunīgu sirmgalvi (XXXVIII, 19), kurš, neskatoties uz savu lielo vecumu, ir spējīgs vadīt vēl cīņā savus karapulkus (XVIII, 41). Viņš arī ir tas, kurš iedvesmo un uzmodina nogurušos un mazdūšīgos vajadzības brīdī. Aizvien nomodā par savu padoto labklājību, viņš ir no visiem cienīts un paklausīts. Vispār Kārļa Lielā tēlojums ir bāls un nenozīmīgs un aizņem nedaudz rindas.

Tāpat nedaudz vietās dzejnieks min neticīgo ķēniņu A g r a m a n t u . Sevišķi lepns un apzinīgs viņš parādas noraidot Brandimarta padomu pieņemt kristīgo ticību (XLI, 42-45). Viņam varētu pārņemt nepatiesu zvērastu, bet to viņš nedara labprātīgi, bet gan Melisas viltības iedvesmots (XXXVIII 85-86), (XXXIX 4-6). Vispār jāsaprot, ka Ariosto tēlojumā neviens saracēnietis nerasniedz tādu morālisku pilnību kā kristīgie. Saracēnieši vispār arī nenododas īstā bruņinieka darbiem. Tā piemēram ķēniņš M a n d r i k a r d o ⁺⁺ nonāk Eiropā, lai nodotos piedzīvojumiem un viņš piesavinas Orlando zobenu tā prombūtnē, bez cīņas. Ariosto viņu dēvē par "il terribile".

Spēcīgais Rodomonte, "il superbo" ar bezrūpību un mežonību upurē labākos no tiem, kuŗi cīnas viņa vadībā. Iemīlējies, bet atstumts (kāzu priekšvakarā Doraliče viņam atteic, tamdēļ ka mīl Agramantu) viņš nosoda neuzticīgās sievietes :

" Credo che t'abbia la natura e Dio
Prodotto, o scellerato sesso, al mondo
Per una soma, per un grave fio
Dell'uom che senza te saria giocondo. "

(XXVII, II9).

Bet Rodomontes dusmas nevēršas tikai pret Doraliči vien, bet arī pret viņas izredzēto, kēniņu Agramanti (XXVII, I25, I26). Rodomonte grib atriebties, viņš vēlas lai Agramante zaudētu troni, bet viņš to iegūtu un atjaunotu valsti, lai ar to pierādītu Agramantem cik slikti viņš ir apgājies ar tik varenu draugu. Rodomonte savās neprātīgās dūsmās ir nežēlīgs un lepns, bet viņa varonību jo vairāk izceļ vēl tas, ka viņš vēlas gan lielu, bet līdz ar to arī slavas pilnu atriebību. Izšķirošā divkaujā, Rudžēro uzvarēts, viņš neatzīstas par tādu; zemē nokritis un brūcēm klāts, viņš griežas un sitas un pieliek visus spēkus, lai ar vārdiem vēl apvainotu Rudžēro (XLVI, I37).

Kristītie saracēpi, Brandimarte un Fiordilidži ir uzticams laulāts pāris, kuŗš nekad nešķiras. Pēc Brandimartes nāves, Fiordilidži paliek viņam uzticīga un aiziet vientulībā sagaidīt nāvi (XLIII, I58 - I85).

Gribētos vēl pieminēt saracēpus Medoro un Klordano, kuŗus saista cēla un uzticīga draudzība. Viņus dzej -

nieks raksturo šādiem vārdiem:

"Cloridan cacciator tutta sua vita,
Di robusta persona era ed isnella,
Medoro avea la guancia colorita
E bianca e grata nell'età novella."

(XVIII, 166.).

Abi šie varoņi naktī slepeni dodas uzmeklēt sava vadoņa līķi, lai to apbedītu. Bet viņus pārsteidz kristīgie. Klorindo ieteic atstāt nastu (vadoņa līķi) savam liktenim un glābties no ienaidnieka. Pārliecināts, ka Medoro viņam sekos, viņš aizbēg. Medoro paliek un lūdz Zerbino, kristīgo vadoni, atļaut viņam aprakt vadoņa līķi, iekams viņš, Zerbino, to nonāvē. Bet Zerbino dziļas žēlsirdības un līdzjūtības pārņemts, nevar nonāvēt šo jauno, neapbruņoto jaunekli. Viņš dodas prom, bet kāds nezinams bruņinieks, kāds "villano" smagi ievaino Medoro. Klorindo redzot, ka draugs saņemst, vairs nebēg, bet saniknots dodas pretim ienaidniekam, lai atriebtu drauga brūces un kad pēdejie spēki viņu atstāj, "si lascia accanto al suo Medor cadere", tā apļiecinādams savu uzticīgo draudzību.

Varētu vēl atzīmēt dažus sieviešu tēlus: tā piemēram I z a b e l a personificē nepārvāramas mīlas jūtas, kuŗas sievietei liek doties tā rokās, kuŗu viņa mīl, jo viņai ir tā apziņa, ka mīļotais cilvēks ir viņas cienīgs.

O l i m p i j u dzejnieks ir tēlojis kā vajātās nevainības iemiesojumu; tās tēlojumam Ariosto lietā tīri konkrētus jēdzienus, tomēr iespaids ir dziļi saistošs un pārliecinošs :

"Era il bel viso suo, quale esser suole

" Da primavera alcuna volta il cielo,
Quando la poggia cade, e a un tempo il sole
Si sgombra intorno il nubiloso velo "

(XI,65).

Daiļā burve A l ĉ i n a ir kaislības simbols, tā pati an -
tikā Kirke. Dzejnieks to iedomājas tik daiļu, kādu tik mēdz
sievieti gleznās tēlot :

"Di persona era tanto ben formata
Quanto ne finger san pittori industri,
Con bionda chioma lunga ed annodata;
Oro non e che piu risplenda e lustrì.
Spargeasi per la guancia delicata
Misto color di rose e di ligustri:
Di terso avorio era la fronte lieta,
Che lo spazio finia con giusta meta."

Sotto duo negri e sottilissimi archi
Son duo negri occhi, anzi duo chiari Soli,
Pietosi a riguardare, a mover parchi ;
Intorno cui par ch'Amor scherzi e voli,
E ch'indi tutta la faretra scarchi,
E che visibilmente i cori involi:
Quindi il naso per mezzo il viso scende,
Che non trova l'invidia ove l'emende ."

Sotto quel sta, quasi fra due vallette,
La bocca sparsa di natio cinabro:
Quivi due filze son di perle elette,
Che chiude ed apre un bello e dolce labro;
Quindi escon le cortesi parolette
Da render molle ogni cor rozzo e scabro;
Quivi si forma quel suave riso,
Ch'apre a sua posta in terra il paradiso."

Bianca neve e il bel collo, e 'l petto latte:
Il collo e tondo, il petto colmo e largo.
Due pome acerbe, e pur d'avorio fatte,
Vengono e van, com'onda al primo margo,
Quando piacevole aura il mar combatte:
Non potria l'altre parti veder Argo:
Ben si puo giudicar che corrisponde
A quel ch'appar di fuor quel che s'asconde."

Mostran le braccia sua misura giusta;
E la candida man spesso si vede

Lunghetta alquanto e di larghezza angusta,
Dove né nodo appar ,né vena eccede.
Si vede al fin della persona augusta
Il breve,asciutto e ritondetto piede.
Gli angelici sembianti nati in cielo
Non si ponno celar sotto alcun velo."
(VII,II-15).

Neaizmirstams savas viengabalainības pēc ir G a b r i n a s tēls. Viņa ir divkosīga, ļauna, tragiska savās jaunības dienās un drūma un šausmīga vecumā. Dzejnieks nīst un nicina melus, viltību un cietsirdību, kamdēļ ar šīm rakstura iezīmēm tēlotās personas ir tieši atbaidošas, piemēram Oridžila (XV, 101).

Apmierinoties ar šo galveno un interesantāko personu uzskaitīšanu un aplūkojot viņas visā visumā jāsaka, ka Ariosto tēlotās personas ir plastiskas un krāsu bagātas, gan bez noteikta, spilgta rakstura un individualitātes, bet viņas atstāj lasītājā savādu un spēcīgu jūtu savilņojumu.

J. B u r c k h a r d t' s ⁺ par Ariosto tēlotām personām saka sekošo : "So kann man denn auch an Ariosto keinen falscheren Maszstab legen als wenn man in seinem "Orlando Furioso" nach Charakteren suchen geht. Sie sind hie und da vorhanden und sogar mit Liebe behandelt, allein das Gedicht stützt sich keinen Augenblick auf sie und würde durch ihre Hervörhebung sogar eher verlieren als gewinnen."

Ariosto savā darbā redz skaistuma ideālu, bet tas tomēr viņu netraucē ārējās un iekšējās dzīves parādības attēlot .

Viņa poēma " Orlando Furioso " ir viņa apkārtējās sa -

biedriskās dzīves atspulgs. Ariosto stāv uz slieģšņa, kas šķir divus gadu simteņus vienu no otra. Dzejnieks noslēdz bruņinieka ēposa periodu un iezvana jauna laikmeta sākumu, kuram ir citi ideāli. Ariosto mīl bruņiniecību, viņš to dievina, bet dzejnieks arī apzinas, ka tā ir padota iznīcībai. Un tikai uz pagātni var attiecināt šīs rindīņas :

"Oh gran bontà de'cavalieri antiqui!
Eran rivali, eran di fè diversi,
E si sentian degli aspri colpi iniqui
Per tutta la persona anco dolersi,
Eppur per selve oscure e calli obliqui
Insieme van, senza sospetto aversi."

(I, 22)

Br u ņ i n i e c ī b a, kāda tā bija XVI. g. s. Itālijā un kādu to dzejnieks attēlo savā poēmā, neatbilst viena otrai. Ariosto arī nemaz nevēlējās to attēlot tādu, kāda tā toreiz bija sastopama reālā dzīvē. Dzejnieks bruņiniecību cildina; Orlando visā visumā ir bruņiniecības tikumu iemiesojums. Ariosto uzsver, ka bruņinieka spēkam un veiklībai ir jāuzvar, lai gan daļa no viņa spēka ir ierocī. (XV, 79)

Brūņinieki Ariosto poēmā vismīļāk lietā tādus ieročus, kuri jau senatnē ir piederējuši kādam varonim, pie kam pagājušais laiks šo ieroču spējas nav mazinājis. Tā piemēram Orlando šķēps un Mandrikardo bruņu cepure esot piederējuši Hektoram. Kā kristīgiem, tā arī saracēņiem ir burvju ieroči, "fatate", kuri savu spēku nezaudē, vienalga kas tos lietā. Bruņiniecības cīņas veids ir divkauja. Ariosto paliek tai uzticīgs, lai gan šādā veidā viņš tēlo arī turnīrus un atsevišķas kauju scēnas. Dzejnieka

tēlotie bruņinieki katrs ir ar īpatnēju raksturu un ne bez vājībām. Bet visi viņi ir drošsirdīgi un cīnās daudz un dažādu iemeslu dēļ: aiz uzticības savam valdniekam vai arī lai atsva-binātu kādu nevainīgu būtni no briesmām. Bet bieži vien sara-cēniešu bruņiniekus uz cīņu pamudina pavisam bērnišķīgas iegri-bas: tā piemēram Mandrikardo dodas cīņās, lai iegūtu Orlando šķē- pu un Gradaso, lai iegūtu Ronalda zirgu. Pie bruņinieka pats gal- venais ir godīgums un viņam jākalpo taisnīgi un krietni sa- vam kungam, vai izvēlētam mērķim. Kārļa Lielā bruņinieki cīnas kristīgās ticības dēļ, - Ariosto to nav piemirsis (XVII, 75), bet ņemot vērā to, ka dzejnieka reliģiskās jūtas bija ne visai dziļas un bez jebkāda fanatisma, viņa tēlotiem varoņiem šai ziņā trūkst vēlamās nopietnības. Ariosto tēlojumā Kārļa Lielā lūgšana ir itkā padoms vai kā draudi Dievam (XIV, 70 - 72).

Nedomāju, ka dzejnieks ar nolūku šeit būtu ielicis zināmu sar- kasmu - ticības lietas dzejnieka dvēselei bija svešas, tamdēļ arī tēlojums ir tik nepārliciecināms. Daudz labāki jau ir izde- vušies ārejā kulta apraksti (XIV, 68, 69). Sava laika spriedumu un līdz ar to arī savu, dzejnieks nodod par mūkiem un garīdznie- cību satīras veidā. Tikai vienu reizi Ariosto poēmā figurē ļau- nais gars un to izsauc saracēniešu ķēniņš Agramants (XXVII, 13, 14). Šim ļaunā gara bruņiniekam jāpalīdz salaust kristīgo pret- spēks.

Ariosto piegriežas arī tieši sava laika s a b i e d r i s k a i

dz ī v e i .Dzejnieks attēlo gan atsevišķus notikumus,kuŗu aculiecinieks viņš ir bijis, gan arī dzejniekam zināmu personu piedzīvojumus(XXXVI,7 ,XIV,2 ,XVII,79).Tā piemēram Doralisas nolaupīšana atgādinot notikumu ar kādu G.B. Caraciolo līgavu;kāds poēmā tēlotais dzērājs Moschino,esot tas pats ferrarietis Moschino(XIV,I24).⁺ Tā laika turnīru ,medību un zveju scēnas ir attēlotas visos sīkumos(XLVI,I-19).Dzejnieks tēlo,ka uz upes krasta ,kur piestāj dzejnieka mazā laiviņa ir salasijies vesels pulks Ariosto laika biedru un dzejnieks min vārdā visus tos,pret kuŗiem viņš sajūt draudzību; tā minēti :Veronika Gambara ,Vittorija Kolonna,Pietro Bembo,Vida,Navadžero,Aretino,Frakastoro,Bernardo Tasso, Piko de la Mirandola un t.t.⁺⁺

Runājot par g a l m a dz ī v i ,Ariosto nekad neslēpj savas patiesās domas,kuŗas viņš reizēm izsaka sentenču veidā,piemēram : galms ir liekulības un izlikšanās skola, kur atrod tik liekuļotas draudzības un kur katrs meklē tik savu pašlabumu (XLIV,I-2).Slepeni apsūdzētāji galmā ir vairāk cienīti nekā godīgi ļaudis;viņus sauc par patīkamiem galminiekiem, jo viņi prot uzvesties kā ēzeļi un kā cūkas (XXXV,20 -22). Bet daudz glaimu Ariosto izteic valdniekiem, bet it sevišķi E s t e s ciltij.⁺⁺⁺ Piemēram,Ippolito d'Este esot sava laika greznums un spožums(I,3),romāņu baznīcas lielais kardināls, kuŗam debesu taisnība ir piešķīrusi,tāpat kā Augustam savu

Virgīliju(III,56).Dzejnieks cildina Ippolito uzvaru par venēciešiem kā izcilus notikumus (III,57 ,XXXVI,2 ,XV, I-5). Dzejnieks slavina arī Estes cilts valdnieku Alfonso, Aragonas Eleonoru(XIII,68-69), viņas meitu Izabelu, par kuru dzejnieks izsakās, ka viņas skaistums un piemīlība esot sacentušies savā starpā ar gudrību un tikumību (XIII,59). Nav piemirsta arī Beatriče, Ludoviko Sforcas sieva; dzejnieks izsakas, ka kamēr viņa dzīvojusi, viss gājis labi, bet pēc viņas nāves piedzīvotas daudzas nelaiemes (XIII,63 ,XLII,9I). Par Lukrēciju Bordžu Ariosto izteicas, ka viņas tikums un godīgums sacenties ar viņas skaistumu !(XIII,69).

Ariosto neaizmirst arī citus valdniekus, kā Urbīnas hercogu Frederiku Montefeltre (XLI,148), Ģēnujas valdnieku Fregoso (XLII,20-22). Bez uzslavas nav palikuši arī Francijas ķēniņš Francis I un varenais valdnieks Kārlis V (XV,18 -36) ⁺.

Savā poēmā dzejnieks ir izteicis arī savus politiskos uzskatus. Saprotot sava laika politiskos notikumus Itālijā, Ariosto sajūt naidu pret karu un ilgas pēc miera(XIV,6-7). Dzejnieks atzīst, ka visi tie ļaunumi, kādi plosas Itālijā ir algoto barbaru roku darbs(XXXVI,3). Dzejnieks attaisnotu kara šausmas, ja tās būtu krustu kara sekas. Dzejnieks izteicas: " Eiropa ir ieročos, viņa sapņo par karu visās zemēs, izņemot to zemi, pret kuru karā patiesi vajadzētu tikt vestam"(XV,99). Dzejnieks griežas ar uzsaukumu pie franču,

spāniešu un vācu tautām, tās uzmušinādams uz cīņu ar neticīgiem: ja jūs saucaties par kristīgiem, kamdēļ tad nokaujat cilvēkus šeit, kamdēļ tad jūs neatbrīvojat Jeruzālemi? kamdēļ Konstantinopole un pasaules labākā daļa paliek musulmaņu rokās? Jautā dzejnieks (XVII, 74-75).

Svešniekus, kuņģi iebrūk Itālijā, dzejnieks uzskata kā laupītājus, kā šausmīgas, izbadējušās harpijas (XXXIV, I) izņemt frančus, no kuņģiem, pēc sen senās tradīcijas, Itālija varot sagaidīt tikai labumu. Interesanti, ka šīs domas mēs nesastopam izteiktas nedz 1516 g., nedz 1521 g. izdevumos, bet gan tik pēdējā 1532 g. izdevumā. Varbūt ka Ariosto ar šo savu aizrādījumu par frančiem vēlējās attaisnot toreizējo, acumirkliģo Ferraras valdnieku politiku. Franču iespaids Ferrarā ir bijis ļoti liels un Ariosto to apstiprina savā poēmā, likdams Ronaldam izteikties šādi: No šīs pilsētas likteņa atkarajas visu kristīģo liktens; ja Parīze tiek uzvarēta, tad neviena kristīģa tauta pasaulē vairs nejūtas droša (XVI, 35-37). Dzejnieka uzskats par Itālijas acumirkliģo, politisko stāvokli ir visā visumā pesimistisks. Ariosto ilģojas redzēt Itāliju no barbariem atbrīvotu, kuņģi to tiranizē un izposta. Viņš sajūt dziļu naidu pret šiem "satricinātiem vilkiem", kuņģus Dievs savās dūsmās ir devis par sargiem "gan ampulkam, dzimušam lai ciestu" (XVII, 3). Un slava tiem, kuņģi cīnas par dzim-

tas pilsētas un tēvijas atbrīvošanu. Ferraras valdnieku slava un lepnums bija š a u j a m o i e r o č u pielietāšana.⁺ Dzejnieks uzstājas pret šo ieroču lietāšanu karā, jo tie iznīcināja bruņinieciņu visos viņas pamatos :

" O maledetto, o abbominoso ordigno,
Che fabbricato nel tartareo fondo "
(IX, 91)

Atklāti pret šaujamiem ieročiem dzejnieks izteicas tik 1532 g. izdevumā, tas ir pēc tam, kad viņš bija jau izbeidzis aktīvi kalpot galmam.

Poēmā Ariosto izteicas arī par dažādām z i n ī b ā m. Tos laikus ļoti cienīja un piekopa astrologiju, bet dzejnieks par šo zinību izteicas skeptiski. Dažādas burvības un garu izsaukšanu Ariosto uzskata par ļaužu muļķošanu. Kāds ferrarietis Džovani Maria Albini bija slavens garu izsaucējs un apgalvoja, ka viņš turot dažu ļaužu prātus ieslēgtus ampulās.⁺⁺ Kas zin, varbūt šis nostāsts ir ierosinājis Ariosto uzrakstīt šo satīru par cilvēku pazaudēto saprātu glabātuvī! Kaut gan dzejnieks pats netic māģijai nedz citām burvībām (XXXIV, 85), tomēr pienācīgi novērtējis šo stāstu pievilcīgumu, Ariosto liek darboties savā poēmā gan ļaunām, gan labām fējām. Dažādiem apburtiem priekšmetiem jo sevišķi liela nozīme poēmas sarežģījumos un atrisinājumos.⁺⁺⁺ Bet tēlojot burves, dzejnieks tās padara cilvēcīgas, piešķirot tām zināmu jūtu kvēli, tā piemēram Alčinas mīla uz Rudžēro ir pilna ikdienišķām kaislī-

bām. No zinībām Ariostu visvairāk saista ģeografija. No dzejnieka dzīves mēs zinām, ka Ariosto personīgi ne labprāt uzņemās ceļojumus zināmu grūtību dēļ. Bet viņa varoņi toties ceļo viņa vietā; ar apbrīnojamu ātrumu tie pārvietojas no vienas vietas uz otru. Tam laikam pietiekamās zināšanas par ģeografiju dzejnieks ir piesavinājies visā pilnībā; viņš pat ir pārzinājis Parīzes topogrāfiju, par ko liecina dažas poēmā minētas vietas (XVI, 30 XVIII, 38 - 39).

Ariosto poēmā mēs sastopam atsevišķus epi z o d u s ļoti b r ī v i t ē l o t u s. Ariosto pats arī to atzīst un brīdina lasītāju, ja tam šādas lietas nepatīk, lai pašķir pāris lapas uz priekšu (XXVIII, I - 3). Šīs muļķības un draiskulības tā laika sabiedrība uzņēma ar labpatiku un dzejnieks arī nedomā uzstāties pret sava laika izlaidībām.

Ariosto ir noskaņots daudzas dzīves parādības uztvert ar i r o n i j u un k ō m i s m u. Šādu kōmiski uztverto epizodu skaits ir krietni liels. Tā piemēram, svētais Miķelis savā vientiesībā ir iedomājies meklēt klusēšanu starp mūkiem, bet tie to nemaz nepazīst, jo viņu starpā valda tikai nesatiscība. Kōmisko elementu mēs ^{sastopam} liēliskā Orlando neprāta scēnā, it sevišķi tur kur Orlando uz zirga mēģina pārbrist Gibraltāru (XXX, II-15).

Runājot par dzejnieka tēlojumiem, kur aprakstītas neticamas un nedabīgas lietas, M u r a t o r i ⁺ domas ir šādas :

" Ja dzejnieks mums atstāsta n e t i c a m u s un n e i e -
sp ē j a m u s notikumus tādā veidā, ka intelekts neiegūst
nekā patiesa, droša un iespējama, tad dzejnieka nolūks ir
likt (lasītājam) smieties, kā to tieši dara Ariosto, kurš
"Orlando " XXX, 49 tā raksta :

" I tronchi fin al ciel ne sono asceti :
scrive Turpin, verace in questo loco,
che dui o tre giù ne tornaro acceti,
ch'eran saliti alla sfera del fuoco."

Pēc Muratori domām būtu nepiedodami, ja Ariosto " uomo
per altro di maraviglioso giudizio ", savā sacerējumā , sa -
vā ēpiskā poēmā apraksta šādas tik neiespējamas un neticamas
lietas: "Bet mēs zinām, ka dzejnieks pats netic un negrib lai
tic tam ko viņš stāsta. Viņa nolūks ir modināt vispirms mū -
sos apbrīnošanu. Bet šī apbrīnošana drīz vien izsauks mums
smieklus un mēs smiesimies un slavēsīm dzejnieka pārmērī -
bas."

Ariosto daudzkārt pārspilē bruņinieku cīņas un varoņdar -
bus un lai itkā izklaidētu lasītāja šaubas par aprakstītā
iespējamību, dzejnieks piesauc debesis par liecinieku, kā tas
pie vienkāršiem tautas stāstītājiem pieņemts.

"Liebe und Noth sind doch die besten Meister."
(G o e t h e "Dichtung und Wahrheit".)

Paaudzi vēlāk pēc Ariosta, izaug beidzamais ēpiskās trā-
dīcijas paudējs Ferrarā :Torquato T a s s o (1544-1594).
Šo dzejnieku, kuŗš mēģina ēpisko trādīciju atdzīvināt, sa -
protam tad, ja jēmam vēbā jauno klātpienākušo motīvu : kri -
stīgo cīņas ar neticīgiem - turkiem, kuŗas tos laikus saviļ -
ņoja visus prātus. T.Tasso savā poēmā vecos ēpiskos un ro -
mantiskos motīvus neatmet, bet gan tos papildina ar religio -
zi-moralizējošiem, stādot poēmai cēlus un nopietnus mērķus.
Viņš ir šī žanra beidzamais, spožais uzliesmojums.

T.Tasso savā poēmā "La Gerusalemme Liberata" apdzied krust -
nešu piedzīvojumus sestā kara gadā (pēc vēstures trešā) un
proti 1099 g. Askolonas kaujas, kuŗās kristīgie uzvarēja.

Savās vēstulēs ⁺ T.Tasso izteicas , ka viņš savu poēmu
"La Gerusalemme Liberata" sacerējis zinādams, ka daudzi vē -
lējušies redzēt poēmā izteiktu kādu zināmu vēsturisku no -
tikumu un šo poēmu sacerot, viņš vēlējies, lai tā dotu ga -
rīgu baudījumu, tamlīdzīgu, kādu dodot romances, bet ne tik
lielū , un lai poēma iegūtu piekrišanu arī pie vidus
šķīru ļaudim , tāpat kā pie galminiekiem.

Savā poēmā Tasso griežas pie krītiķa ar sekošiem vārdiem:

" Tu rischiari il mio canto e Tu perdona
S'intesso fregi al ver s'adorno in parte
D'altri dilette, che de' tuoi, le carte "
(I,2).

Tā tad dzejnieks mums jau sākumā pasaka, ka viņš vēsturisko patiesību izgreznos ar fantāzijām. Vienīgi aizdomas rada iepriekšējās rindīnās minētais izteiciens "intessere fregi". Pēc M u r a t o r i ⁺ domām tas nozīmē to pašu ko "intrecciare ornamenti", tā tad "intessere fregi al vero" būtu tas pats kas "adornare il vero". Tā tad Tasso nolūks ir "izgreznot patiesību" un nevis to sajaukt ar nepatiesību. B o i l e a u ⁺⁺ gan atzīst par nevēlamu, ka Tasso šos izgreznojumus, tas ir, izdomas uzdod kā drošu un zināmu patiesību, līdzīgu vēsturiskam notikumam, jo šis viņa paņēmieni itkā atstumjot lasītāju.

Un tālāk Tasso saka:

"Sai, che là corre il mondo ove più versi
Di sue dolcezze il lusinghier Parnasso
E che il vero condito in molli versi
I più schiavi allettando ha persuaso.
Così all'ero fanciul porgiamo aspersi
Di soave licor gli orli del vaso:
Suchi amari ingannato intanto ei beve,
E dall'inganno suo vita riceve."

(I,3)

Pēc Boileau domām, Tasso neapdomīgi salīdzinot svētās zemes iekarošanu ar bērna dzertiem, rūgtiem pilieniem, jo svētās zemes iekarošana esot jau pats par sevi "salds" notikums, ja arī ne pa dzejnieka gaumei. Boileau atzīst, ka viņam nepatīk, ka Tasso iebaīda, ka lasāmā viela būs "rūgts dzēriens" un ka dzejnieks

atzīstas, ka vēlas mūs maldināt. Bet vai tiešām Boileau kungs domā, ka šie "rūgtie pilieni" atbaidīs lasītāju? Pēc manām domām, šiem dzejnieka "maldiem" ļoti labprāt sekos uzcītīgais lasītājs.

Torq. Tasso sarakstot savu poēmu, izlietā savā tēva Bernarda un Vidasa sasniegumus klasiskā ēposa atdarināšanā, bet viņš neseko tieši tik burtiski Aristoteļa likumiem, kā to darija Trisino savā poēmā "Gerusalemme liberata dai goti."

Lai varētu apdziedāt varoņa dēkas, kuŗš atrauts no savas tiešās pienākuma izpildīšanas un lai apdziedātu pilsētas aplenkšanu, (kā tas jau pienākas klasiskā ēposa imitētājam) bez šaubām neviena cita vēsturiska viela nevarēja būt tik saistoša, tik dziļi aizkustinoša un īpatnēja tam laikam kā šis pirmais krusta kaŗa gājiens pret neticīgiem.

Pirms poēmas sacerēšanas, T. Tasso bija studējis Aristoteli, analizējis Homēru un Virgiliju un sarakstījis "Discorsi sull' epopea". Viņš savu poēmu tad arī saraksta pēc stingras un noteiktas likumības. T-Tasso vēlējās rakstīt romantiski-bruņiniecišķu ēposu, kāds bija Ariosto "Orlando Furioso", bet tikai ar apvienotāku darbību un antiskāku: viņš grib sevī sakausēt Ariosto un Homēru.

+
Torq. Tasso savā darbā "Discorso dell' Arte poetica" runājot par romantiski-brīnišķo un vēsturiski - patieso elementiem saka, ka šo divu elementu dabas esot tik lielā mērā

dažādas, ka tās esot viena otrai pilnīgs pretstats ; bet tomēr kā viena, tā otra esot poēmā nepieciešama . Dzejnieka uzdevums esot šos abus elementus sakausēt. Tiesa, ēpiskam dzejniekam gan jāizvēloties patiess, vēsturisks notikums, bet tas tomēr neliedzot pievienot poēmai romantiski - brīnišķo elementu- Pēc Tasso domām, pat vienā un tanī pašā darbībā varot šos abus elementus apvienot, pie kam esot daudz veidu, kā isti šos tik savstarpēji pretrunīgos elementus kopā savienot.

Torq. Tasso poēmā ēpiskā darbība izceļas skaidri un principiēli, bet gan ar zināmu sastingumu un mākslotību. Poēmu interesantāku un dzīvāku padara bruņinieciski - romantiskais elements, kuŗu dzejnieks aizjemas no "Orlando Furioso".

Kā dievbijīgs dzejnieks, T. Tasso poēmas galvenās darbības vielu ņem no krusta karu kronikām, bet atsevišķus motīvus pat no vecā testamenta. T. Tasso vēlējās lai viņa poēma visā visumā ņemta, izteiktu viņa lielo religiozitāti.

T. Tasso poēmā kristīga cilvēka entuziasmu izteic sekošas rindiņas :

"Dunque ove tu, Signor, di mille rivi
Sanguinosi il terren lasciasti asperso,
D'amaro pianto almen duo fonti vivi
In si acerba memoria oggi io non verso ?
Agghiacciato mio cor, ché non derivi
Per gli occhi , e stilli in lagrime converso ?
Duro mio cor, ché non ti spetri e frangi,
Pianger ben mertì ognor, s'ora non piangi."

(III, 8)

Stāsta, ka kāds draugs jautājis T. Tasso pēc viņa poēmas sa-

tura un dzejnieks tad viņu vedis uz kāda uzkalniņa un teicis
sekošo :

" Skaties šīs klintis, plašos mežus, šos bezdibe-
ņus, šo strautu, puķēm vaiņagots viņš dodas caur ieleju, - šo
vareno straumi, kuņas vilņu spēcīgā plūsma skar simts pilsē -
tām mūrus. Šīs klintis, kalni, dziļumi, jūras, šīs pilsētas, de -
besis un ļaudis - tas viss ir mana dzeja ! "

Ak nabaga Tasso, šī paskaidrojuma labad jau vien Tu esi pel-
nījis Armidas burvību, kur Tu varētu aizmirst visas ciešanas
un sāpes, tavas rūpes un vājības, kaut arī tikai burvības skau-
jās. Ir taču mīla vispilnīgākā nozīmē vienmēr tikai burvība!

Piegriežoties T. Tasso poēmā sastopamo personu raksturoju-
mam, sāksim ar skaistāko, izveicīgāko un gudrāko sievieti -
burvi A r m i d u . Viņas spējas raksturo sekošie vārdi :

" Gli accorgimenti e le più occulte frodi
Ch'usi o femmina, o maga, a lei son note."
(IV, 23) -

Burvis Idroats par viņu saka:

" Canuto senno e cor virile ascondi,
E già nell' arti mie me stesso avanze."
(IV, 24).

Viņas skaistumu un viņas pavadējas mākslu dzejnieks izteic
sekošiem vārdiem :

" Argo non mai , non vide Cipro o Delo
D'abito o di beltà forme si care.
D'auro ha la chioma; ed or dal bianco velo
Traluce involta, or discoperta appare.
Così qualor si rasserena il cielo,
Or da candida nube il sol traspare,

Or dalla nube uscendo, i raggi intorno
Più chiari spiega, e ne raddoppia il giorno."

"Fa nove cresse l'aura al crin disciolto,
Che natura per se rincrespa in onde,
Stassi l'avoro sguardo in se raccolto,
E i tesori d'Amore, e i suoi nasconde.
Dolce color di rose in quel bel volto
Fra l'avorio si sparge e si confonde:
Ma nella bocca, ond'esce aura amorosa,
Sola rosseggia e semplice la rosa."

"Mostra il bel petto le sue nevi ignude,
Onde il foco d'amor si nutre e desta:
Parte appar delle mamme acerbe e crude,
Parte altrui, ne ricopre invida vesta:
Invida, ma s'agli occhi il varco chiude,
L'amoroso pensier già non arresta,
Ché, non ben pago di bellezza esterna,
Negli occulti secreti anco s'interna."

"Come per acqua, o per cristallo intero
Trapassa il raggio e no' l divide o parte,
Per entro il chiuso manto osa il pensiero
Si penetrar nella vietata parte:
Ivi si spazia, ivi contempla il vero
Di tante meraviglie a parte a parte:
Pocia al desio le narra e le describe,
E ne fa le sue fiamme in lui più vive."

(IV, 29 - 32).

Šis Armidas apraksts ir visai izsmelošs, pilnīgs un tas
jau iepriekš liek mums nojaust Armidas darbību.

Armidas mīlestība uz Rinaldo izriet no viņas lepnuma un
iedomības. Vairāk par visu viņa mīl tomēr tikai pati sevi.

Šo Armidai raksturīgo patiesību dzejnieks atsedz šādiem vār-
diem:

"Corre, e non ha d'onor cura o ritegno.
Ahi! dove or son i suoi trionfi e i vantì?
Costei d'Amor, quanto egli è grande, il regno
Volve e rivolse sol col cenno avanti;

E così pari al fasto ebbe lo sdegno,
CH'amò d'esser amata, odiò gli amanti:
Se gradì sola, e fuor di se in altrui
Sol qualche effetto de' begli occhi sui."
(XVI,38).

Bet tā pati Armida, nojaužot ka Rinaldo grib viņu atstāt,
lūdzas:

.....O tu che porte
Teco parte di me, parte ne lassi, o
O prendi l'una, o rendi L'altra, morte
Dà insieme ad ambe: arresta, arresta i passi.
(XVI,40).

Armida lūdz viņu uz klausīt, viņa zvēr Rinaldam uzticību :

"fedele sono a te solo, idolo mio crudele"
(XVI,47).

Bet vēltas ir lūgšanas, velti ir draudi, Rinaldo pamet Ar -
midu un dodas prom.

Pēc D e S a n c t i s ⁺ domām, T. Tasso Armidā ļoti labi
notēlojis sievietes mīlas stāstu, pilnu kaislībām, dusmām, nai -
da un greizsirdības jūtām. De Sanctis uzsver, ka Tasso tā kā
neviens cits ir analizējis sievieti visos viņas dvēseles pār -
dzīvojumos.

Apdziedot Armidu, T. Tasso imitē Petrarku :

Tasso

" Fa nove cresse L'aura al crin disciolto
Che natura per sé rincespe in onde.
.....
D'auro ha la chioma ed or dal bianco velo
Traluce involta.
(IV,30,29)

Petrarka

"Aura che quelle chiome bionde e cresse
Circondi e movi, e se mossa da loro
Soavamente, e spargi quel dolce ero, -

E poi 'l raccogli e'n bei nodi 'l rincespe."
(sonets 172).

Tasso

"Serenò allora i nubilosi rai
Armida ,e si ridente apparve fuore,
Ch'innamorò di sue bellezze il cielo,
Asciugandosi gli occhi col bel velo".
(IV,84).

Petrarka

"Amor l'inspiri
In guisa che sospiri
Si dolcemente che mercè m'impetre,
E faccia forza al Cielo,
Asciugandosi gli occhi col bel velo."
(XI.kanc.)

Tasso

"Spargeasi il pianto fuor senza ritegno,
Com'ira suol produrlo a dolor mista;
E le nascenti lagrime a vederle,
Erano a'rai del sol cristallo e perle.
.....
Le guance asperse di que'vivi umori,
Che giù cadean sin della veste al lembo,
Parean vermigli insieme e bianchi fiori,
Se pur gl'irriga un rugiadoso nembo,
Quando su L'apparir de' primi alberi
Spiegano all' aure liete il chiuso grembo;
E l'alba che li mira,e se n'appaga,
D'adornarsene il crin diventa vaga."
(IV,75,74).

Petrarka

"Da' bei rami scendea
(Dolce nella memoria)
Una pioggia di fior sovra 'l suo grembo.
Ed ella si sedea
Umile in tanta gloria,
Coverta già dell'amorosi nembo.
Qual fior cadea sul lembo,
Qual sulle trecce bionde,
Ch'oro forbito e perle
Eran quel dì a vederle;
Qual si posava in terra, e qual su l'onde:
Qual con vago errore
Girando,parea dir:qui regna Amore."(XI.kanc.)

Tasso

" Fra sí contrarie tempre in ghiaccio e in foco,
In riso e in pianto, e fra paura e speme
Inferna ogni suo stato.....
(IV,93)

Petrarka

" Pace non trovo, e non ho da far guerra,
E temo e spero, ed ardo, e son un ghiaccio:
E volo sopra 'l cielo, e giaccio in terra;
E nulla stringo, e tutto 'l mondo abbraccio."
(sonets 90)-

Pēc V i v a l d i ⁺ domām, T. Tasso ierosinājumu Armidas tēlojumam visā visumā esot smēlies no bībeles ("sieviete ir visa ļaunuma cēlons"). Pats dzejnieks kādā Vēstulē ⁺⁺ izteicās, ka ierosinājumu Armidas tēlojumam viņš esot smēlies no krustu karu kronikām, kurās teikts, ka saracēņu sievietes pūloties savaldzināt kristīgos varoņus. Vivaldi piebilst, ka šāis kronikās gan neesot atrodams nevienas sievietes apraksts, kas daudz maz līdzinātos Armidai.

Neticīgo varoni K l o r i n d u T. Tasso tēlo ar visām karotājai - bruņinieci raksturīgām īpašībām. Viņa ir tips " che stà come di mezzo tra il femminile ed il maschile : la donna guerriera " ⁺⁺⁺. Klorinda, pati būdama neticīga, veic taisnīgu darbu par labu tai ticībai, kurai viņa vēl netic : nonākusi laukumā, kur viss jau sagatavots lai sadedzinātu kristīgos jauniešus, viņa, aizkustināta par viņu nevainību un spējas žēlsirdības pārņemta, panāk viņu atbrīvošanu.

Pirms doties izšķirošā cīņā, savādas nojautas pārjēmta, viņa saka Argantem :

" Ma ,s'egli avverrà pur che mia ventura
Nel mio ritorno mi rinchiuda il passo,
D'uom ,che'n amor m'è padre a te la cura
E delle care mie donzelle io lasso.
Tu nell' Egitto rimandar procura
Le donne sconsolate, e 'l vecchio lasso.
Fallo per Dio , signor, ch'è di pietate
Ben è degno quel sesso e quella etate."

(XII,6).

Cīnoties divkaujā viņu nāvīgi ievaino Tankredo.Viņš paspēj viņu kristīt ,jo mīl Klorindu un vēlas izglābt viņas dvēseli. Viņa mirst,bet Tankredo pārņem izmisums un dziļas sāpes par viņas nāvi.

Klorindas parādīšanās Tankredam sapnī lai viņu mierinātu, tēlojuma un izjūtas ziņā atgādina dažas Petrarkas dzejas.

Petrarka

" Quando il soave mio fido conforto,
Per dar riposo alla mia vita stanca,
Ponsi del letto in su la sponda manca
Con quel suo dolce ragionar accorto:
Tutto di pietà e di pauro smorto,
Dico: onde vien tu ora, o felice alma ?
Un ramoscel di palma
Ed un di lauro trae del suo bel seno;
E dice: dal sereno
Ciel empireo e di quelle sante parti
Mi mossi ,e vengo sol per consolarti."

(Kanc. VI).

Tasso

" Ed ecco , in sogno, di stellata veste
Cinta gli appar la sospirata amica:
Bella assai più, ma lo splendar celeste
Orna, e non toglie la notizia antica.
E con dolce atto di pietà ,le meste
Luci par che gli asciughi, e così dica:
Mira come son bella e come lieta, -

Fedel mio caro; e in me tuo duolo acqueta."

Tale i' son, tua mercè : tu me dai vivi
Del mortal mondo, per error, togliesti;
Tu in grembo a Dio fra gl' immortali e divi,
Per pietà ,di salir degna mi fèsti.
Quivi io beata amando godo; e quivi
Spero che per te loco anco s'appresti,
Ove, al gran Sole e nell' eterno die
Vagheggerai le sue bellezze e mie."

(XII, 91 - 92).

Petrarka

" Come non conosch'io l'alma mia Diva ?
Risposi in guisa d'uom che parla e plora:
Dimmi pur, prego, se sei morta o viva.

Viva son io, e' tu sei morto ancora,
Diss'ella ,e sarai sempre ,fin che giunga
Per levarti di terra l'ultim' ora.

Appena ebb'io queste parole ditte,
Ch'i' vidi lampeggiar quel dolce riso
Ch' un sol fu già di mie virtuti afflitte.

Poi disse sospirando: mai diviso
Da te non fu 'l mio cor, nè giammai fia:
Ma temprai la tua fiamma col mio viso."

(Kanc.VI.)

Tasso

" Se tu medesimo non t'invidi il cielo,
E non travii col vaneggiar de' sensi,
Vivi, e sappi ch' io t'amo, e non tel celo,
Quanto più creatura amar conviensi.
Còsi dicendo, fiammeggiò di zelo
Per gli occhi, fuor del mortal uso accensi:
Poi nel profondo de' suoi rai si chiuse,
E sparve, e novo in lui conforto infuse."

(XII, 93)

Sekojojot Dantes un Petrarkas paraugiem, T. Tasso ideāli-
zē Klorindu.Dante(" Vita Nuova " II kanc.) atstāsta viziju

par Beatričes nāvi:

" Levava gli occhi miei bagnati in pianti
E vedea (che parean pioggia di manna)
Gli angeli che tornavan suso in cielo,
Ed una nuvoletta avean davanti,
Dopo la qual gridavan tutti: Osanna!
E s'altro avesser detto a voi dire 'lo.
Allor diceva Amor: "Più non ti celo?
Vieni a veder nostra donna che giace."
L'immaginar fallace
Mi condusse a veder mia donna morta;
E quando l'ebbi scorta,
Vedea che donne la covrian d'un velo;
Ed avea seco umiltà sì veracee,
Che pareva che dicesse: Io sono in pace."

Tasso

E, in atto di morir lieto e vivace,
Dir pareva, s'apre il cielo; io vado in pace."

(XII, 68)

Apdziedot Beatričes nāvi Dante izteicas sekoši :

" Dannomi angoscia li sospiri forte,
Quando il pensiero nella mente grave
Mi reca quella che m'ha il cor diviso:
E spesse fiato pensando a la morte,
Me ne viene un desio tanto soave,
Che mi tramuta lo color nel viso.
Quando l'immaginar mi tien ben fiso,
Giugnemi tanta pena d'ogni parte,
Ch'i' mi riscuoto per dolor ch'io sento;
E sì fatto divento,
Che dalle genti vergogna mi parte.
Poscia piangendo sol nel mio lamento
Chiamo Beatrice e dico: "Or se' tu morta?"
E mentre ch'io la chiamo, mi conforta."

(IV.Kanc.)

T. Tasso Klorindas nāvi apdzied sekošiem vārdiem :

"Nel cor dà loco a que' conforti e scema
L'impeto interno dell' intensa doglia;

Ma non così ,che ad or ad or non gema,
E che la lingua a lamentar non scioglie
Ora seco parlando, or con la sciolta
Anima ,che dal ciel forse l'ascolta."

"Lei nel partir,lei nel tornar del sole,
Chiama con voce stanca ,e prega e plora:

(XII, 89 - 90)

Salīdzinājumu ar lakstīgalu kuŗa apraud viņai nolaupītos
mazulū,T.Tasso ir paņēmis no Petrarkas :

"Quel rosignuol che si soave piagne
Forse suoi figli o sua cara consorte,
Di dolcezza empie 'l ciel e le campagne
Con tante note si pietose e scorte;

E tutta notte par che m'accompagne
E mi rammente la mia dura sorte ."

(sonets 43).

Tasso

"Lei nel partir,lei nel tornar del sole
Chiama con voce stanca,e prega e plora:
Come usignuol ,cui 'l villan duro invole
Dal nido i figli non pennuti ancora,
Che in miserabil canto, afflitte e sole
Piange le notti ,e n'empie i boschi e l'ora."
(XII,90)

Un beidzot , Petrarka pie Lauras kapa izsauca :

"Ite, rime dolenti, al duro sasso
Che 'l mio caro tesoro in terra asconde;
Ivi chiamate chi dal Ciel risponde,
Benché 'l mortal sia in loco oscuro e basso.

Ditele ch' i ' son già di viver lasso,
Del navigar per queste orribili onde;
Ma,ricogliendo,le sue sparte fronde,
Dietro le vo pur così passo passo,

Sol di lei ragionando viva e morta,
Anzi pur viva, ed or fatta immortale,
Acciocché 'l mondo la conosca ed ame.

Piacciale al mio passar esser accorta,
Ch'è presso omai; siamo a l'incontro e quale
Ella è nel Cielo, a sè mi tiri e chiama."
(sonets 59)

T.Tasso poēmā Tankredo pie Klorindas kapa žēlodamies saka:

"O sasso amato ed onorato tanto,
Che dentro hai le mie fiamme, e fuori il pianto,

"Non di morte sei tu, ma di vivaci
Ceneri albergo, ove è riposto Amore:
E ben sento io da te l'usate faci,
Men, dolci sì, ma non men calde al core.
Deh! prendi i miei sospiri e questi baci
Prendi, ch'io bagno di doglioso umore;
E d'alli tu, poi ch'io non posso, almeno
All' amate reliquie ch'hai nel seno."

"D'alli lor tu : ch'è, se mai gli occhi gira
L'anima bella alle sue belle spoglie,
Tua pietate e mio ardir non avrà in ira;
Ch'odio o sdegno lassù non si raccoglie.
Perdona ella il mio fallo; e sol respira
In questa spene il cor fra tante doglie.
Sa ch'empia è sol la mano; e non l'è noia
Che, s'amando lei vissi, amando i' moia."

"Ed amando morrò. Felice giorno,
Quando che sia; ma più felice molto,
Se, come errando or vado a te d'intorno,
Allor sarò dentro al tuo grembo accolto.
Faccian l'anime amiche in ciel soggiorno.
Sia l'un cenere e l'altro in un sepolto:
Ciò che 'l viver non ebbe, abbia la morte.
Oh (se sperar ciò lice) altera sorte!"
(XII, 96 - 99)

Un vėl viens piemērs:

Petrarka

"Non può far Morte il dolce viso amaro;
Ma il dolce viso, dolce può far Morte."
(sonets 76)

Torq. Tasso

"O viso, che puoi far la morte
Dolce, ma raddolcir non puoi mia sorte."

(XII, 81)

Viena no interesantākām poēmas personām ir pagānu ķēniņa meita *E r m i n i j a*. Viņa klusībā mīl Tankredo. Pārgērbusies Klorindas drēbēs, viņa naktī slepeni atstāj pilsētu un dodas prom, pati nezinādama kurp. Nokļuvusi pie ganiem, viņa koku mizās iegriež Tankredo vārdu, lolojot cerības, ka verbūt reiz viņš to lasīs un tā uzzinās viņas dvēseles noslēpumu, jo aiz kautrības viņa citādi to viņam nevar atklāt:

"Forse avverrà, se 'l ciel benigno ascolta
Affetuoso alcun prego mortale,
Che venga in questa selve anco talvolta
Quegli, a cui di me forse or nulla cale;
E rivolgendo gli occhi, ove sepolta
Giacerà questa spoglia inferma e frale,
Tardo premio conceda a' miei martiri
Di poche lagrimette e di sospiri."

"Onde, se in vita il cor misero fue,
Sia lo spirito in morte almen felice;
E'l cener freddo delle fiamme sue,
Goda quel ch'or godere a men non lice."

(VII, 21-22).

Erminija nav bruņiniece - cīnītāja, viņa ir tikai mīloša sieviete, kuŗa mīlotā cilvēka labad ir gatava nest visādus upurus. Viņa saista lasītāju savas viengabalainības pēc.

Kristīgo varoni *T a n k r e d o* T. Tasso tēlo kā ļoti

drošsirdīgu un izveicīgu. Viņš slepenībā mīl neticīgo bruņinieci Klorindu. Kādā tumšā naktī, divkaujā cīnoties ar to, viņš viņu nonāvē. Viņš steidzas kristīt mirstošo un to apbedī ar pienācīgu godu; viņas kaps tam ir svētnica kurp viņš dodas rītos un vakaros. Izmisums un dziļas sāpes ir pārņēmušas viņa dvēseli, viņa turpmākā dzīve ir dziļās skumjās tīta.

Terq. Tasso tēlojumā Tankredo mīla ir ar šīs zemes kaislībām un vājībām, viņā mēs sastopam dzejnieka dvēseli mocošo neziņu, šaubas un pretrunas, kamdēļ tēlojums ir dziļi izjusts un patiess.

Kristīgo varonis Rinaldo, T. Tasso poēmā ieņem izcilus vietu. Viņš izceļas ar savu drošsirdību un skaidrumu. Tasso viņu aprakstot saka :

"Se 'l miri fulminar tra l'armi avvolto
Marte il diresti, Amor, se scopre il volto."

Viņš ir vēl jauneklis un iemīloties Armidā, viņš nomaldas no savu tiešo pienākumu izpildīšanas. Kaujās drošsirdīgs un spēcīgs, kaislībās nevaldams un pārmērīgs, Rinaldo līdzinās antīkiem varoņiem, jo pēc Aristoteļa apgalvojuma, tieši lielie varoņi viegli un ātri padodas netikumiem.

Kristīgā vadoņa Goffredo tēlojums visā visumā atbilst vēsturiskai personai. ⁺ Erminija no pilsētas mūra noraugoties kristīgo kaņapulkos, saka pagānu ķēniņam :

" Goffredo è quel ,che nel purpureo ammanto
Ha di regio e di agosto in se cotanto."

"Veramente è costei nato all'impero,
Sì del regnar, del comandar sa l'arti:
E non minor che duce, è cavaliere,
Ma del doppio valor tutte ha le parti.
Nè fra turba sì grande uom più guerriero
O più saggio di lui potrei mostrarti.
Sol Raimondo in consiglio, ed in battaglia
Sol Rinaldo e Tancredi a lui s'agguaglia."

"Risponde il re pagan: "Ben ho di lui
Contezza, e 'l vidi alla gran corte in Francia,
Quand'io d'Egitto messaggier vi fui;
E 'l vidi in nobil giostra oprar la lancia:
E, sebben gli anni giovinetti sui
Non gli vestian di piume ancor la guancia,
Pur dava ai detti, all'opre, alle sembianze,
Presagio omai d'altissime speranze."

(III, 58 - 60)

Gofredo savam lielam pasākumam saņem pavēli no debesīm.
Dzejniekam tiek pārņemta Gofredo bezdarbība. Tā R a p i n o
+
aizrāda, ka Rinaldo atrisinot visneparastākos un sarežģītākos notikumus: viņš nonāvējot gandrīz visus ienaidnieka kara vadoņus kā Adrasto, Tisaferno, Solimano, tāpat arī atsvabinot mežu no burvībām. Nekas arī ievērojams nenotiekot, kamēr Rinaldo atrodoties Armidas gūstā. Rinaldo vienīgais esot izredzēts lieliem varoņdarbiem, kamēr poēmas galvenais vadonis Gofredo nedarot gandrīz nekā.

Šo Rapino aizrādījumu nebūs grūti atspēkot: kā gan Rapino kungs varēja piemirst, ka Klorindu un Arganti, šos ievērojamākos neticīgo vadoņus, nenonāvē vis Rinaldo bet gan Tancredo? Un neticīgo ķēniņu Aladinu taču nonāvē Raimondo!

Kā svarīgāko notikumu Rinaldo prombūtnes laikā varētu mi-

nēt Klorindas nāvi, jo neticīgiem tas taču bija liels zaudējums. Nevar arī piekrist tam apgalvojumam, ka Gofredo personīgi nedara nekā: viņš taču nonāvē Ormondu un Emirenu. Pēc Rapino domām gan Gofredam būtu bijis laicam jādara viss tas, ko dara Rinaldo. Bet nav jāaizmirst, ka Gofredā Tasso ir apvienojis visas antīko varoņu īpašības : viņš nav tikai spēcīgs vien, bet arī gudrs, lēnprātīgs, tikumīgs, ticīgs, taisnīgs. Visu šo īpašību apvienojums tad viņu paceļ arī pāri citiem varoņiem : Rinaldo un Tankredo var tikai viņam līdzināties; un to jau aizrādīja arī Erminija (skat .l.p.42).

Kad Armida ir aizviļinājusi visus izcilākos bruņiniekus, Gofredo mierina ļaudis sekošiem vārdiem :

"O per mille perigli e mille affanni
Meco passati in quelle parti e in queste,
Campion di Dio, ch'a ristorare i danni
Della cristiana sua fede nasceste;
Voi, che l'arme di Persia e i greci inganni,
E i monti e i mari, e 'l verno e le tempeste,
Della fame i disagi e della sete
Superaste, voi dunque ora temete ?"

"Dunque il Signor che n'indirizza e move,
Già conosciuto in caso assai più rio,
Non v'assecura, quasi or volga altrove
La man della clemenza e 'l guardo pio ?
Tosto un dì fia che rimembrar vi giove
Gli scorsi affanni e sciorre i voti a Dio:
Or durate magnanimi, e voi stessi
Serbate ,prego ai prosperi successi."

"Con questi detti le smarrite menti
Consola, e con sereno e lieto aspetto:

Gofredo ir īsts vadītājs un uzmodinātājs. Viņam arī uzticas kristīgo karapulki. Dzejnieks par Gofredo saka :

"Vassene; e tal è in vista il sommo duce,
Ch'altri certa vittoria indi presume.
Novo favor del cielo in lui riluce,
E' l fa grande ed augusto oltra il costume.
Gli empie d'onor la faccia, e vi riduce
Di giovinezza il bel purpureo lume;
E nell'atto degli occhi e delle membra
Altrò che mortal cosa egli rassembra. "

(XX,7)

Tā tad viņš ir tikumīgs un dievbijīgs, viņš ir labs kara vadonis un ja nu tikai pateicoties viņam šis svētais pasākums nonāk pie laimīgām beigām, vai tad nav pietiekoši skaidrs, ka taisni viņš un nevis Rinaldo ir poēmas galvenais vadonis? Ja tam piekritīsim, tad visus pārējos bruņiniekus varam uzskatīt kā palīgus, kuŗi sekmē nobeigt šo lielo pasākumu.

Atspēkojot krītiķu uzbrukumus, T. Tasso pirms poēmas izdošanša raksta Silvijam A n t o n i j a n a m ⁺ paskaidrojumu, kur aizrāda, ka Rinaldo ievēšana poēmā, nostādot to blakus Gofredam, nebūt nav par traucējumu:

"Che se, dice, egli Gofredo ha bisogno di Rinaldo, l'ha come il fabbro del martello, o come il cuore delle mani, sicchè da questo suo bisogno non si puo argomentare altra imperfezione in lui, se non quella, che è comune non solo di tutti i capitani, ma di tutte le cose mortali di operare con mezzi e con

strumenti."

Tomēr cik spriežams, tad krītiķiem būtu labāk paticis, ja visi ievērojamākie neticīgo karavadoņi būtu krituši no Gofredo rokas. Bet liekas, ka Tasso ar nolūku tā nav vēlējies : vai gan Dieva izredzētam vadonim būtu tik daudzas reizes jāliek sava dzīvība uz spēles ?

Ugone dodams Gofredam padomu atsaukt Rinaldo saka :

"Perché ,se l'alta Provvidenza elesse
Te dell'impresa sommo capitano,
Destinò insieme ch'egli esser dovesse
De'tuoi consigli esecutor soprano.
A te le prime parti, a lui concesse
Son le seconde: tu sei capo, ei mano
Di questo campo; e sostener sua vece
Altri non puote, e farlo a te non lece."

(XIV, I3)

Arī tad kad Gofredo grib doties cīņā pret Argantu, gudrais grāfs Raimondo ir pret to un saka:

" .....ah non sia vero
Che 'n un capo s'arrischi il campo tutto!
Duce sei tu, non semplice guerriero:
Pubblico fora , e non privato il lutto.
In te la Fè s'appoggia e 'l santo Impero;
Per te fia il regno di Babel distrutto;
Tu il senno sol, lo scettro solo adopra;
Altri ponga l'ardire e 'l ferro in opra."

(VII, 62)

Gofredo nedrīkst būt līdzīgs citiem, viņam ir jāpaceļas pāri citiem. "La sua principal vertu è il consiglio, non la bravura," saka M u r a t o r i. Liekas, ka Torg. Tasso, un Q u i n t i -

l i a n u s ⁺ ir vienis prātis par to kādam ir jābūt valdniekam, jo pēdējais saka:

" Imperatoris nomen satis significat non exigere manum ipsius, imperare enim debet et praecipere."

Neticīgo vadonis A r g a n t e ir pārcilvēcīgi spēcīgs un nesavaldams. Kad Tankredo, nomaldījies, neierodas noteiktā laikā un vietā uz divkauju, Argante, aiz pārmērīga spēka uzplūduma un nevaldamas gribas cīnīties, izaicina jeb kuŗu katru kristīgo uz divkauju. Jo izteiksmīgi dzejnieks apraksta šī varoņa nāvi :

"Moriva Argante, e tal moria qual visse;
Minacciava morendo; e non languia.
Superbi, formidabili e feroci
Gli ultimi moti fur, l'ultime voci."

(XIX, 26)

Kā gan saprotams augšminētais teiciens "viņš mirstot draudēja, bet nepalika bezspēcīgs ?

Vārdiņš "languia " gan laikam neattieksies uz Argantes miesu, jo tad tas būtu pretrunā ar "moriva ", bet gan laikam uz viņa garu, jo viņš mirst nevis pamazām novājināts, bet spēji ievainots, pie tam vēl dusmu pārņemts - kā tāds, kuŗš mēģina atriebties vēl līdz pat pēdējam elpas vilcienam, jo dzejnieks jau saka, ka " superbi, formidabili e feroci gli ultimi moti fur."

Jo īpatnēji un pārlicinoši T. Tasso tēlo kristīgos jau - niešus O l i n d o un S o f r o n i j u, kuŗi, lai glābtu

savu tautu no pagānu ķēniņa Aladina dusmām, visu vainu uz -
jemas uz sevi.

T.Tasso ierosinājumu šim epizodam ,pēc V i v a l d i do -
mām ,esot smēlis no vēsturiska notikuma,kuŗš aprakstīts
Vilhelma no T i r o kronikā .⁺

Līdzīgi Jūdītei Vecā Derībā,Sofronijas viskarstākā vēlēša -
nās ir izglābt savu tautu no apspiedējiem.Viņa ir kristī -
gās ticības labprātīga mocekle,pilna viskarstākām ilgām pēc
debesu mājām.

T.Tasso viņu apraksta sekoši :

"Vergin era fra lor di gia matura
Verginitá d'alti pensier e regi,
D'alta beltá; ma sua beltá non cura,
O tanto sol,quant'onestá sen fregi:
E 'l suo pregio maggior ,che tra le mura
D'anguste casa asconde i suoi gran pregi,
E de' vagheggiatori ella s'invola
Alle lodi,agli aguardi,incolta e sola-"

(II,I4)

Sofroniju mīl Olindo,zemes bērns,pilns ilgām pēc šīs pa -
saules salduma. Olindo ilgas pēc dzīves, šī smeldzošā vēlēša -
nās baudīt šīs zemes priekus,ir kāda maza daļiņa no dzejnie -
ka slāpstošās dvēseles.

Pēc dažu krītiķu domām,Olindo un Sofronijas attiecības
norādot uz T.Tasso un Eleonoras d'E s t e jūtām,ko apstip -
rinot sekošie vārdi:

"Brama assai,poco spera,e nulla chiede "

un tālāk :

" .....ed ella
o lo sprezza, o nol vede, o non s'avvede."

(II, I6)

Patiesībā šis Olindo un Sofronijas epizods ietver sevī visu kristīgās poēmas būtību. Stāsta kulminācijas punkts ir abu jauniešu sadedzināšanas aina:

"Presa è la bella donna, e incrudelito
Il re la dannò entro un incendio a morte.
Già 'l velo e 'l casto manto è a lei rapito;
Stringon le molli braccia aspre ritorte.
Ella si tace; e in lei non sbigottito,
Ma pur commosso alquanto è 'l petto forte,
E smarisce il bel volto in un colore
Che non è pallidezza, ma candore."

(II, 26)

Un kamēr Olindo žēlojas par nežēlīgo likteni un skumst par to, ka tik agri jāatstāj dzīve, Sofronija viņu mierina sekošiem vārdiem :

" Amico, altri pensieri, altri lamenti
Per più alta ragione il tempo chiede.
Chè non pensi a tue colpe, e non rammenti
Qual Dio promette ai buoni ampia mercede ?
Soffri in suo nome, e sian dolci i tormenti,
E lieto aspira alla superna sede.
Mira il ciel com'è bella, e mira il sole,
Ch'a sé par che n'inviti e ne console."

(II, 36)

Ariosto poēmas pirmais ,iespiestais izdevums, 40 dziedājumos, parādas 1516 g. Ir zinams, ka pirms poēmas iespiešanas, Ariosto izdara, attiecībā uz valodu, dažus pārļabojumus, kā nu to prasdams; Ferrarā bija savs dialekts un dzejniekam nācās diezgan grūti piesavināties toskāniešu dialektu. Ariostam nebija arī skaidra jēdziena par literatūras valodas būtību, jo Bembo traktāts par valodu, iznāca tikai 1525 g.

Pēc poēmas iespiešanas, to izsūtīja uz visām Itālijas ievērojamākām pilsētām un viens eksemplārs tika nosūtīts pat Francijas valdniekam Francim I . Grāmata tādā mērā ir guvusi piekrišanu, ka 1520 g. tā ir pilnīgi izpārdota.

Ariosto grāmatu publicēja ar motto "Pro bono malum", ar to norādot uz Estes cilts, sevišķi Ippolito d'Este nepateicību.

Otro reizi poēma iznāk 1521 g. Neviens no jauniem darbiem , pēc grāmatu drukāšanas mākslas atrašanas , negūst tik lielu popularitāti kā "Orlando Furioso ".

Trešais izdevums parādas 1532 g. Saskaņā ar Bembo uzskatiem par valodu Ariosto izlabo poēmu. Šis trešais izdevums iznāk papildināts ar pieciem dziedājumiem, kuŗu saturā ietilpst Rudžēro cīņas ar nodevējiem un stāsts par Rudžēro dēlu, kā Estes cilts nodibinātāju. Dzejnieks poēmas saturu papildina ar dažām epizodēm, bet dažus dziedājumus atkal saīsina. Pats izdevums ir grezns un tam ir pievienota Ticianā zīmētā dzejnieka gometne. Tomēr arī šis trešais, daudzkārt pārļabotais un papildin-

nātais izdevums dzejnieku pašu galu galā neapmierina, tamdēļ ka bija ieviesušās dažas kļūdas, vai nu tipografa, vai paša dzejnieka neuzmanības dēļ.

Ariosta iespaids uz Eiropas tautu literaturām, 16. g. s. un vēlāk, ir bijis ļoti liels. Šai poēmai 16. g. s. radās vesela rinda imitētāju, it sevišķi spāniešu valodā.

"Orlando Furioso" ir ierosinājusi daudz lielus garus :
Lai minam tik 16. g. s. Edmunda S p e n s e r a " Faery Queen",
17. g. s. V o l t a i r e 'a "Pucelle", W i e l a n d a "Obe -
ron" un 19. g. s. B y r o n 'a "Don Juan."

Kā zinams, Torq. T a s s o saslimst pirms savas poēmas izdošanas. "La Gerusalemme Liberata" tiek izdota pirmo reizi Venēcijā, 1580 g. no kāda Celio M a l e s p i n i, ar nosaukumu "IL Goffredo".

Poēmas otrais izdevums iznāk 1581 g. Parmā. Izdevējs Angelo I n g e g n e r i, Trisino poēmas iespaidots, izdod T. Tasso poēmu ar nosaukumu "La Gerusalemme Liberata".

Trešais poēmas izdevums iznāk tanī pašā gadā, ar tādu pat nosaukumu, divdesmit dziedājumos un to publicē kāds Tebo B o n a.

Tūliņ pēc Torquato Tasso poēmas iznākšanas ļaudis sāk strīdēties par to, kuŗa dzejnieka poēma ir labāka - Ludovico Ariosto "Orlando Furioso" vai Torq. Tasso "La Gerusalemme Liberata".

XVI.g.s. literatūras krītikā ir novērojami divu virzienu piekritēji : pirmie - konservatīvie, kuŗi pieturoties stingri pie Aristoteļa principiem, bija par šīs tradīcijas turpināšanu un otrie - jauninātāji, kuŗi saceldamies pret pastāvošiem ieskatiem, dedzīgi centās pavērt mākslai jaunus ceļus.

Torq. Tasso savu ēpiski - religiozo poēmu bija sarakstījis pēc antīko, klasisko poēmu parauga, turpretim Ariosto romantiski - bruņinieciskā poēma bija pretrunā ar pastāvošiem dzejas mākslas likumiem.

Pēc P e l l e g r i n o ⁺ dēfīnīcijas, ēpiskās poēmas stāsts satur sevī vienu veselu darbību; aprakstītām ierašām ir jābūt svinīgām, ar krāšņumu un cēlumu spriedumos un valodā. Romantiski-bruņinieciskais ēpos neprasa darbības vienību, nedz aprakstīto personu parašu un spriedumu svinīgumu; šeit valoda var būt ne tikai zema, bet pat negodīga. Saturā ziņā ēpiskai poēmai jāapraksta vienas vai dažu personu slaveni darbi, pie kam šo personu darbībām jābūt vienam kopējam

mērķim. Turpretim romantiskā ēposa saturs ir klīstošu bruņinieku un viņu damu mīlas piedzīvojumu apraksti.

M i n t u r n o ⁺ atzīst, ka bruņnieciski-romantiskā žanrā sarakstītās poēmas neatbilst īstenībai, tās esot sapņiem un maldiem piepildītas un tamdēļ sliktas, ļoti daudzi epizodi esot sarakstīti bez jebkāda nolūka. Šīs poēmas varot atrast piekrišanu tikai vienkāršā tautā. Pēc Minturno domām Ariosto poēma "Orlando Furioso" ir romantiska visā savā būtībā, tamdēļ viņai nav un nevar būt itin nekā nedz no Aristoteļa, nedz Horacija. Bet tomēr Minturno atzīst, ka šī poēma ļaudīm patīkot un tiekot ļoti daudz lasīta. Ka tā patīkot vienkāršai tautai, par to viņš nebrīnoties, bet viņš gan nevarot saprast, kā izglītotie ļaudis par šo poēmu varot jūsmot - viņa taču neatbilstot antīkās poēmas likumībai! Minturno pārmet Ariostam ka dzejnieks poēmu gan nosaucis Orlando vārdā, bet ka patieso slavinājumu dzejnieks piešķīrot varonim Rudžēro. Pēc poēmas nosaukuma liekoties, ka dzejnieks aprakstīs vienu bruņinieku, bet patiesībā viņš aprakstot veselu bruņinieku baru un viņu piedzīvojumus, pie kam daži no šiem aprakstiem esot tik gaŗi, ka katrs sastādot atsevišķu poēmu.

Bet Minturno Ariostam neliedz arī uzslavu. Ariosto esot rets, teicams un apbrīnojams dzejnieks, kuŗš savai poēmai izvēlējis bruņnieciski -romantisku vielu aiz tā iemesla, ka vēlējies, lai poēma būtu visiem tīkama. Kas attiecas uz poēmas nosaukumu,

taļ par "Orlando" dzejnieks savu darbu esot nosaucis tamdēļ, ka Orlando vārds jau tautā esot daudz pazīstamāks un slave - nāks nekā jeb kāds cits un tamdēļ dzejnieks aprēķinājis, ka poēma ar šādu nosaukumu ļaudis interesēs, tiks daudz lasīta un ātri izplatīta.

Pret klejojošiem bruņiniekiem Ariosto poēmā, Minturnam iebil - dumu nav, jo arī antīkā dzejā tādi ir sastopami, tikai ļaunums tas, ka dzejnieks izdomājot un pierakstot tiem tādas lietas, kas nekad neesot bijušas, nedz notikušas. Minturnam nepatīk arī tas, ka stāsta pavediens tiek neskaitāmas reizes pārrauts, ka dzejnieks bez jebkāda iemesla pārlēcot no viena epizoda uz otru. Pēc Minturno domām, dzeja veidota pēc Homēra parauga ir tikai patiesa un īsta māksla. Patiesība varot būt tikai viena un tamdēļ pienākas, ka tas, kas reiz par patiesu atzīts, tāds paliktu arī vienmēr, visos laikos. Šo patiesību nevarot mainīt laiks, kā maina parašas un ļaužu dzīvi. Māksla imitējot dabu un tas darbs būšot labs, kas visvairāk tuvosies dābai. Esot ti - kai viena ideja un viena forma pēc kuŗas mākslas darbs veido - jams :katrā poēmā ir jābūt tikai vienai galvenai darbībai un tai jābūt pilnīgai un pietiekoši slavējamai. Ēpiskam dzejnie - kam pienākoties pantos aprakstīt vēsturiskus notikumus .

Ar saviem uzskatiem par mākslu Minturno nebija vientuļš; viņa piekritēju skaits bija liels un visi viņi lielākā vai mazākā mērā uzstājās pret Ariosto poēmu.

Tūlīņ pēc Ariosto poēmas iznākšanas, viņa patrons Ippolito d'Este esot jautājis dzejniekam: "Messer Ludovico, dove mai avete trovato tante corbellerie?" Ariosto dēls, Virgilio, savās piezīmēs par tēvu atzīmē, ka kardināls Ippolito teicis, ka viņam daudz labāk būtu paticis, ka Ludoviko kungs viņam uzcītīgāki kalpotu, nekā nodarbotos ar grāmatu sarakstīšanu.

Ariosto poēmas tulkotājs franču valodā Johan de Gouttes 1543 g. kādā vēstulē kardinālam Ippolitam, Ariosto nosauc par "il divino".

Tāpat dzejnieku ir saukusi arī Izabela d'Este un daudz citi viņa mākslas cienītāji.

Aretino, 1540 g. kādā traktātā Ariosto nosauc par "benedetto" un Karls V viņu sauc par "poeta laureato".

Bernardo Tasso kādā vēstulē Benedetam Varchi izteicas, ka dzejniekam kādu darbu sarakstot, vissvarīgākais gan esot lai šis darbs patiktu; un viņš gan nezinot nevienu, kas apmierinātos ar Ariosto poēmas vienreizēju izlasīšanu.

Kā par Ariosto, tā arī par Torq. Tasso laika biedru spriedumi ir ļoti dažādi. Tasso, savu poēmu sarakstījis, to nodod sava drauga Scipione Gonzagas pārbaudei. Pret viņa poēmu ceļ iebildumus: inkvizitors Antoniano⁺⁺ aizrāda, ka šo poēmu lasīs ne tikai bruņinieki, bet arī garīdznieki un mūķenes

un tamdēļ mīlas stāsti būtu strīpojami. Kristīga varoņa mīla pret saracēņu sievieti, pēc Tridentīnes koncīla jau it sevišķi, bija nepieļaujama un nosodama lieta.

Kāds Sartorio ⁺ Q u a t t r o m a n i kādā vēstulē T. Tassam norāda uz lielo nesaskaņu starp kristīgo svēto dievmāti un pagānu mūzu, - dzejniekam nevajadzējis šīs lietas sajaukt. Viņš izsaka izbrīnu par to, ka Tasso, runājot par dievmāti "vergina" vietā lietā jot "beattissima musa". Būtu labāki, ja Tasso, līdzīgi Petrārkam, dievmāti būtu nosaucis par "donna del ciel".

Daži atkal aizrāda, ka poēmu iesākot dzejniekam gan pienācies griezties ar uzrunu pie dievmātes un nevis pie pagānu mūzas. Nav jāaizmirst, ka Tasso savu darbu vēlas uzrakstīt pēc antīko dzejnieku parauga un tamdēļ viņš savā darbā ievēd šo pagānu mūzu. Var arī būt ka dzejniekam likās, ka Armīdas, Erminijas, Rinaldo un Tankredo mīla dievmātes acīs ir tikai tukši maldi. Un kā gan dzejnieks būtu iedrošinājies piesaukt debesis palīgā, ja poēmas saturā apdziedātas tīri grēcīgas lietas?

T. Tasso noklausījies visus aizrādījumus, izdara dažus labojumus, bet gan tikai attiecībā uz poēmas valodu un stilu. Poēmas galvenā darbība paliek negrozīta un pret inkvizīciju un kūriju Tasso aizstāvas ar aizrādījumu, ka burvības un mīlas stāsti ir tikai allēgorisks ietērps.

Kad Tasso atrodas Sv. Annas klosterī, kāds ferrārietis par

viņu raksta sekoši:

" Torquato Tasso poeta singolare dell'età nostra, e i cui poemi son più chiari del sole, il proseguir le sue lodi a coloro che vivono ora non fa mestieri, ed a coloro che verranno oppresso i suoi stessi componimenti lo renderanno famoso e chiaro per sempre." ⁺

Ottavio F a l c o n i e r i ⁺⁺ kādā runā par godu T. Tassam saka: "Il Tasso, uno degli splendori della toscana favella, gran lume della poesia, ornamento non solo d'Italia ma del suo secolo."

Neuzkavejoties ilgāk pie dzejnieku slavīnāšanas, piegriezīsimies strīdiem un polemikām, kādas norisas starp Ariosto un Tasso piekritējiem.

1589 g. Sebastiano dalle Donne publicē grāmatu veltītu Alfonsam II ar sekošu garu virsrakstu:

"Della nuova Poesia ovvero delle Difese del Furioso dialogo del signor Giuseppe M a l a t e s t a nel qual non pur si risponde alle oggettioni, che si muovono contra questa Poema e si montre ch'egli è composto secondi i veri i piu legittimi precetti poetici, ma si fa toccar, con mano, che d'artificio e di eccellenza, supera l'opera maggiori di Virgilio e di Homero e si discorrono molte cose intorno alla nuova Poesia."

Ievadā, kurš veltīts Alfonsam, autors uzskaita motīvus, kas viņu pamudinājuši šo grāmatu sarakstīt: "Novērodams daudzas

ļauņprātības, kuŗas dažādu iemeslu dēļ vērstas pret dievišķo Ariosto poēmu un redzēdams, ka šo ļaužu spriedumi ir tālu no tīrās mākslas izpratnes, es nevaru neiebilst viņu daudzvārdībai; un šai ziņā es nepalieku vientuļš. Es dzirdēju apspriežamies par šo jautājumu un es ar uzmanību savācu visu dzirdēto! Runājot par bruņinieku žanra poēmām autors uzsver Ferraras nopelnus šai ziņā. Viņš uzskaita arī visus tos iemeslus kādēļ Ferrarā varēja rasties šī žanra poēmas. Varētu sagaidīt, ka šīs sarunas norisināsies Ferrarā, bet tā tas nav. Viņas norisinās mazā Tivoli pilsētiņā un iesākas ar Scipione's Gonzagas slavas runu Gurzio Gonzagas darbam "Fido Amante".

Grāfs Ercole atbild: "Mēs atzīstam Gurzio Gonzagas poēmu par slavas cienīgu, bet viņa nevar un nedrīkst aptumšot Ariosto darbu". Scipione Gonzaga aizrāda, ka poēma "Fido Amante" esot uzbūvēta pēc visiem mākslas likumiem, tas ir, sekojot Aristoteļa un Horacija priekšrakstiem, bet Ariosto poēma "Orlando Furioso" - pretrunā ar daudziem mākslas nosacījumiem.

Poēmas galvenais varonis esot Rudžēro un nevis Orlando; poēma sākoties ar savādu nostāstu, dziedājumi esot bez nosaukumiem, tāpat kļūdaini esot arī daudzi bruņinieku raksturi.

Pret Scipioni Gonzagu uzstājas Speroni un izteic lielu izbrīnēšanos par to, ka Scipione Gonzaga pūloties pamazināt Ariosto slavu un nopelnus. Scipione Gonzagas atbilde ir ļoti interesanta un raksturīga. Salīdzinot Ariosto ar T. Tasso, viņš

pirmajam pārmet viņa lielo afektāciju. Viņš slavē Tasso, bet apbrīno Ariosto, kurš esot dabas dots talants, kas pantiem liekot ritēt, nebēdādams par to, ka tie būtu labojami; viņš nepūloties ielikt pantos mākslas kultu. Visu kopā saņemot, esot jānāk pie slēdziena, ka Ariosto neesot īsts dzejnieks, bet gan laimīgs, dedzīgs, ne tik daudz mācīts "versigiatore", par kuru varētu teikt, - ja Ariosto ar darbu "Orlando Furioso" vēlas dabūt dzejnieka vārdu, tad ir vajadzīgs, lai viņa darbs būtu poēma, bet tā kā viņa darbs neesot poēma, tad arī autors neesot dzejnieks.

Šādi un tamlīdzīgi pierādījumi tanī laikā sastopami ik uz soļa. Savu runu nobeidzot Scipione Gonzaga vēl aizrāda, ka Ariosto poēmā neesot darbības vienības un ka pat grūti esot pateikt, kuras ir poēmas galvenās personas.

Scipione Gonzaga liekas nav ievērojis, ka dzejnieks poēmas sākumā jau aizrāda, ka viņš nevēlas savā darbā tēlot lietas un darbības piederošas vienai personai, bet gan daudzu bruņinieku un viņu damu piedzīvojumus. Tāpat velti ir meklēt poēmā darbības vienību, jo dzejnieks jau saka "ma perchè varie fila a varie tele uopo mi son che tutti ordire intendo". (II, 30) Nav jāaizmirst arī ka Ariosto darbs ir nepabeigtās Boiardo poēmas turpinājums un viņš to turpina un nobeidz kā nu to prot.

Sp e r o n i aizrāda, ka Ariosto poēma esot jaunā žanra vei-

dojums; viņa klasiskās poēmas prasībām gan neatbilstot, bet dzejnieks ar šo darbu esot pierādījis, ka nav tādas dabas parādības, kurās viņš neprastu cienīgi izcelt un attēlot viegli plūstošā un daiļā valodā.

Speroni ciena antīko mākslu, bet viņš nepaliek par tās aklu dievinātāju. Salīdzinājis Homēra "Iliadi" un Stacija "Acheleidu," viņš atrod šaīs abos darbos dažādību un runājot par Ariosto poēmu, viņš šo starpību izceļ: ja mainās saturs, kāpēc tad lai paņēmieni nemainītos? Speroni piebilst, ka labs ir tas dzejnieks, kurš seko laika garam, kā to ir darījis Ariosto, jo mākslas izpratne ir mainīga.

Bet kāds L i p p o m a n i runājot par Ariosto jautā: "Sakiet vai Ariosto zināja ka māksla ir mūžīga un nemainīga? Ja viņš to nezināja, kā tad tam bija drosmē ķerties pie šāda darba, kā viņš to domāja darīt? Ja viņš to zināja, kā tad viņš bija tik nolaidīgs un neapdomīgs, ka ķērās mainīt tādas lietas, kurās jau pēc dabas ir negrozamas? Jūs atbildēsāt: Ariosto nemainīja; bet tomēr, viņš tās tā sakārtoja, ka dzijas mākslā ienesa daudz kļūdas. Ja katrs tā darītu kā Ariosto dara, tad drīzā laikā būs vairāk mākslas kā ļaužu un gala rezultātā būs pilnīgs chaos." Pēc Lippomani domām Ariosto poēma ir pilnīgi pretstatā ar dzejas likumiem un nav cienīga, ka to lasa.

Neuzkavējoties pie atsevišķu personu kritiskām un aizrādiju -

miem attiecībā pret Ariosto un Tasso, aplūkošun to lielo literāro polēmiku, kuŗa saistas ar "C r u s c a's" akadēmijas vārdu.

1584 g. Camillo P e l l e g r i n o publicē dialogu " Il Carrafa ovvero dell' Epica poesia ", kuŗā slavē Tasso poēmu "La Gerusalemme Liberata", kas sacerēta pēc Aristoteļa dzējas likumiem. Atbildot Pellegrino rakstam 1585 g. parādas " Difesa dell' Orlando Furioso degli Accademici della Crusca", ko publicē Leonardo S a l v i a t i zem "Infarinata, stacciata prima " nosaukuma. Šai dialogā Salviati aizrāda, ka viņš vēlas aizstāvēt Ariosto ar tādu pat stingrību ar kādu citi to apvainojuši. Bet patiesībā Salviati gan uzbrūk "Gerusalemme Liberata's" autoram aiz personīgiem iemesliem. Salviati un Rossi izteicas pret Tasso tieši personīgi tikai zem "Crusca's" izkārtnes, kamdēļ 1586 g. akadēmija uzdod izstrādāt noteikumus, kuŗi aizliegtu atsevišķiem viņas locekļiem publicēt savus darbus visas akadēmijas vārdā, bet tomēr tas neko nelīdz; uzbrukumi Torq. Tassam turpinas un dzējnieks no tiem ļoti cieš. Tasso, atbildot uz šiem pret viņu vērstiem pārmetumiem, publicē "Apologia della Gerusalemme Liberata". Viņš ir apvainots par tiem salīdzinājumiem ar kādiem viņš un Ariosto ir salīdzināti. Viņš izteic izbrīnēšanos par to, kā ir iespējams, ka viņam, kas Florenci un viņas valodu tik ļoti mīlējis, ir tur tik daudz pretinieku.

1585 g. L o m b a r d e l l i publicē Sienā rakstu " Discorso intorno ai contrasti che si fanno sopra la Gerusalemme Liberata" ,kur aplūko jautājumu vai Torq. Tasso maz ir jāatbild uz daudziem pārmetumiem ,kādi pret viņu dažādu iemeslu dēļ ir vērsti un nāk pie slēdziena,ka T.Tasso vietā var atbildēt kāds no viņa draugiem. Aplūkojis apvainojumus un norādījumus,izteiktus par T.Tasso rakstā "Dialogo del Pellegrino" un"Crusca's" akadēmijas rakstā"Stacciata prima" ,viņš aizstāv dzejnieku un visus,pret viņu vērstos pārmetumus, noraida. Tasso poēmai izteiktos pārmetumus Lombardelli sakārto 16 punktos un tie būtu sekoši :

- 1) "Gerusalemme Liberata" ir stāsts bez darbības.(C⁺)
- 2) Poēma ir aptraipīta burvībām,miesīgiem netikumiem , slepkavībām,kaislībām,svēto un mocekļu grēkiem (C).
- 3) Poēma ir nesamērīga,aprobežota, nabadzīga,izdēdējusi, neražīga,sausā,trokšņaina un nepatīkama.(C)
- 4) Poēmai trūkst brīnumpilnās izdomas.(D⁺⁺)
- 5) Poēma ir neskaidra,sakarā ar lakonisko,aplamo ,piespiesto,neparasto un skarbo stilu,kamdēļ viņa nav saprotama plašākām aprindām.(C - D)
- 6) Poēmas valoda ir pārāk mācīta,it sevišķi rupju un iemīlējušos personu mutē.(D)
- 7) Poēmā ir latīņu,svešvalodu,lombardu,jaunu,salīktu,nepareizi lietātu,izplūstošu skaņu un formu mistrojums

un arī tādi salikteņi, kas izsauc jautrību. (D - C)

- 8) Poēmas panti ir skarbi un lēkājoši. (C)
- 9) Poēmai varētu būt skaidrāka un bagātāka izteiksme. (D)
- 10) Poēma nav iespaidīga savos spriedumos. (D)
- 11) Poēma gribēja sacensties ar Ariosto, Poliziano un Danti, bet šai sacensībā ir zaudējusi. (C)
- 12) Poēma kaislību izveidošanā ir nelaimīga, imitācijas necienīga, sausa, piespiesta, vēsa, vāja, nespējīga un stiepta. (C)
- 13) Salīdzinājumi ir zemi un pedantiski. (C)
- 14) Poēmā aprakstītās parašas varētu būt labākas. (D)
- 15) Poēmā ir atmiņas kļūdas. (D)
- 16) Poēma nekad netiks ņemta par paraugu, to aizmirsīs īsā laikā. (C)

Savos spriedumos par Torq. Tasso "Crusca's" akadēmija, tāpat kā Pellegrino, ir stingra, pārspīlēta un daudzkārt iznīcinoša. Varam saprast, cik ļoti dzejnieks cieta, dzirdot šos, ne vienmēr pelnītos, pārmetumus. Kā Pellegrino, tā arī "Crusca's" akadēmija par Tasso runājot, iziet no Ariosta "Orlando Furioso" un Tasso "Gerusalemme Liberata's" poēmu salīdzinājuma, aizmirstot, ka viena dzejnieka darbs ir ēpiska, otra bruņnieciski-romantiska poēma, kamdēļ daudzkārt tas, kas pie viena ir nepareizs un nevajadzīgs, pie otra ir at-

zīstams un nepieciešams, jo abu poēmas ir dažādu žanru darbi.

Runājot par Ariosto un Tasso poēmām, pēc T i r a b o s c h i, būtu salīdzinamas tikai trīs lietas : izdomu bagātība, stāsta dzīvums un stila elegances.

Tiraboschi atzīst, ka izdomu bagātībā neapšaubami pārāks esot Ariosto un viņa bruņiniecišķi - romantiskā poēma arī vairāk to pieļāva; Tasso šai ziņā mīlot vairāk aizņemties no ciētiem. Runājot par stāsta dzīvumu, darbības risinājumu Tira - boschi saka: "Es atzīstu, ka Tasso stāstījumi man patīk, tie mani iepriecina un apbur; viņi ir tīkami un viscaur nobeigti. Ariosto stāstījumi mani aizrauj un iededzina manās krūtīs to entuziasmu, kas pārpilnībā atrodams šaīs stāstījumos; man liekas, ka es nelasu, bet redzu acu priekšā stāstīto. Tasso man liekas, līdzinas delikātam, visai maigam miniatūru gleznotājam, kuŗa krāsām un zīmējumam ir tāds smalkums, kādu vien var vēlēties. Ariosto, pēc manām domām, līdzinājas Džulio Romano, Mikel - Andželo un Rubensam, kuŗi ar drošu un stipru oti rāda manām acīm un itkā liek manām rokām taustīt viskaislīgākos un visšausmīgākos objektus... Nevajaga tomēr noklusēt, ka Ariosto stāstījumi nav vienmēr vienlīdzīgi patīkami; tie paliek neizteiksmīgi un itkā rāpo pa zemes virsu. Tasso stāstījumi turpretim ir vienlīdzīgi un cēli."

Kas attiecas uz stilu, valodas izteiksmi, tad ir jāatzīst, ka Tasso valoda ir augstāk vērtējama savas daiļskanības dēļ,

kā arī izmeklēto vārdu un izteicienu labad. Ariosto valodā vēl daudzkārt sastopam dialektismus, pie kam arī daži izteicieni ir pārāk plebejiski. Vispār Ariosto valoda ir vairāk piemērota stāstīšanai, nekā lasīšanai. Būtu nepareizi atzīt Ariosto izteiksmi par mazāk cienījamu un cēlu nekā Tasso, tikai Ariosto valoda ir pārmaiņu bagāta, lokana, dzīva, kamdēļ vienmērīgi cēlais stils nevar būt viscaur izturēts, kā tas ir pie Tasso.

Lielu savilpojumu šai strīdū par Ariosto un Tasso poēmām sacēla G a l i l e j a "Considerazioni alla Gerusalemme," sarakstīti no 1586 -1588 g. +

Runājot par Torq. Tasso poēmu, arī Galileo atrod, ka tā ir nabadzīga izdomā, poēmas darbībā trūkstot brīnišķīgā elementa un personu tēlojumu apraksti esot bez izgreznojuma. Dziedājumos esot sastopami daudzi apraksti pēc būtības nesakarīgi un neticami. Tasso izteiksme esot pedantiska, uzpūsta un panti stingri un bārgi. Kaut gan pati izteiksme esot stipri mākslota, tomēr daži izteicieni un vārdu spēles esot ļoti bērnišķīgas. Bet cik Tasso valoda vispār esot nožēlojama un nabaga, tik Ariosto valoda bagāta un izmeklēta. Galileo par Ariosto vispār runā ar apbrīnošanu un cienību, jo Ariosto esot bijis viņa mīļākais dzejnieks. Galileo esot arī mīlējis Tasso un Ariosto savā starpā salīdzināt un kādreiz, jautāts, kurš dzejnieks esot labāks, viņš atbildējis, ka viņam liekoties, ka

Tasso esot skaistāks, bet viņam personīgi labāk patīkot Ariosto, piebilstams, ka Tasso sakot vārdus, bet Ariosto - lietas.

Galileo novērojumus par Ariosto un Tasso poēmām mēs sastopam izteiktus arī viņa vēstulēs. Tā kādā vēstulē Franceskam Rinuccini, runājot par dzejnieku poēmām, viņš salīdzina Erminijas bēgšanas aprakstu (Ger. Lib. VII, 3) ar Andžēlikas bēgšanu (Orl. Fur. I, 33) un izsakas, ka viņam Andžēlikas bēgšana izliekoti daudz krāsaināki un pavadinošāki aprakstīta.

Tāpat arī, ja salīdzinot Rinaldo Jeruzalemē (XIX, 30 Ger. Lib.) un Rodomontu Parīzē (Orl. Fur. XVI, 20, XVII, 6), Rodomonta trakšana ienaidnieku vidū esot daudz pārāka par Rinaldo. Tas pats arī esot sakams par nesaticības scēnu tēlojumiem: nesaticība Agramanta kaņapulkos (XXIV, XXV, XXVI, XXVII, Orl. Fur.) esot daudz lielāka un varenāka nekā Goffredo kaņapulkos (Ger. Lib. VIII). Galileo vēl aizrāda, - ja salīdzinot Tankredo mīlu pret Klorindu ar Rudžēro un Bradamantes mīlas stāstu, pirmā esot pavisam maziņa un bāla, turpretim otrā esot sastopami visi tie lielie notikumi, kādi vien tik divu mīlētāju starpā varot atgadīties, kā piemēram greizsirdība, uzticība, sāpes un tā tālāk.

Pret šo Galileo apgalvojumu gribētos celt iebildumus.

Man liekas, ka salīdzināt Tankredo mīlu pret Klorindu ar Rudžēro un Bradamantes mīlu ir nevietā, jo Tankredo mīl slepeni, bez pretmīlestības, turpretim Bradamante un Rudžēro mīl savstarpēji un viņu mīlestība tos novedīs pie laimīgām bei-

gām, turpretim Tankredo nelaimīgā mīla ir viņam liktenīga un tragiska, tā pilda viņa dzīvi ar nerimstošām sāpēm. Kas attiecas uz tēlojuma aprakstu, tad Tasso tēlojums jau tīri dabīgi nevarēja būt nedz spilgts, nedz krāsains, jo Tankredo dvēsele jau pastāvīgi tīta vai nu melancholijā, vai sērās.

Kā Bradamantes un Rudžēro mīla aptver visus viņu dzīves notikumus un dvēseles pārdzīvojumus, tāpat arī Tankredo mīla aptver un pārveido visu viņa dzīvi, kamdēļ Galileo apzīmējums, ka tā esot maziņa, man liekas nepareizs.

Aplūkojot Ariosto un T. Tasso literāro kritiku visā visumā, jānāk pie slēdziena, ka tam laikmetam ir piemītusi stūrgalvīga tieksme visu klasificēt, kategorizēt, visu sadalīt noteiktos un ciešos nodalījumos, pie kam šāis nodalījumos varēja ietilpt vienīgi darbi ar vispārībai parastu saturu, vienotu uzbūvi un uzkrītošām līdzības un vienādības iezīmēm.

Kopsavilkumā, ko tad galvenām kārtām pārmet poēmas "Orlando Furioso" autoram?

- a) Ariosto darbs neatbilstot antīkās poēmas prasībām (Speroni),
- b) dzejniekam, lūk, vajadzējis aprakstīt tīri vēsturisku notikumu (Minturno),
- c) poēma esot pretrunā ar daudziem mākslas nosacījumiem (Scipione Gonzaga),
- d) Ariosto savu poēmu esot nosaucis par "Orlando", lai gan

- poēmas galvenais varonis itkā esot Rudžēro (Minturno),
- e) pēc poēmas virsraksta spriežot, liekoties, ka dzejnieks aprakstīs viena bruņinieka piedzīvojumus (Minturno), bet patiesībā viņš aprakstot daudzu bruņinieku un viņu damu dēkas, tā kā pat grūti esot noteikt galvenās personas; daži bruņinieku raksturi esot arī kļūdaini (Sc. Gonzaga);
- f) poēmā neesot darbības vienības (Sc. Gonzaga), stāsta paveidiens tiekot neskaitāmas reizes pārrauts (Minturno) un dziedājumi esot bez nosaukumiem (Sc. Gonzaga);
- g) poēmā tiekot aprakstītas neticamas un nebijušas lietas (Minturno).

Visus šos pārmetumus vērā ņemot ir jākonstatē, ka kritiķi Ariosto darbu nepieņem tādu, kāds viņš ir; tie ļoti skaidri norāda kādam Ariosto darbam vajadzēja būt: lai poēma nebūtu pretrunā ar mākslas nosacījumiem, tai bija jāatbilst antīkās poēmas prasībām, tā tad dzejniekam vispirms jau būtu bijis jāapraksta tīri vēsturiska notikums.

Ariosto darbā, izņemot dažus personu vārdus, gan itin nekas neatgādina kādu vēsturisku notikumu, bet man tur tomēr gribētos saskatīt mazu dzirkstelīti no sena vēsturiska notikuma.

Kā jau teikts, "Orlando Furioso" visā visumā ir Boiardo poēmas "Orlando Innamorato" turpinājums. Boiardo vielu

savam darbam bija pajēmis no Karolingu cikla poēmām, protams, ka dzejnieks it sevišķu vērību bija piegriezis Rolanda dziesmai, ja jau dzejniekam bija radusies ideja likt šim, tik ļoti godātam un dievinātam varonim, Orlandam, iemīlēties. Bet Rolanda dziesma taču apdzied vēsturisku notikumu. Bez šaubām, gaļu simteni šo dziesmu bija neskaitāmas reizes pārstrādājuši un pielāgojuši katras sabiedrības prasībām un nedrīkstētu apgalvot, ka Boiardo vai Ariosto darbam satura ziņā būtu kas kopējs ar seno dziedājumu; bet šī Ronsevala notikuma galvenā persona, Orlando, tomēr ir saglabāta ar visām viņas rakstura labām īpašībām, kas tomēr netraucē Boiardam pievienot tām arī kādu sliktu īpašību, es domāju iemīlēšanos saracēņu princesē un Orlando neprāts Ariosta poēmā ir šīs mīlestības dabīgās sekas.

Kas attiecas uz poēmas nosaukumu, tad jāsaka, ka, ja Ariosto savu darbu nosauc par "Orlando", tad dzejnieks ar to būs grībējis norādīt, ka poēmas galvenais varonis ir tieši šis kristīgais bruņinieks un pēc manām domām tā tas tiešām arī ir, jo Orlando mīla un neprāts ir poēmas būtiskais centrs un tieši viņš ir tas, kurš nobeidz ilgstošās cīņas, noslēdzot kristīgo uzvaru pār neticīgiem ar divkauju.

Vispār poēmā noteikt galvenās personas ir diezgan grūti; var jau būt, ka dažiem kritiķiem ir taisnība, ja tie par galveno personu uzskata Rudžēro, jo nav jāaizmirst, ka Ariosto savu darbu saraksta kā slavinājumu Estes ciltij un Rudžēro

uzskata par šīs cilts nodibinātāju.

Ariostam pārmet, ka viņš vienas personas vietā apdziedot
daudzas damas un bruņiniekus ; Tā tas tiešām arī ir, jo
dzejnieks taisni to vēlas un darbu iesākot arī to pasa -
ka :

" Le donne, i cavalier, l'arme, gli amori
Le cortesie, l'audaci imprese io canto ."
(I, I)

Kas attiecas uz dažiem kļūdainiem bruņinieku raksturiem,
tad par nožēlošanu tur nekā es nevaru iebilst, jo man nav
zinams, kurus bruņiniekus Scipione Gonzaga ir domā -
jis.

Negribētos piekrist apgalvojumam, ka poēmā nav darbī -
bas vienības; pēc manām domām tāda ir, tikai ļoti grūti
saskatama : ja aplūkojam atsevišķus epizodus, tad redzam,
ka tie visi tomēr atrodas savstarpējā sakarībā (skat. l. p. 3,
4). Visa poēma ir viens vesels un liels stāsts, tikai šis
stāsts tiek neskaitāmas reizes pārtraukts un to dzejnieks
dara ar nolūku, laikam pārliccināts, ka tā lasītāja interese
ik mirkli būs saistīta. Pieturoties pie šī mākslotā pajē -
miena vienu dziedājumu pārtraukt vairākas reizes, nebija
arī iespējams dot dziedājumiem nosaukumus un nēzin vai
dzejnieks maz kādreiz to būtu vēlējies, jo nosaukums taču
aizvien jau uz priekšu norāda par ko būs runa, bet Ariosto
jau tieši to lasītājam grib slēpt.

Un beidzot, dzejniekam vēl pārmet neticamu un nebijušu lietu aprakstus. Piekrītot Muratori domām (skat. l.p.25), jāatzīst, ka dzejnieks vai nu ar šiem aprakstiem būs vēlējies uzjautrināt lasītāju, vai arī nekā nedomādams ļāvis brīvai fantāzijai vaļū, tādējādi daudzas ikdienišķas parādības pārspīlējot.

Būtu jādomā, ka Torq. Tasso darbs "La Gerusalemme Liberata", kas sarakstīts pēc stingras un noteiktas likumības, būtu no visiem atzīts un cienīts. Tiesa, darbs izsauc sajūsmu un apbrīnošanu, bet netrūkst arī ļaužu, kas salīdzinājuši Tasso darbu ar Ariosto poēmu, par pirmo izsakas ne visai glaimojoši (Salviati).

Ja kritiķi vispār atzina poēmas vielu par pieņemamu, viņas izveidojumā tie tomēr atrada sekošus trūkumus:

Ēpiskā tradīcija prasīja, lai poēmai būtu tikai viens galvenais varonis, bet daži atrada, ka Rinaldo itkā nostājoties blakus Gofredam, itkā esot pat pārāks par to (skat. l.p. 42 - 45).

Atzina arī par nepieņemamu kristīgā varoņa Tankredo mīlu pret saracēnieti Klorindu, kā arī dievmātes sajaukšanu ar pagānu mūzu (skat. l.p. 54 - 55).

"Crusca's" akadēmija pārmet, ka T. Tasso poēmā esot pilna burvībām un citiem netikumiem (skat. l.p. 61, 2), turpre-

tim Galileo atkal atrod, ka Tasso poēmai tieši trūkstot šī "brīnišķā" elementa (skat.l.p. 64).

Nedibināti ir arī pārmetumi par to, ka poēma esot bez darbības (skat.l.p. 61,1), nabadzīga, (skat.l.p. 61,3) ar vienu vārdu sakot, slikti uzrakstīta (skat.l.p. 62,II - I6).

Kas attiecas uz dzejnieka izdomu, tad vēl reiz atkārtāju, ka dzejnieks labprāt un diezgan daudz mīl aizjēties no citiem, tā kā viņa izdoma, salīdzinot ar Ariosto, būs tiešām nabadzīga.

Gandrīz it visi dzejniekam pārmet valodas greznību un mākslotību. Tasso pa daļai ar nolūku un tieši apzināti ir mākslojis savu izteiksmi, budams pārlicībā, ka tas tā ir nepieciešami. Vispārīgi viņa izteiksme, atskaitot varbūt tikai dažas vietas, nebūt nav tik nedabīga un pārspīlēta. Bet tā kā T. Tasso valoda ir grezna, tad pats par sevi saprotams, ka viņa stils dažiem likās neparasts, neskaidrs un plašākam aprindām nesaprotams.

Kas attiecas uz dzejnieka pantiem tad manās ausīs gan tie neskan nedz skarbi, nedz bargi, bet gan plūstoši un harmoniski.

Tiek apgalvots, ka T. Tasso poēma neesot iespaidīga spriedumos (skat. l.p. 62,10) Nezinu par kādiem spriedumiem *P e l e g r i n o* runā un tā kā, par nožēlošanu, man tuvāki norādījumi, nedz paskaidrojumi nav pieejami, tad nevaru viņam piekrist, nedz arī ko iebilst.

Neskaidrs un nesaprotams man liekas arī P e r o n a s ⁺ kardinala apgalvojums, ka T. Tasso poēma esot savirknēta epigramu rinda. Pēc Muratori domām, šāds apgalvojums nozīmējot to, ka darbs esot pilns asprātībam un rakstīts epigramu garā.

Ja jaunlaiku kritika nevar piekrist visiem pārmetumiem kādus dzejniekiem izteica viņu laika biedri un ja tagad uzskati par dzejas darbiem un mākslu vispār ir mainījušies, tad tomēr nevaram neatzīt, ka tā laika kritika jo sevišķu vērību piegriesdama poēmu satura iztīrīšanai, ir atklājusi un atstājusi jo vērtīgus materiālus poēmu avotu pētīšanai.

Cik sīki tad analizēja darbu saturu, to pierāda tas, ka kāds Battista O l e v a n o, 1605 g. pārmet T. Tassam Tankredo un Argantes divkaujā bruņinieku cīņas paņēmienu neievērošanu.

Paolo B e n i 1607g. saraksta "Discorsi", kuŗos salīdzina T. Tasso valodu ar Homēra un Virgīlija valodu. Jaunlaiku kritika uzlūko šo darbu kā jo interesantu materialu sakopojumu poēmas avotu pētīšanai.

Lorenzo P i g n o r i a, viens no pirmiem literāriem kritiķiem, nodarbojas ar poēmā minēto personu vārdu pētīšanu, izlietādams šim nolūkam krusta karu kronikas.

Arī jaunlaiku kritiķis Giorgio O s t e r h a g e cenšas pierādīt, ka T. Tasso daudz ko smēlies no ķeltu un germāņu legendām, bet viņam trūkst vajadzīgo pierādījumu, lai viņa apgalvojumu varētu pieņemt.

Interesanti vēl atzīmēt, ka kāds Scipione E r r i c o, rakstā "Rivolti di Parnaso" aizstāv T. Tasso runājot par dzejnieka aizjēmumiem un uzsver, ka Tasso itin nebūt neslēpjot to, ka viņš esot imitējis citus dzejniekus; gluži otrādi, T. Tasso aizjēmot no tiem atsevišķus vārdus un pat veselus izteicienus, ar to tieši norādot no kā un ko viņš izlietājis.

Lai nu būtu, ka T. Tasso daudz ko ir aizjēmis no antīkiem dzejniekiem, bruņinieku romāniem, svētiem rakstiem, krusta karu kronikām, trečentistiem un no Ariosta; pat tas, ka dzejnieks pats un viņa laika biedri dažas vietas poēmā atzīst par sliktām - viss tas kopā ņemot tomēr nemazina dzejnieka slavu un franču rakstnieks B o i l e a u (1636-1711), nedrīkstēja tik apvainojoši un slikti izteikties par dzejnieku, kā viņš to ir darījis :

"Tous les jours à la cour un sot de qualité
Peut juger de travers avec impunité :
A Malherbe, à Racan préférer Theophile,
Et le clinquant du tasse à tout l'or de Virgile".

(IX, sat.

Lai varētu labāk Ludoviko Ariosto un Torquato Tasso savā starpā salīdzināt un novērtēt, aplūkošu dažus atsevišķus epizodus no "Orlando Furioso" un no "La Gerusalemme Liberata's", kuŗos, pēc manām domām, saskatama līdzība vai nu satura, idejas, vai izteiksmes līdzekļu ziņā.

Ja Armidas un Klorīndas tēlojumos T. Tasso imitēja Danti un Petrarku (skat. l. p. 32 - 39), tad bruņnieciski - romantisko elementu savai poēmai dzejnieks visā visumā aizjemas no Ariosto poēmas "Orlando Furioso".

Šis bruņnieciski - romantiskais motīvs, kuŗu sastopam poēmas IV, V, XIV, XV, un XVI dziedājumos, attiecas galvenām kārtām uz Rinaldo un Armidas mīlas piedzīvojumiem, pie kam Armidas kā burves tēlojums visā pilnībā atbilst Ariosta burvei Alčīnai. Bet tas tomēr netraucē dzejnieku Armidas tēlam atsevišķas, raksturīgas īpašības aizjemties no pārējiem Ariosto sieviešu tēliem kā Andžēlikas, Izabelas, Olimpijas un citiem.

Ja pieņemam, ka Ariosto poēmā Alčīna ir jūteklības un miesas kārības simbols, tad jāvaicā ko gan T. Tasso vēlas izteikt Armidas tēlā?

Ariosto poēmā Rudžēro pēc Astolfa brīdinājuma, nolemj doties pie Lodžistilas - saprāta (Orl. Fur. VI, 45). Ceļā vi -

ņu aizkavē "iniqua frota"(Orl.Fur.VI,61) -vesels bars da-
žādu ērmu,kuŗi grib panākt,lai Rudžēro atgriežas skaistā
pilsētā,kuŗai viņš jau pagājis garām.Viņu no šī negēlīgā
bara un no cīņas ar to atbrīvo divas jaunavas.Viņas grib
aizvest Rudžēro šķietamā paradīzē un lūdz tās aizstāvēt
pret milzes Erifilas(Orl.Fur.VI,78) daudziem uzbrukumiem.
Rudžēro ar prieku uzjemas to darīt.Viņš uzvār milzeni un
atbrīvo sev un jaunavām ceļu.Visi viņi laimīgi nokļūst
Alčinas pili.Rudžēro,Alčinas skaistuma savaldzināts,aiz -
mirst pilnīgi Bradamanti un Astolfa brīdinājumus.

Arī Torq.Tasso poēmā skaistā burve Armida nav nekas cits
kā kaislības simbols,kas aizviļina un saista Rinaldo pie
sevis.Viņu atsvabināt steidz Gofreda sūtītie sūtņi Karlo
un Ubaldo. Nokļuvuši pie Armidas salas un sajūsmināti par
šīs salas skaistumu,viņi vēlas jo drīzāk tur nokļūt,bet
viņu pavadītājs"gentile nocchiero" saka :

"Ben degna in vero
La domanda è di te; ma che poss'io,
S'egli esta inviolabile e severo
Il decreto de Cieli al bel desio ?
Ch'ancor volto non è lo spazio intero
Ch'al grande scoprimento ha fisso Dio;
Nè lece a voi dell' ocean profondo
Racar vera notizia al vostro mondo."

"A voi per grazia,e sopra l'arte e l'uso
De' naviganti ir per quest'acque è dato,
E scender là dove è il guerrier rinchiuso
E ridurlo del mondo all'altro lato,
Tanto vi basti; e l'aspirar più suso
Superbir fora,e calcitrar col fato."(XV,39-40)

Tā tad T-Tasso poēmā "gentil nocchiero" arī ir saprāta personificējums, kuŗš šeit, caur Dieva žēlastību, pasargā Karlo un Ubaldo no kārdināšanas. Un ka tas tiešām ir tā, to apstiprina dzejnieks, attēlodams šo "gentil nocchiero" sekošiem vārdiem :

" Crinita fronte ella dimostra, e ciglia
Cortesi e favorevol e tranquille;
E nel sembiante agli angioli somiglia
Tanta luce ivi par ch'arda e sfaville."

(Ger.Lib.XV,4).

Kādā kārtā Rudžēro un Rinaldo gan nokļūst šo kaislību varā ?

"Orlando Furioso" poēmā Hipogrifs pret Rudžēro gribu to nones Alčinas salā. Šeit viņš no Astolfo, kuŗš pārvērsts miršu kokā, uzzin patiesību par Alčinu. Viņš nolemj griesties pie saprāta un dodas ceļā, bet Alčinas savaldzināts, nokļūst tās gūstā. Labā feja Melisa izglābs viņu un pārejos bruņiniekus.

"La Gerusalemme Liberata" poēmā Rinaldo gan neviens nebrīdina no Armidas, bet viņš, pēc draugu nostāstiem pazīst Armidu kā kairinošu pavadēju (Ger.Lib.XIV,50-52), un tomēr viņš tieši pats labprāt padodas kārdinājumam, par ko liecina sekošie panti :

".....é persuaso
tosto l'incauto a girne oltra quell'onde;

E ,perchè mal capace era la barca,
Gli scudieri abbandona,ed ei sol varca."

"Come è là giunto,cupido e vagante
Volge intorno lo sguardo,e nulla vede,
Fuor ch'antri ed acque e fiori ed erbe e pianti,
Onde quasi schernito esser si crede.
Ma pur quel loco è così lieto,e in tante
Guisse l'alletta,ch'ei si ferma e siede,
E disarmo la fronte,e la restaura
Al suave spirar di placid' aura."

(Ger.Lib.XIV,58-59)

Armīdas salas burvību un Rinaldo nokļūšanu Armīdas gūstā,
mēs uzzinām indirekti: to visu sūtnīem atstāsta kāds sirm-
galvis.

Ariosto poēmā Rudžēro pats ir darbojošā persona,viņš,lai
parādītu savu lielo drošsirdību,cīnās ar "vizzi","malvaggi",
"sozzi istinti",kas viņu aizkavē doties pa taisno ceļu pie
Lodžistilas-saprāta:

"Se di scoprire avesse avuto avviso
Lo scudo ,che già fu del Negromante;
Io dico quel ch'abbarbagliava il viso,
Quel,ch'all' arcione avea lasciato Atlante;
Subito avria quel brutto stuol conquiso,
E fattosel cader cieco d'avante.
E forse ben,che disprezzò quel modo,
Perché virtute usar volle,e non frodo."

(Orl.Fur.VI,67)

Lai Rudžēro atsvabinātu no šī riebīgā pūļa ,

"Non fu veduta mai più strana torma,
Più mostruosi volti,e peggio fatti"

(Orl.Fur.VI,6I)

no Alčinas pilsētas iznāk divas jaunavas :

" L'una e l'altra sedea su un liocorno,
Candido piū ,che candido armellino;
L'una e l'altra era bella, e di si adorno
Abito, e modo tanto pellegrino,
Ch'all' uom, guardando, e contemplando intorno,
Bisognerebbe aver occhio divino,
Per far di lor giudizio: e tal saria
Beltā (s'avesse corpo) e Leggiadria ".

(Orl.Fur. VI,69)

Rudžēro šīm jaunavām labprātīgi seko un krīt jūteklības varā.

Kas tad atbilst šiem "vizzi", "malvaggi", "l'iniqua frota" T.Tasso poēmā ?

Tīkamais pavadonis "gentil nocchiero" ,novedis Karlo un Ubaldo pie Armidas salas,saka,ka vislabākais laiks do-
ties Armidas pilī ir gaišā rīta stunda (Ger.Lib. XV,44).
Tikko viņi sper kāju uz ceļa ,kas ved kalnā,viņi to atrod
"agevol si, che i piē non ne fur lassi "(Ger.Lib.XV,45).
Bet tāpat kā Rudžēram ,arī viņiem krusto ceļu "fiera, ser-
pendo,orribile e diversa "(GER.Lib-XV,47).Tā kā nenogur-
stošs cīņas gars tos dzen "il lor viaggio ricominciar con
voglie ardite e pronte "(Ger.Lib.XV,47),tad uzvara būs vi-
ņu pusē: tie nepadosies,kā Rudžēro,pat "bellezza's" un
"leggiadria's" iemiesojumam.

Līdz šim T.Tasso,sekojot Ariosta paraugam,konkrētā veidā
ieveda tikai izdomātus fantastiskus šķēršļus.Bet te spē-

ji parādas "la verga aurea immortale " un tūliņ šis ne -
zvērs "fuggendo ratta, lascia quel varco libero, e s'appiatta".

Šeit dzejnieks, laikam lai panāktu tēlojumā vairāk iespaidu,
liek iemaisīties religiskam elementam.

Karlo un Ubaldo satiek vēl lauvu (Ger.Lib.XV,50), bet šīs die-
višķās jaunavas parādīšanās arī to aizbaida. Pēc tam, līdzī-
gi Rudžeram, viņus pārsteidz pūlis, kurū T.Tasso aprakst se-
koši:

"Di guerrieri animai, vari di voce,
Vari di moto, e vari di sembiante.
Ciò che di mostruoso e di feroce
Erra fra 'l Nilo e i termini d'Atlante ,
Par qui tutto raccolto e quante belve
L'Ercinia ha in sen, quante l'ircane selve."

(Ger.Lib.XV,51)

Nedz Karlo , nedz Ubaldo cīnās pret šo pūli; viņš tiek uzva-
rēts caur "(miracol novo) da un picciol fischio e da una
breve vista." (Ger.Lib.XV,52)

Kad Karlo un Ubaldo mēģina uzkāpt stāvā kalnā " il gelido
e l'alpino delle rigide vie tarda il cammino" (Ger.Lib.XV,52)

Un kad viņi noguruši un izmocīti sasniedz kalna virsotni,
viņu acu priekšā atklājas brīnišķas ainas: čalojošie strau-
ti, kas varētu veldzēt slāpes un pārpilnībā līkstošie galdi,
kas varētu remdēt izsalkumu. Divas jaunavas "garrule e la-
scive " (Ger.Lib.XV,58) pūlas padarīt viņu uzturēšanos Ar-
midas salā jo patīkamāku :

"Seguian pure i lor giochi e i lor diletti.
Una intanto drizzossi, e le mammelle
E tutto ciò che più la vista alletti
Mostrò, dal seno in suso, aperto al cielo:
E'l lago all' altre membra era un bel velo."

"Qual mattutina stella esce dell'onde
Rugiadosa e stillante; o come fuore
Spuntò nascendo, già dalle feconde
Spume dell' ocean la Dea d'Amore;
Tal apparve costei: tal le sue bionde
Chiome stillavan cristallino umore.
Poi girò gli occhi; e pur allor s'infuse
Que' duo vedere, e in se tutta si strinse".

"E 'l crin che'n cima al capo avea raccolto
In un sol nodo, immantinente sciolse,
Che, lunghissimo in giù cadendo e folto,
D'un aureo manto i molli avori involse.
Oh che vago spettacolo è lor tolto!
Ma non men vago fu chi lor il tolse.
Così dall'acque e da' capelli ascosa,
A lor si volse lieta e vergognosa."

"Rideva insieme, e insieme ella arrossia:
Ed era nel rossor più bello il riso,
E nel riso il rossor, che le coprìa
Insino al mento il delicato viso.
Mosse la voce poi sì dolce e pia,
Che fôra ciascun altro indi conquiso :

(Ger.Lib.XV,59-62)

Bet tomēr nedz jaunavām, nedz citiem kārdinājumiem izdodas saistīt Ubaldo un Karlo, jo "i cavalieri hanno indurate e sorde l'alme a que' vezzi perfidi e buggiardi" (Ger.Lib. XV,65), un viņi droši dodas Armidas pilī.

Karlo un Ubaldo simbolizē cilvēkus, kuŗi ar visiem spēkiem cenšas pārvarēt visas kaislības un viņi to iespēj tamdēļ, ka viņus pavada "ragione" un "divina grazia". Nav jāaizmirst

arī ka viņi ir tikai sūtņi, kuŗus uz Dieva lēmumu sūta Go-
fredo Rinaldam palīgā. (Ger.Lib.XIV,3,12)

"Orlando Furioso " poēmā Rudžēro no Alčinas gūsta, ar labās
fejas Melisas palīdzību, atsvabina viņa līgava Bradamante;
pateicoties burvju gredzenam, Rudžēro redz Alčinu vecu, rie-
bīgu un atbaidošu, tādu kāda viņa īstenībā ir, kad visas bur-
vības ir izklaidētas.

Turpretim T.Tasso poēmā Karlo un Ubaldo liek Rinaldam spo-
gulī skatīt sevi: viņš redz sevi zemu kaislību pārjēmtu,
bruņinieka necienīgu. Un izdzirdis Ubaldo pārmetumus, viņš
kaunas par savu izlaidīgo dzīvi, bet dzirdot Ubaldo aici -
nājumu, dusmu pārjēmts, viņš nekavejoši dodas prom no Armi-
das. Tā tad Rinaldo atsvabinas no zemām kaislībām nevis pa-
šu spēkiem, nedz arī ar citu palīdzību vien, bet ar debe-
su lēmumu un dievišķo žēlastību, kāda pavadija Karlo un
Ubaldo un palīdzēja tiem sasniegt mērķi.

Rinaldo, nonācis kaislību varā un aizmirsis visus pienākumus
pret Dievu un cilvēkiem, tomēr spēj skatīt savus netikumus,
vajadzīgā brīdī, visā kailumā un spēj no tiem atteikties,
jo kāda augstāka vara, kas par viņu ir visu laiku nomodā,
sniedz viņam spēku pretoties kārdinājumiem.

Kad Rinaldo atgriežas kristīgo nometnē, erēmīts Pēteris
viņam saka:

" Quanto devi al gran Re che 'l mondo regge !

Tratto egli t'ha dall'incantate soglie.
Ei te smarrito agnel fra le sue gregge
Or riconduce, e nel suo ovile accoglie,
E per la voce del Buglión t'elegge
Secondo esecutor delle sue voglie.
Ma non conviensi già ch'ancor profano,
Ne'suoi gran ministeri armi la mano :

"Chè sei della caligione del mondo
E della carne tu di modo asperso,
Che 'l Nilo o'l Gange o'l Océan profondo
Non ti potrebbe far candido e terso.
Sol la grazia del Ciel quanto hai d'immondo
Può render puro: al Ciel dunque converso
Riverente perdon richiedi, e spiega
Le tue tacite colpe, e piangi e prega."

"Così gli disse: ed ei prima in se stesso
Pianse i superbi sdegni e i folli amori:
Poi chinato a'suoi piè mesto e dimesso,
Tutti scoprirgli i giovenili errori.
Il ministro del ciel, dopo il concesso
Perdono a lui dicea: Co' novi albori
Ad orar te n'andrai là' su quel monte
Ch' al raggio mattutin volge la fronte."

(Ger.Lib.XVIII,7,8,9)

"Orlando Furioso" poēmā Rudžēro, saprasdams savu stāvokli, bēg no Alčinas un ar to patiesībā izbeidzas šis Alčinas-Rudžēro epizods. Dzejnieks gan mums īsumā vēl apraksta Alčinas dusmas un izmisumu, noslēdzot aprakstu sekošiem vārdiem :

"Torniamo a quel di eterna gloria degno
Ruggiero, e Alcina stia nella sua pena."

(Orl-Fur. X,57)

Pie Ariosta šis Alčinas-Rudžēro epizods ir viens no dau -

dzajiem, kādi poēmā sastopami, kamdēļ tas iesākas un nobeidzas neatkarīgi no visas poēmas beigām.

Turpretim T. Tasso poēmā Armidas epizods ir poēmas izejas punkts, bruņnieciski - romantisko elementu centrs, pie kam arī romantiskais motīvs līdz ar Rinaldo bēgšanu neizbeidzas, bet turpinās un noslēdzas tikai pašās poēmas beigās. Pievienojot šim epizodam jaunas ainas, ievēdot jaunas personas un dzejiskus aprakstus, T. Tasso stāstījumu paplašina un izgrezno, mazliet pat vairāk sarežģī stāsta darbību, nekā to dara Ariosto. Tā kā Armidas epizods pie Torg-Tasso viscaur jāsaprot simboliski, tad daudzi burvju pajēmieni, epizoda izveidošanā, ir itkā lieki.

Ja aplūkojam Alčinas un Armidas tēlojumus, tad tur arī būs saskatama dažādība: Alčina ir tikai vidus laiku burve, dzejnieka fantāzijas izveidota, kuŗas tēlojumam dzejnieks radis ierosinājumu no vidus laiku legendām un bruņniecīgu poēmām; vielu Armidas tēlojumam T. Tasso, cik tas attiecas uz Armidu kā burvi, aizjemas no Ariosta Alčinas. Bet Armida nav tikai burve vien, viņa ir arī mīloša sieviete un kā tādu dzejnieks to tēlo pilnīgi patstāvīgi, izveidojot psihologiski patiesu un saistošu mīlošas sievietes tēlu.

"La Gerusalemme Liberata" poēmā viņa darbosies arī vēl pēc Rinaldo aiziešanas, jo viņa vēlas atriebties bijušam mīļākam; tā kā viņa to vēl vienmēr mīl, tad viņa atteicas no

atriebības un mēģina pati nonāvēties, bet viņu no šī soļa attur Rinaldo. Armida mēģina izvairīties no viņa skaujām, novērst skatus no mīlotās sejas un apslēpt asaras. Rinaldo, viņas izmisuma aizkustināts, to mierina sekošiem vārdiem :

"Armida, il cor turbato omai tranquilla;
Non agli scherni, al regno io ti riservo;
Nemico no, ma tuo campione e servo."

"Mira negli occhi miei, s'al dir non vuoi
Fede prestar, della mia fede il zelo.
Nel soglio ove regnar gli avoli tuoi,
Riporti giuro, ed oh piacesse al Cielo
Ch'alla tua mente alcun de'raggi suoi
Del paganesmo dissolvesse il velo,
Com'io farei ch'è'n Oriente alcuna
Non t' agguagliasse di regal fortuna !"

"Si parla, e prega; e i preghi bagna e scalda
Or di lagrime rare, or di sospiri;
Onde, sì come suol nevosa falda
Dov'arda il sole, o tepid'aura spiri,
Così l'ira, che'n lei pareva si salda,
Solvesi, e restan sol gli altri desiri.
Ecco l'ancilla tua: d'essa a tuo senno
Dispon, gli disse, e le fia legge il cenno."

(Ger. Lib. XX, 134 - 136)

Kā bruņinieciski - romantiska motīvs uzskatams arī Marfisas un Klorindas bērnības nostāsts. Saturā ziņā Torq. Tasso visā pilnībā imitē Ariostu.

"Orlando Furioso" poēmā, Rudžēro un Marfisa agrā bērnībā ir zaudējuši māti Galačielu (Orl. Fur. XXXVI, 60); viņus ir uzjēmis audzināt burvis Atlante. Lai tie būtu spēcīgi un stip-

ri, viņus zīda lauvu mātīte (Orl.Fur. XXXVI,62). Bet gadas, ka Marfisu nolaupa arabi (Orl.Fur. XXXVI,63) un Atlante uz - audzina vienīgi Rudžēro. Lai pasargātu, ka Rudžēro nepāriet kristīgā ticībā, jo pēc kāda pareģojuma tam tā ir jānotiek, Atlante tura Rudžēro ieslodzītu brīnišķā burvju pilī, kur viss ko vien Rudžēro vēlas, ir atrodams. Marfisa savu bēr - nības stāstu un to ka Rudžēro ir viņas brālis, uzzin tik tad, kad cīnās ar pēdējo divkaujā - balss, kas nāk itkā no zemes, ir Atlantes balss, kas brīdina viņus nenonāvēt vienam otru. Arī Klorinda savu bērības stāstu uzzin no sava uzticamā sarga Arsetes, kurš pēc viņas vecāku nāves ir uzjēmis to audzināt. (Ger.Lib. XII, 28) Tāpat kā Marfisu zīda zvēru mā - tīte, arī Klorindu zīda Tīgeriene. (Ger.Lib. XII, 31) Arī Arse - tem ir uzbrukuši laupītāji, lai bērnu nolaupītu; bet viņš ir meties ūdenī un peldus izglābies līdz ar Klorindu (Ger.Lib. XII, 34). T. Tasso poēmā mēs sastopam to pašu kristīšanas mo - tīvu kā Ariosta poēmā : arī Arsete sapnī ir brīdināts āt - rāk kristīt Klorindu, jo tāda ir bijusi ne tikai mātes, bet arī likteņa izvēle. (Ger.Lib. XII, 36. - 39)

Šo neticīgo bruņinieci Klorindu iemīl kristīgo varonis Tan - kredo. Pirmo reizi viņš to sastop pie avota. Arī šis epi - zods ir Ariosta iespaidots.

"Orlando Furioso" poēmā Ferrau nosvīdis un noguris no cī - ņas, nonāk pie kādas upes. Viņš te nolemj atpūsties un grib

nodzerties, pie kam viņa bruņu cepure iekrīt ūdenī.

Ariosto:

"Su la riviera Ferrau trovasse
Di sudor pieno e tutto polveroso:
Dalla battaglia dianzi lo rimosse
Un gran disio di bere e di riposo ;"
(I, I4)

Un kamēr viņš velti pūlas satvert savu bruņu cepuri, viņu pārsteidz Andžēlikas ierašanās. Kādreiz Ferrau to ir mīlējis, tamdēļ viņš tūdaļ to pazīst un ir gatavs viņu aizsargāt no Rinaldo, kurš tai dzenas pakaļ.

"La Gerusalemme Liberata" poēmā, Tankredo noguris vajāt persiešus, nometas pie ūdens dzesēt slāpes un atpūsties.

Tasso:

"Poi ch'è Tancredi alfin vittorioso,
I fuggitivi di seguir fu stanco,
Cercò di refrigerio e di riposo
All'arse labbra, al travagliato fianco.
E trasse, ove invitollo al rezzo estivo
Cinto di verdi seggi un fonte vivo ;"

"Quivi a lui d'improvviso una donzella
Tutta, fuor che la fronte, armata apparse:
Era pagana, e là venuta anch'ella
Per l'istessa cagion di ristorarse.
Egli mirolla, ed ammirò la bella
Sembianza, e d'essa si compiacque e n'arse
Oh meraviglia! Amor ch'appena è nato,
Già grande vola e già trionfa armato."

(Ger. Lib. I, 46 - 47)

Tankredo tūliņ iemīlas Klorindā :

"...l'immagine sua bella e guerriera

"Tale ei serbò nel cor, qual essa è viva.
E sempre ha nel pensiero e l'atto e 'l loco
In che la vide, esca continua al foco."

(Ger.Lib.I,48)

Arī Rinaldo (personu maiņa salīdzinājumā netraucē domu būtību) cīnoties ar Ferrau sajūt seno mīlu uz Andžēliku:

"Sì come quel, ch'ha nel cor tanto foco,
Che tutto n'arde, e non ritrova loco."

(Orl.Fur.I,18)

Kā ēpisku motīvu, kas kopējs abām poēmām, varam aplūkot Rudžēro - Bradamantes un Tankredo - Klorindas divkaujas. Ariosta poēmā Bradamante mīl Rudžēro, viņa cīnas ar to greizsirdības un dusmu pārjēmta.

T.Tasso poēmā Klorindai Tankredo ir vienaldzīgs; viņa cīnas ar to tāpēc, ka tas ir citas ticības un ir viņas ienaidnieks.

Turpretim Rudžēro un Tankredo abi mīl savas pretnieces.

Kā Ariosto, tāpat arī T.Tasso cīņu sākumā vēribu piegriež vai nu vairoga, vai bruņu cepuru aprakstiem.

Ariosto :

"Lo riconosce all'aquila d'argento
C'ha nello scudo azzurro il giovinetto."

(XXXVI,31)

"Gli sprona contra in questo dir; ma prima,
Guardati, grida, perfido Ruggiero :

(XXXVI,35)

".....onde ,per farne iscusă,
Di volerle parlar le fece cenno.
Ma quella già con la visiera chiusa
Venfa,dal dolor spinta e dalla rabbia,
Per porlo,e forse ove non era sabbia."

(XXXVI,36)

Tasso :

"Ei, ch' al cimiero ed al dipinto scudo
Non badò prima, or lei veggendo impetra.
Ella, quanto può meglio, il capo ignudo
Si ricopre, e l'assale; ed ei s'arresta.
Va contra gli altri, e rota il ferro crudo;
Ma però da lei pace non impetra;
Chè minacciosa il segue, e, volgi, grida:
E di due morti in un punto lo sfida."

(III,23)

Rudžēro pazīst Bradamanti pēc balss, viņš viņai neuzbrūk,
tikai vienīgi aizsargājas no viņas uzbrukumiem.

Ariosto :

"Quando Ruggier la vede tanto accesa,
Si restringe nell'arma e nella sella:
La lancia arresta; ma la tien sospesa,
Piegate in parte ove non nuoccia a quella."

(XXXVI,37)

Un dzejnieks turpina :

"Così lor lance van d'effetto vuote
A quello incontro: e basta ben, s'Amore
Con l'un giostra e con l'altro, e gli percuote
D'una amorosa lancia in mezzo il core."
Poi che la donna sofferir non puote
Di far onta a Ruggier, volge il furore
Che l'arde il petto, altrove: e vi fa cose

"Che saran, finché giri il ciel, famose."

(XXXVI,38)

Tasso :

"Percosso il cavalier non ripercuote,
Né si dal ferro a riguardarsi attende,
Come a guardar i begli occhi e le gote,
Ond'Amor l'arco inevitabil tende.
Fra se dicea: Van le percosse vote
Talor che la sua destra armata stende;
Ma colpo mai del bello ignudo volto
Non cade in fallo, e sempre il cor m'è colto!"

(III,24)

Kā Rudžēro ,arī Tankredo lūdz izbeigt cīņu un viņus uz -
klausīt :

"Come ai meridional tiepidi venti,
Che spirano dal mare il fiato caldo,
Le nevi si disciolveno e i torrenti
E il ghiaccio che pur dianzi era sì saldo;
Così a quei prieghi, a quei brevi lamenti
Il cor della sorella di Rinaldo
Subito ritornò pietoso e molle,
Che l'ira ,più che marmo indurar volle."

(Orl. Fur. XXXVI,40)

"Ella accettò l'invitto:
E come esser senz' elmo a lei non caglia,
Già baldanzosa, ed ei seguia smaritto."

(Ger.Lib. III,26)

Izbeidzot cīņu, Bradamanti Rudžēro vėl nav paspējis nomierināt, kad viņa no jauna iedegas dusmās un dodas cīņā, jo parādas viņas sāncense - to prasīja Atiosta poēmas

tālākais risinājums. Turpretim Klorinda ir apvaldīta ,
auksta, lepna un noteikta un pilnīgi līdzinas Marfisi.
"Orlando Furioso" poēmā.

Līdzību starp Marfisu un Klorindu sastopam arī ārējā ap-
raksta tēlojumā: Tā Klorindas bruņu cepuri izrotā tigers,
pēc šīs cepures katrs viņu pazīst (Ger.Lib.II,38). Virs
Marfisas bruņu cepures atrodas feniks - tas liecina par
viņas reto drošsirdību (Orl.Fur. XXXVI,17 -18)-

Uzkavēsimies vēl pie beidzamās Tankredo un Klorin-
das divkaujas ainas. Arī te būs saskatāms Ariosta iespaids.
"Orlando Furioso" poēmā cīnas Bradamante ar Rudžēro.

Ariosto :

"Quando di taglio la donzella ,quando
Mena di punta; e tutta intenta mira
Ove cacciar tra ferro e ferro il brando,
Sì che si sfoghi e disacerbi l'ira.
Or da un lato, or da un altro il va tentando;
Quando di qua, quando di là s'aggira,
E si rode e si duol che non le avvegna
Mai fatta alcuna cosa che disegna."

(XLV,74)

"Ruggier sta sull' avviso, e si difende
Con gran destrezza , e lei mai non offende;"

(XLV,76)

"La donna, prima che quel dì s'inchine,
Brama di dare alla battaglia fine."

(XLV,77)

"Si ricordò del bando, e si ravvide

Del suo periglio se non era presta;
Che se in un dì non prende o non uccide
Il suo domandator, presa ella resta.
Era già presso ai termini d'Alcide
Per attuffar nel mar Febo la testa,
Quando ella comincio di sua possanza
A diffidarsi, e perder la speranza."

(XLV, 78)

"Quando mancò più la speranza crebbe
Tanto più l'ira, e raddoppiò le botte;
Chè pur quell'arme rompere vorrebbe,
Ch'in tutto un dì non avea ancora rotte:"

(XLV, 79)

T. Tasso :

"Vuol nell'arme provarla: un uom la stima
Degno, a cui sua virtù si paragone.
Va girando colei l'alpestre cima
Verso altra porta, ove d'entrar dispone.
Segue egli impetuoso, onde assai prima
Che giunga, in guisa avvien che d'armi suone,
Ch'ella si volge, e grida: O tu, che porte,
Che corri si ? Risponde : guerra e morte."

"Guerra e morte avrai, disse; io non rifiuto
Darl'ati, se la cerchi: e ferma attende.
Non vuol Tancredi, che pedon veduto
Ha il suo nemico, usar cavallo, e scende.
E impugna l'uno e l'altro il ferro acuto,
Ed aguzza L'orgoglio, e l'ire accende;
E vansi a ritrovar non altrimenti
Che duo tori gelosi e d'ira ardenti."

(XII, 52 - 53)

"Non schivar, non parar, non ritirarsi
Vogliono costar, nè qui destrezza ha parte.
Non danno i colpi or finti, or pieni, or scarsi;
Toglie l'ombra e'l furor l'uso dell'arte.
Odi le spade orribilmente urtarsi
A mezzo il ferro; il piè d'orma non parte:
Sempre è il piè fermo, ela man sempre in moto;

Nē scende taglio in van, nē punta a voto!

"L'onta irrita lo sdegno alla vendetta;
E la vendetta poi l'onta rinnova;

(XII, 55 - 56)

Klorinda ir palikusi viena ārpus pilsētas mūriem. Viņu sa-
stop Tankredo, bet nepazīst; viņi cīnas - jau izdziest rī-
ta blāzma: abi cīnītāji, noguruši, atspiežas uz šķēpiem,
lai drusku atpūstos; Tankredo redzot pretinieku ievai -
notu, sajūt līdzjūtību :

"Misero, di che godi ? oh quanto mesti
Fiano i trionfi ed infelice il vanto!
Gli occhi tuoi pagheran, se in vita resti,
Di quel sangue ogni stilla un mar di pianto.
Così tacendo e rimirando questi
Sanguinosi guerrier posaro alquanto."

(Ger.Lib.XII,59)

Līdzīgas domas "Orlando Furioso" autors izteic Bradaman-
tes un Rudžēro divkaujas ainā :

"O misera donzella, se costui
Tu conoscessi a cui dar morte brami;
Se lo sapessi esser Ruggier, da cui
Della tua vita pendono gli stami,
So ben ch'uccider te, prima che lui,
Vorresti, ch'è di te so che più l'ami;
E quando lui Ruggier esser saprai,
Di questi colpi ancor, so ti dorrai."

(Orl.Fur. XLV, 40)

Tankredo, vēlēdamies zināt ar ko viņš cīnas, uzrunā Klorin-

du; viņas atbildes sadusmots, viņš nikni uzbrūk tai un to
nāvīgi ievaino:

"Arse di sdegno a quel parlar Tancredi ,
E, in mal punto il dicesti, in di riprese:
Il tuo dir e 'l tacer di par m'alletta,
Barbaro discortese, alla vendetta."

"Ma ecco omai l'ora fatale è giunta
Che 'l viver di Clorinda al suo fin deve.
Spinge egli il ferro nel bel sen di punta,
Che vi s'immerge, e'l sangue avido beve;
E la veste che d'or vago trapunta
Le mammelle stringea tenere e leve,
L'empie d'un caldo fiume. Ella già sente
Morrirsì, e'l piè le manca egro e languente!"

"Quel segue la vittoria, e la trafitta
Vergine, minacciando, incalza e preme
Ella, mentre cadea, la voce afflitta
Movendo, disse le parole estreme,
Parole ch'a lei novo un spirto ditta,
Spirto di fè, di carità, di speme:
Virtù ch'or Dio le infonde; esse rubella
In vita fu, la vuole in morte ancilla:"

"Amico, hai vinto: io te perdòn... perdona
Tu ancora, al corpo no, che nulla pave,
All'alma sì: deh ! per lei prega; e dona
Battesmo a me, ch'ogni mia colpa lave.
In queste voci languide risuona
Un non so che di flebile e soave,
Ch'al cor glì serpe, ed ogni sdegno ammorza,
E gli occhi a lagrimar gl'invoglia e sforza!"

"Poco quindi lontan nel sen del monte
Scaturia mormorando un picciol rio :
Egli v'accorse, e l'elmo empie nel fonte,
E tornò mesto al grande ufficio e pio."

61
(Ger. Lib. XII, 63-67)

"E premendo il suo affanno, a dar si volse
Vita con l'acqua a chi col ferro uccise.

(Ger. Lib. XII, 68)

".....in questa forma
Passa la bella donna, e par che dorma ."

(Ger.Lib.XII,69)

Klorindas nāvi Torq. Tasso ir attēlojis izjusti un aizgrābjoši - šī aina ir viena no poēmas visskaistākām vietām.

Ideju šai Klorindas kristīšanas scenai T.Tasso varēja aizjēmties arī no "Orlando Furioso" XLIII dzied.193p., kur kāds eremits krista Sobrino, vai arī no tās pašas poēmas XLI dzied..kur iet runa par Rudžēro kristīšanu.

Kā ēpisku motīvu varam vēl minēt Gofredo tēlojumu pie Dudones līķa, kas atgādina Ariosta poēmā Orlando pie Brandimartes līķa.

Ariosto :

"Poi che l'ordine suo vide eseguito,
Essendo omai del Sole il lume spento,
Fra molta nobiltà ch'era allo 'nvito
De'luoghi intorno corsa in Agrigento,
D'accesi torchi tutto ardendo 'l lito,
E di grida sonando e di lamento
Tornò Orlando ove il corpo fu lasciato,
Che vivo e morto avea con fede amato."

"Levossi al ritornar del Paladino,
Maggiore il grido, e raddoppiosi il pianto.
Orlando, fatto al corpo più vicino,
Senza parlar stette a mirarlo alquanto,
Pallido come colto al mattutino
E da sera il ligustro o il molle acanto;
E dopo un gran sospir, tenendo fisse

"Sempre le luci in lui,così gli disse :
(I67,I69, XLIII).

"O forte, o caro,o mio fedel compagno,
Che qui sei morto,e so che vivi in Cielo,
E d'una vita v'hai fatto guadagno,
Che non ti può mai tor caldo nè gelo:

(Orl.Fur. XLIII,I70)

T.Tasso :

"Ma poichè fur quest'opere fornite,
Vols'egli il corpo di Dudon vedere,
E colà trasse ove il buon duce estinto
Da mesta turba e lagrimosa è cinto."

"Di nobil pompa i fidi amici ornaro
Il gran feretro,ove sublime ei giace.
Quando Goffredo entrò,le turbe alzaro
La voce assai più flebile e loquace;
Ma con volto nè torbido,nè chiaro
Frena il suo affetto il pio Buglione,e tace:
E poi ch'è'n lui pensando alquanto fisse
Le luci ebbe tenute,alfin si disse:

"Già non si deve a te doglia nè pianto,
Chè,se mori nel mondo,in ciel rinasci,
E qui, dove ti spogli il mortal manto,
Di gloria impresse alte vestigia lasci.
Vivesti qual guerrier cristiano e santo,
E come tal sei morto:or godi,e pasci
In Dio gli occhi bramosi,o felice alma,
Ed hai del bene oprar corona e palma."

"Vivi beata pur,chè nostra sorte,
Non tua sventura,a lagrimar n'invita,
Poscia ch'al tuo partir si degna e forte
Parte di noi fa col tuo piè partita
Ma se questa,che'l vulgo appella morte
Privata ha noi d'una terrena aita,
Celeste aita era impetrar ne puoi,
Chè 'l Ciel t'accoglie infra gli eletti suoi!"

"E come a nostro pro veduto abbiamo,
Ch'usavi uom già mortal,l'arme mortali,

"Così vederti oprare anco speriamo,
Spirto divin, l'arme del ciel fatali.
Impara i voti omai, c'ha te porgiamo,
Raccorre, e dar soccorso ai nostri mali,
Tu di vittoria annunzio; a te devoti
Solverem, trionfando, al tempio i voti."

(Ger.Lib. III, 66 -70)

Ariosto poēmā Orlando piemin Brandimartes slavenos darbus zemes virsū un izsaka nožēlošanu par Brandimartes nāvi. Turpretim Gofredo nododas pilnīgi tikai Dudones cildināšanai - viņš pat iekrīt eksaltētā mistikā. Pēc ⁺Vi v a l d i , Tasso visu sava varoņa runu esot piepildījis tikai ar reliģiskām idejām.

T. Tasso tēlojumā izskan dziļa pārlicība par viņpasaules dzīvi.

Šādu pat pārlicību izsaka arī Ariosto runājot par Izabelu, kad viņa atsakas no dzīves, lai nodotos vienīgi Dievam:

"Vattene in pace, alma beata e bella
Così i miei versi avesson forza, come
Ben m'affaticherei con tutta quella
Arte che tanto il parlar orna e come,
Perché mille e mill'anni, e più, novella
Sentisse il mondo del tuo chiaro nome.
Vattene in pace alla superna sede,
E lascia all'altre esempio di tua fede."

(Orl.Fur. XXIX, 27)

Uzkavēsimies vēl pie dažiem a t s e v i š ķ i e m epizodiem, kuŗos arī saskatama līdzība starp "Orlando Furioso"

un "La Gerusalemme Liberata" poēmām.

Tā Ariosta poēmā A r i o d a n t e karsti mīl Dž i n e v -
r u ,bet noticēdams saņcenša apgalvojumiem,viņš pārļie -
cināts ,ka Džinevra viņu nemīl,grib nonāvēties. No šī so -
ļa viņu attur brālis Lurkanio :

"E gli vietò che con la propria mano
Non si passasse di furore il petto".

(Orl.Fur. V,53)

Torq.Tasso poēmā Tankredo pēc Klorindas nāves nododas
žēlabām; dzejnieks saka par viņu :

"E ben la vita sua sdegnosa e schiva,
Spezzando a forza il suo ritegno frale,
La bell'anima sciolta al fin seguiva,
Che poco innanzi a lei dispiega l'ale :
Ma quivi stuol de'Franchi a caso arriva."

(Ger.Lib.XII,71)

Ariosta poēma Lurkanio atturot Ariodanti no liktenīgā so -
ļa,saka :

"Ah misero fratel,fratel insano,
Gridò perc'hai perduto l'intelletto,
Ch'una femmina a morte trar ti debbia ?

(Orl. Fur. V,53)

T.Tasso poēmā erēmīts uz Tankredo saka :

"O Tancredi,Tancredi,o da te stesso
Troppo diverso e da'principi tuoi,
Chi si t'assorda ? e qual nuvol si spesso
Di cecità fa che veder non puoi ?

(Ger.Lib.XII,86)

Kā Ariodante, tāpat arī Tankredo mēģina savaldīties; un kamēr Lurkanio, Ariodantem dzirdot, apsūdz Džinevru, erēmīts Tankredam apgalvo, ka cilvēks var kļūt apmierināts vienīgi ticībā uz Dievu. Viņi panāk, ka Ariodantes un Tankredo sirdis gan nomierinas, bet nolūks doties nāvē netiek atmests, bet glabājas izmisušās sirds slepenā stūrītī.

Ariosto :

"Quando si vede Ariodante giunto
Sopra il fratel ,la dura impresa lascia,
Ma la sua intenzion da quel ch'assunto
Avea già di morir,poco s'accascia.
Quindi si lieva,e porta non che punto,
Ma trapassato il cor d'estrema ambascia:
Pur finge col fratel,che quel furore
Non abbia più,che dianzi avea,nel core."

(Orl.Fur. V,55)

T.Tasso :

"Tace,e in colui dell'un morir la tema
Poté dell'altro intepidir la voglia.
Nel cor dà loco a que'conforti,e scema
L'impeto interno dell'intensa doglia;
Ma non così ,che ad or ad or non gema,
E che la lingua a lamentar non scioglia,
Ora seco parlando,or con la sciolta
Anima,che dal ciel forse l'ascolta."

(Ger.Lib. XII,89)

Epizodu turpmākā atstāstījumā mēs redzam, ka Ariodante tiešām dodas labprātīgi nāvē (Orl.Fur.V,57), turpretim Tankredo nododas labiem darbiem un smeļas spēkus ticībā.

Varbūt, ka ierosinājumu šim Tankredo tēlojumam, T.Tasso ir

aizjēties no Ariosta Izabelas - Dzerbino epizodes (Orł. Fur.XXIV,77); kad Dzerbino, Mandrikarda ievainots, mirst, Izabela to mierina un solas mirt līdz ar viņu. Arī Izabelu izmisumā mierina erēmīts un viņa, pārlicināta, nomierinas un dodas vientulībā kalpot vienīgi Dievam.

Tankredu kristīgā ticība gan pārlicina, bet viņš nejūtas iekšēji apmierināts - ticība viņam ir tikai balzams pret dzīves likstām, iekšējo mieru viņš iegūst nogremdējoties un atdodoties lielai un ideālai mīlai uz Klorindu.

Pilnīgi patstāvīgs T.Tasso poēmā ir O l i n d o un S o f r o n i j a s epizods. Šeit viņu pieminu tik tamdēļ, ka viņas attēlojumā iespējams saskatīt līdzību ar kādu Ariosta poēmā tēlotu epizodu un proti, Dž i n e v r a s notiesāšanas ainu.

"Orlando Furioso" poēmā, Rinaldo, pārlicinājies par Džinevras nevainību, ierodas S.Andrea pilsētā, lai atklātu valdniekam patiesību, izglābtu viņas godu un sodītu vainīgo (V, 82 - 92).

Ariosto :

"Rinaldo se ne va tra gente e gente:
Fassi far largo il buon destrier Baiardo:"
(V, 82)

Klorinda, atgriežoties no Persijas pie ķēniņa Aladina, uzzin kristīgo jauniešu likteni.

Tasso :

"Di mirar vaga e di saper qual fallo
Condanni i rei, sospinge oltre il cavallo."

.....
"Cedon le turbe .....
(Ger.Lib. II,41 - 42)

Rinaldu pūlis pazīst jau no attāluma.

Ariosto:

"Chi la tempesta del suo venir sente,
A dargli via non per zoppo nē tardo.
Rinaldo vi compar sopra eminente,
E ben rassembra il fior d'ogni gagliardo;"

(V,82)

Arī Klorindu tūliņ visi pazīst tikko ierauga.

T.Tasso : "Mentre sono in tal rischio,ecco un guerriero
(Chē tal pareo) d'alta sembianza e degna;

.....
La tigre che sull'elmo ha per cimiero,
Tutti gli occhi a se trae, famosa insegna,
Insegna usata da Klorinda in guerra:
Onde la credon lei,nē 'l creder erra."

(II,38)

Rinaldo,ceļā uz pilsētu, no Dalindas jau ir uzzinājis vi -
su patiesību;viņš ierodas laukumā,lai izsauktu uz divkau -
ju Džinevras apvainotāju.

Turpretim Klorindai tuvākas ziņas par jauniešiem vēl ir jā -
ievāc;vispirms viņai jāizdzēš ugunis,kas jau apdraud sai -
stītos.

Kā viens,tā otrs - abi stādas priekšā valdniekiem ar nolū -
ku parādīt notikušo netaisnību,kādu valdnieki,vai nu ap -

zinīgi vai neapzinīgi ir pielāvuši.

Rinaldo valdnieku uzrunā sekoši :

".....Magno signore,
Non lasciar la battaglia più seguire;
Perché di questi dua qualunque more,
Sappi ch'a torto tu 'l lasci morire."

(Orl.Fur.V,83)

Klorinda saka ķēniņam Aladinam :

".....io vuo', che'n merto
Del futuro servir que'rei mi done.
In don li chieggo; e pur, se 'l fallo é incerto,
Gli danna inclementissima ragione:
Ma taccio questo, e taccio i segni espressi
Ond' argomento l'innocenza in essi;

(Ger.Lib.II,49)

Klorinda, kā jau sieviete, aizkustināta par jauniešu likteni, izplūst asarās. Turpretim Rinaldo ir bez mazākā uztraukuma, pavisam vienaldzīgs. Viņiem abiem tomēr izdodas valdniekus pārlicināt un panākt apvainoto atsvabināšanu.

"Orl.Fur.":

"Fu dall'autorità d'un uom sì degno,
Come Rinaldo gli pareva al sembiante,
Sì mosso il Re, che disse e fece segno
Che non andasse più la pugna innante,"

(V,85)

"Ger.Lib." :

".....e 'l re, bencch'a pietade
L'irato cor difficilmente pieghi,
Pur compiacer la volle; e 'l persuade
Ragione, e 'l move autorità di preghi.
Abbian vita, rispose, e libertade." (II,52)

Līdzīgi Ariostam, Torq. Tasso nolūks ir poēmu veltīt, kā
slavinājumu, Estes ciltij Ferrarā.

Kā Ariosta poēmā Bradamante pie Merlina kapa, parādībā, ska-
ta savas cilts slavenos pēcnācējus, T. Tasso poēmā kāds erē-
mīts Rinaldam paziņo, kādus darbus veiks viņš pats un kā-
dus viņa slavenie pēcnācēji.

Ariosto :

"Avea il Signor, che 'l tutto intende e vede,
Rivelato al santissimo Eremita,
Che Ruggier da quel dì ch'ebbe la fede,
Dovea sette anni, e non più, stare in vita.."

(Orl. Fur. XLI, 61)

Tasso :

"Così parlava; e l'eremita intanto
Volgeva al cielo l'una e l'altra luce.
Non un color, non serba un volto: oh quanto
Più sacro e venerabile or riluce!
Pieno di Dio, ratto dal zelo, accanto
All'angeliche menti ei si conduce.
Gli si svela il futuro, e nell'eterna
Serie degli anni e dell'età s'interna!"

(Ger, Lib. X, 73)

Un kamēr Ariosto daudzus pantos izteic slavinājumu atse-
višķiem cilts locekļiem, T. Tasso šim pašam nolūkam izvē-
las izgreznotā vairoga aprakstu (Ger Lib. XVII dz. Rinalda
vairoga apraksts.)

Pēc ⁺ V i v a l d i ieskatiem : "Questo scudo istoriato-
quello di Rinaldo, fu immaginato dal Tasso per fare l'elogio
della casa d'Este; e di questi elogi genealogici sono pie -

ni soprattutto i poemi cavallereschi del 1500. Non ricordo quello del "Furioso", ricordo quelli dell'"Amadigi di Gaula" e quelli dell'"Angelica Innamorata, - anzi due di questi elogi in quest'ultimo poema sono proprio per la stessa casa d'Este, cotanto magnificata del Tasso"....

Ja s a l ī d z i n a m Ariosta poēmā "Orlando Furioso" un T.Tasso darbā "La Gerusalemme Liberata" tēlotās p e r s o n a s, tad redzam, ka Tasso atsevišķas sievietes personas no Ariosta poēmas pārjēmis nedalītas, veselās, vai arī divas, vai vairākas, apvienojis vienā personā - tā piemēram, Ariosta Marfisu mēs saskatām T.Tasso Klorindas tēlojumā, bet Tasso Armida ir Ariosta Andžēlikas un Alčīnas apvienojums.

Ariosta tēlotās sievietes ir mirdzošas pāgānu dievietes, tās ir burvīgas, kaislīgas un viltīgas, noslēgušās sevī un svešas visai apkārtnī.

Ar sajūsmu dzejnieks nododas sievietes daiļā kermeņa aprakstam :

"Vinceano di candor le nevi intatte,
Ed eran più ch'avorio a tocar molli:
Le poppe rotondette parean latte
Che fuor de'giunchi allora allora tolli.
Spazio fra lor tal discendea, qual fatte
Esser veggiam fra piccolini colli
L'ombrese valli in sua stagione amene,
Che 'l verno abbia di neve allora piene."

"I rilevati fianchi e le belle anche,
E netto più che specchio il ventre piano,
Pareano fatti, e quelle coscie bianche,
Da Fidia a torno, e da più dotta mano".

(Orl.Fur.XI,68,69)

Ariosto tēlotās sievietes arvien ir tīri cilvēcīgas būtnes. Dzejnieku ^{arī} nesaiستا jūtu dziļums, nedz iekšējie pārdzīvojumi, bet gan tikai ārējā darbība un ātri tveramā, krā-

sainā dažādība. Dzejnieka acs ar prieku kavējas tēlojumos, bet viņa sirds neņem dalību tēloto ļaužu likteņos. Ariosta tēli ārējās darbības izpaudumos ir dzīvāki un saistošāki par T. Tasso tēliem, bet no psiholoģiskā viedokļa raugoties, T. Tasso tēlotās personas ir dziļākas un pārliecinošākas. Tā piemēram, - kamēr Ariosto uz Andžēlikas mīlas jūtām, itkā garam ejot, tikai norāda, T. Tasso Armīdas tēlojumā visu svaru liek uz to, lai parādītu, kā šī daiļā burve kļūst par mīlētāju. Un no tā brīža, kad viņa piedzīvo vilšanos, dzejnieks viņā ieliek visu savu jūtu pārmerīgumu. T. Tasso poēmā lasītāju saistīs tie tēli, kurus dzejnieks, laikam gan neapzinīgi, tēlo pārpilnus līriskām un sentimentālām jūtām, kā piemēram Erminiju, Olindo un Tankredo. Šis T. Tasso dziļi izjustais pārdzīvojumu subjektīvisms, kurš atspoguļojas viņa darbā, liek aizmirst Ariosta tēlu plasticitāti un krāsu bagātību. T. Tasso personas ir dzīvi cilvēki: tie dziļi jūt, gan cieš, gan mīlē - viņu pārdzīvojumus dzejnieks mums stāsta, mēs tos uz klausam un arī daudzkārt pat par tiem skumstam, jo visā visumā T. Tasso tēlojumi ir skumji.

T. Tasso ierosinājumus pārējām vīriešu personām aizjemas vai nu no svētiem rakstiem (Argante - Goliats), vai arī no vēsturiskām kronikām (Gofredo), bet visvairāk gan laikam no Ariosta poēmas: Tāpat kā Orlando, arī Rinaldo ir no-

maldijies no savu tiešo pienākumu izpildīšanas un Rudžēro dēkas Ariosta poēmā, atbilst Rinaldo dēkām T. Tasso darbā. Ja T. Tasso tēlos, pēc viņu ārējā apraksta un ārējās darbības izpaudumiem, mēs saskatām no kurienes tie nākuši, viņu rakstura iekšējam veidojumam T. Tasso pievieno aizvien kādu jaunu psihologisku momentu : Tā piemēram, Armida nav tikai burve vien, bet arī mīloša sieviete un Klorindas cīnītājas - bruņnieces dvēselē jo dziļi ieskanas līdzjūtība pret nevainīgiem jauniešiem : Olindo un Sofroniju. Jāatzīmē vēl , ka T. Tasso, līdzīgi Dantem un Petrarkam , sievieti mīl skatīt viņpasaules godībā un krāšņumā : Klorindas parādīšanās sapnī Tankredam, mistiskās izjūtas ziņā, jo lielā mērā tuvojas Beatričes vai Lauras tēlam (skat. l.p. 35 - 40).

Kas attiecas uz poēmu u z b ū v i, tad tā ir abiem dzejniekiem pilnīgi dažāda.

Ariosto ir studējis klasisko literatūru un trečentistus - nekas no tā nav zudis, dzejnieks visu uzņemto ir sevī pārkausējis un izteicis jaunā veidā: bruņnieciski - romantiskā ēposā.

Bet Ariosto ir savu darbu tā uzbūvējis, ka stāsta pavediens tiek aizvien no jauna pārtraukts. Dzejnieks mīl spēji pamest vienu epizodu nepabeigtu, lai stāstītu kādu citu. Tā piemēram , dzejnieks kādā vietā saka: "Tagad lai Kārlis Lielais

maz druzciņ pagaida un Agramante arī, jo es tagad vēlos runāt par Rodomonti"(XVI,19).Viņa poēmā tragiskais, komiskais, līriskais, satiriskais elements ik brīdi mainas viens ar otru.Dzejnieks pats mums jau atzīstas :

"Signor, far mi conviene come fa il buono
Sonator sopra il suo instrumento arguto,
Che spesso muta corda e varia suono,
Ricercando ora il grave, ora l'acuto."

(Orl.Fur.VIII,29)

Bet visā visumā poēmas lielā dažādība , aptver tomēr vienu veselū vienību.Var pat teikt, ka Ariosta iemīļotais pajēmiens pārtraukt epizodu taisni tanī mirklī, kad lasītāja interese ir vislielākā mērā saistīta, lai pēc citu, daudzu epizodu atstāstīšanas no jauna turpinātu pārtraukto pavedienu, lasītāja interesi jo vairāk atsvaidzina un savaldzina.

H a u v e t t e ⁺ par Ariosta poēmu saka :

"On éprouve l'impression que donnent certaines tapisseries finement brodées et certaines fresques grouillantes de vie, mais où toutes les scènes semblent défiler sur le même plan; pour distinguer les grandes lignes de la composition, beaucoup de recul est nécessaire."

Dzejnieks pats savu darbu ir nosaucis par "bel ragionamento" (XXX,17), jo viņa nolūks ir sniegt "fantasmi magnifici e magnifici versi ".Tā tad viņš sacer savu darbu lai ar to iepriecinātu lasītāju.

Ariostam nav patstāvīga sprieduma par dzejas mākslu, kāds bija T. Tassam. Viņš, pretēji "La Gerusalemme Liberata's" autoram, nemaz arī neinteresējas par to, kā citi viņa laika biedri dzejo. Viņa vienīgā vēlēšanās ir, lai katrs viņa poēmu lasot, gūtu "solazzo e piacere". Liekas, ka Izabela d'Este šai ziņā dzejnieku ir vislabāk sapratusi. Kādā vēstulē⁺ Ariostam viņa izsakas, ka divas dienas poēmu lasot, viņai esot pagājušas ne tikai bez "fastidio", bet "con diletto grandissimo".

Dzejnieks visas dzīves parādības uzlūko ar jautru prātu. Viņš pat izsmej savu poēmu, zobo viņas savādo uzbūvi, kuru viņš itkā esot cēlis ar nopietnību! nē, ar savu darbu viņš gribot tikai laiku kavēt citiem!

Arioso ir estētiķis, viņam māksla eksistē tikai pašas mākslas dēļ - "La sua Dea era l'Arte" saka C r o c e.⁺⁺

Pēc H a u v e t t e⁺⁺⁺ - "Arioste est un poète unique de son espèce - il est le grand interprète de la Renaissance, d'une époque où des éléments d'origines infinements variés ont pu se fondre à la faveur d'un milieu propice, à un moment essentiellement fugitif de la civilisation italienne. Suivant une formule impruntée à lui-même "la nature l'a crée puis elle a brisé le moule" - "Natura il fece, e poi ruppe la stampa." (Orl. Fur. X, 84)

T. Tasso, nespēdams sacelties nedz pret "Crusca's" akadēmiju, nedz pret Aristoteli, padodas priekšrakstiem un nesniedz nedz satura, nedz uzbūves ziņā ko jaunu; viņš arī nemaz nemeklē originalitāti, bet bruņinieciību tēlo parastā, sentimentāli - mākslotā izteiksmē. Viņa bruņinieki, kaut arī tie nododas brīnišķām, romantiskām dēkām, nekad tomēr neaizmirst kristīgās ticības dievbijīgumu. Viņa kristīgie varoņi un musulmāņi lietā vienu un to pašu valodu, līdzīgi mīl un cieš, izteicot savas jūtas mācītā dzejā - retorikā.

Torg-Tasso visu tēlo zināmā kārtībā. Poēmas plāns ir labi aplēsts, darbs sadalīts divdesmit dziedājumos (kuŗi visi ir ar satura norādījumiem), pie kam poēma izceļas ar kompozīcijas vienību uzbūvē, kamdēļ "La Gerusalemme Liberata" ir daudz vienkāršāki lasāma nekā "Orlando Furioso".

Kas attiecas uz dzejnieku - t ē l o t ā j u spējām, tad arī te saskatama pretējāda dažādība.

Ariosto, kā tēlotājs, ir skaidrs un noteikts. Jau XVI, g. s. kritiķi apgalvoja, ka Ariosta apraksti esot tik dzīvi, ka tas, ko viņš sakot vārdos, esot itkā acim skatams. Bet Ariosta tēlotām dabas ainavām trūkst tāluma perspektīves, piemēram, tās poēmas vietas lasot, kur dzejnieks grib rādīt plašu ponoramu, lasītājs tādu iespaidu nerod. Varbūt, ka dzej-

nieks tādas vietas būs pētījis tik uz ģeografijas kartes, ko apstiprina Ariosta apgalvojums, ka no Pireneju kalnu augstienes atklājoties Spānija un Francija ar apkārtējiem līdzenumiem (IV, II). Bet vispār, Ariosta tēlotās dabas ainavas izteic zemes un debesu burvību. Pateicoties mūžīgai ziedoņa krāšņuma noskaņai, viņas atrodas itkā ārpus katra izplatījuma un laika sajēgas. Tā piemēram, Alčīnas salu dzejnieks apdēsta ar visskaistākiem zemes stādiem, pie kam katrā augs nosaukums izsauc mūsos svaiguma smaršu:

"Vaghi boschetti di soavi allori,
Di palme e d'amenissime mortelle,
Cedri ed aranci ch'avean frutti e fiori
Contesti in varie forme e tutte belle,
Facean riparo ai fervidi calori
De' giorni estivi con le spesse ombrelle;
E tra quei rami con sicuri voli
Cantando se ne giano i rosignoli."

(Orl. Fur. VI, 21)

T. Tasso Armidas salu apraksta sekoši :

"Qui non fallaci mai fiorir gli olivi,
E 'l mel dicea stillar dall'elci cave;
E scender giù da lor montagne i rivi
Con acque dolci e mormorio soave;
E zefiri e rugiade i raggi estivi
Temprarvi sí, che nullo ardor v'è grave:
E qui gli Elisi campi, e le famose
Stanze delle beate anime pose."

(Ger. Lib. XV, 36)

Salīdzinot šos abus aprakstus, jāsaprot, ka Ariosta tēlojums ir noteiktāks un skaidrāks, tas arī lasītāju dziļāk iespaidos, nekā T. Tasso apraksts.

Ariosto, pretstatā mierīgām dabas ainavām tēlo arī cīņas, negaisa un posta ainas. Visos sīkumos dzejnieks apraksta vētru un kugu bojā eju (II, 28 - 29. XLI, 8 - 29). Tikami un ļoti dzīvi ir arī dzejnieka tēlotie, ikdienišķās dzīves apraksti : kā medību, zvejas un citas scenas (VII, 32. II, 49 - 53). Ariosta poēmas darbības norisinas gan mežos, gan kalnos, jūrās un ziedošās lejās un tikai vienā pilsētā - Parīzē. Visā visumā jāsaprot, ka fantastiskos aprakstos, burvību un mīlas ainu tēlojumos, Ariosta ir bagātāks un krāšņāks par T. Tasso; turpretim cīņu un divkauju tēlojumi Ariostam ir pavirši un monotoni - pie T. Tasso šādas ainas atkal ir ļoti labi attēlotas. Bet T. Tasso ļaunums ir tas, ka viņš, paturēdams prātā mācīto vīru atzinumus, ka īstā māksla ir tur, kur tā tieši atbilst antīkiem paraugiem, jo bieži tēlo parastiem, no citiem aizjēmtiem pajēmieniem - tā piemēram, viņa Gofredo neprot savus kareivjus citādi uzmodināt, ka runājot Eneja vārdiem.

Kā Ariosto, tāpat arī T. Tasso mēdz lietāt allegorijas. Ariosto, sekojot Virgīlija un Ovidija paraugiem, personificē nesaticību, viltību, klusēšanu un miegainību. Kā allegorijas ir jāuzlūko Alčīnas epizods un Astolfo ceļojums uz mēnesi, kad viņš nonāk cilvēces likteņa pilī. Ar ironisku smīnu, dzejnieks to tēlo apskalotu no aizmirstības upes. Šai pilī darbojas parkas, dabas un nāves uzrau-

dzībā: vienas vērpi, otras savērptiem pavedienu posmiem pievieno uzrakstus. Katrs šāds sainīts ir viena cilvēka mūžs un modrīgais sirmgalvis - laiks ir pastāvīgi nodarbināts ar šo sainīšu gremdēšanu aizmirstības upē. Vārnu un kovārņu bars velti mēģina izglābt no aizmirstības zelta plāksnītes ar vārdiem. Vienīgi gulbji - dzejnieki ir tie, kuri savus vārdus izglābj un noliek slavas templī, kur tos pievāc labā nimfa - piemiņa (Orl. Fur. XXXV).

Pie T. Tasso Armidas salas epizods ir viscaur jāuzlūko kā allēgorija. T. Tasso, kādā vēstulē Scipionem Gonzagam raksta sekoši: ⁺ "E cominciando da l'Allegoria, dico che dubitando io che quelle parti mirabili non paressero poco convenevoli a l'azion intrapresa, ne la quale forse alcun buon padre del collegio Germanico avria potuto considerare più istoria e men poesia; giudicai ch'allora 'l maraviglioso sarebbe tenuto più comportabile, che fosse giudicato c'ascondesse sotto alcuna buona e santa allegoria.... e per questo ancora ch'io non giudichi l'allegoria necessaria nel poema, come quella di cui mai Aristotele in questo senso non fa motto; e ben ch'io stimi che 'l far professione che vi sia, non si convenga al poeta; non di meno volsi durar fatica per introdurla, ed a bello studio, se ben non dissi, come fé Dante:

"Aguzza ben, letter, qui gli occhi al vero,
Però che 'l velo è qui tanto sottile,

"Che dentro trapassarvi fia leggihero."

(Purg.VIII,19-21)

Non mi spiacque però di parlar in modo, c'altri potesse raccogliere ch'ella vi fosse; rimettendo al vostro giudizio se questo parlar fosse vizioso secondo l'arte, o no.....

Ja vaicājam kādu iz t e i k s m i un v a l o d u lietā Ariosto un T.Tasso, tađ jāsa, ka "Orlando Furioso" autors jo bieži mēdz lietāt klasiskua salīdzinājumus; Runājot par Alčīnu, dzejnieks saka:

"Bianca neve è il bel collo e il petto latte"
(VII,14)

par viņas matiem viņš saka:

"Oro non è che più risplenda e lustri!"
(VII,11)

par viņas vaigiem :

"Spargeasi per la guancia delicata
Misto color di rose e di ligustri"
(VII,11)

par viņas krūtīm :

"Due pome acerbe, e pur d'avorio fatte,
Vengono e van , com'onda al primo margo,"
(VII,14)

Ziloņkauls, sniegs, piens, rozes - šādus salīdzinājumus lietājot, dzejnieks nedomā tieši šīs lietas pašas, bet gan aizjemas viņu krāsu : ziloņkaula, piena, sniega baltumu un rožu sārtumu.

Kā Ariosto panāk to, ka salīdzinamais vārds aizmirstas, bet mūsos paliek tikai salīdzinamās lietas izsauktā krāsa - tas ir viņa dzejas noslēpums.

Ariosta valoda, pārvārējusi visas grūtības, ir mierīga, skaidra un plūstoša. Ievērojamāko un skaistāko epizodu centrā, tajos epizodos, kuŗos vislabāk izpaužas Ariosta dzejiskā valoda, sievietes ir daiļo jūtu ierosinātājas, viņas liek darboties visai Ariosta poēmai, jo mīlestība, bieži gan par daudz kaislīga un jūteklīga, ir poēmas slepenā virzītāja. Dzejnieks pats, mīlestības saistīts, itkā atraisās no zemes rūpēm, kļūst brīvs no ciešanām un sāpēm un estētiskā dievināšanā rada ideāli daiļus sieviešu tēlus.

Poēmas vislabāk izdevušās rindas ir kā skanošs brīnums, kas izplūdis no dievišķas dvēseles līdzsvara un ieslēgts vispilnīgākās svētlaimības gaišā apdārzā.

Ariosta patiesais un tīrais prieks ir atrasties kā valdniekam savā fantāzijas valstī starp dažādiem un savādiem izdomas tēliem, tos noteikt, vadīt un aplūkot atraisītus no sava gara, pilnus ilgām un tīkamām sajūtām, pie kam attēlotus ar glezniecisku skaidrību un plastisku konturu tīrību.

Bet lai sasniegtu šo lielo skaidrību ne vienmēr ir atrodami precīzi un noteikti vārdi. Bet dzejnieks prot arī tad izlīdzēties. Piemēram, dzejnieks mums tēlo Bradamanti, kad tā uz Tristana klints stāvot, atbrūņojas (XXXII, 80).

Viņa noliek vairogu, bruņu cepuri un līdz ar bruņu cepuri tiek noņemts zelta tīkliņš, kas apslēpis gaŗo matu bagātību un kuŗi tad nu izplūst pār viņas pleciem. Šāds Bradamantes tēlojums pauŗ mums tikai iemīlējošās sievietes burvību, kuŗa nākusi šinī pasaulē rādīt mums brīnišķo un pavedinošo sievietes skaistumu. Nav nekā pārcilvēciska nedz mistiska viņā, tā ir tikai daiļa šīs zemes parādība. Vispār tēlojums ir nenoteikts, bet toties iespaids, kāds rodas šīs nedaudzās rindas lasot, ir sugestīvs.

Paturot vērā dzejnieka dvēseles dispozīcijas, ir tīri dabīgi, ka viņa valoda ir visaugstākā mērā gleznaina. Piemēram, Andžēlikas (skat. l. p. 9), šīs marmora - alabastra stātuŗas, izturēšanās sāpēs, kas neskatoties uz asarām, neaizkustina, ir mākslenieka aprakstīts tēls ar zeltītiem, vējā plīvošiem matiem un raudās drebošām krūtīm: "crudette po-me", "fresche rose", "sventolare (dei capelli)" ir izteicīeni, kas liecina, ka dzejnieka nolūks ir damu tēlot pēc iespējas pavedinošāku.

Tikai vienu vienīgu reizi dzejnieks piegrieŗas reālai īstenībai un proti, tēlojot Orlando neprātu (XXIII, 131-135. XXIV, 7). Bet arī šīs tēlojums norāda, ka esam vēl teiku un izdomu varā, jo Orlando veic par daudz neiespējamās lietas.

Ariosta poēmā, pasaule ir pilna varonības, pilna dēkām. No šīs pasaku valsts, dzejnieks vienaldzīgi vēro ikdienišķo dzīvi,

kuŗa viņa acīs ir tik nabadzīga. Ar smaidu un ironiju dzejnieks runā par cilvēku vājbām un trūkumiem. - Ariosta īpatnējā valoda ir jo bagātīgi uzdziedējusi viņa sirdī: viņš tai vēl piepalīdz ar tām bagātībām, kuŗas piemīt ikkuŗam katram darbīgam un brīvam garam.

Tēlojot, Ariosto katram atsevišķam vārdam nepiešķir lielu nozīmi, bet gan raugās uz to, lai izteiksme vispār būtu dzīva un spilgta. Tamdēļ gadas, ka arī Ariosto mums liekas par daudz izmeklēts un mākslots. Tā piemēram, Orlando atrādamies priekšneprāta stāvoklī saka, ka viņa raudas nav vienkārši raudas, bet ar uguni no acīm izgarots šķidrums :

"Queste non son piū lacrime...
Dal fuoco spinto ora il vitale umore"
(XXIII, 126)

Vai arī:

"Amor che m'arde il cor fa questo vento,
Mentre dibatte intorno al fuoco l'ali".
(XXIII, 127)

Šī glezna "amors, kas dedzina sirdi rada šo vētru, sīdams ap uguni apkārt spārnus", ir neskaidra un stipri mākslota.

Ariosta valoda ir ikdienišķās valodas misterioza pārveidošana, tamdēļ tā nav un nevarēja būt padota stingriem un dogmatiskiem noteikumiem. Dažreiz dzejnieks pat atļaujas vārda rakstību sagrozīt.

Tā piemēram viņš lietā "sanza" - "senza" vietā (XVIII,27. XX,20.XXXII,99),laikam gan aiz tā iemesla,ka skaista atskaņa ir cienījamāka,nekā dogmatiska paraša. Vadoties no savas jūtīgās auss,kas vienmēr sadzird vissmalkākās balss niansas,dzejnieks divas reizes "Mincio " vietā ,raksta "Menzo" (XIII,59.XLIII,70). Pēc Ariosta domām,katram atsevišķam vārdam nav lielas nozīmes,bet ir gan no svara, lai vārdi, sakarā viens ar otru,būtu jo izteiksmīgi. Tamdēļ mēs redzam,ka dzejnieks kādam atsevišķam vārdam,mīl piešķirt arī vairākas nozīmes,tā piemēram ,participu "cacciato" dzejnieks lietā arī "lontano" vietā(XIV,94), bet vārdam "sentiero" ,viņš piešķir "arrivo","venuto" nozīmi,piemēram :

"Re Sacripante che non può patire
Che quel coll' importuno suo sentiero
Gli abbia interrotto il gran piacer ch'avea
Con vista il guarda disdegnosa e rea."

Ariosto ir panācis to ,ka lasītājam liekas itkā kāds noslēpumains fluidums slēpjas viņa teikumos,kas piepilda viņa vārdus,tos iekšēji pārveido,un pēc tam nogremdē vispārējā sacerējuma tonī. Ariosto stilam piemīt sugestējošs spēks un tas vispilnīgāki izteic bruņnieciski - romantiskās poēmas burvību,kur robeža starp iespējamo un neiespējamo,starptieso un izdomāto,neeksistē-

Neviens pirms Ariosta, vārdos nav ielicis tik daudz mir - dzuma, nedz oktāvu atraisījis tik bagātīgam greznumam. Oktāvas dzejnieks prot izlietāt lielišķi. Tā piemēram, minot sava laika gleznotāju vārdus, viņš tos sakārto se - koši:

"E quei che furo a nostri di, o sono ora,
Leonardo, Andrea Mantegna, Gian Bellino
Duo Dossi e quel ch'a par sculpe e colora,
Michel, piū che mortale, Angelo divino."
(XXXIII, 2)

Atskaņas dzejnieks lietā ļoti dažādas; viņš nevairas arī no tādiem pantiem, kur akcents visās atskaņas ir uz vie - na un tā paša vokāļa. Vispār viņa atskaņas nav sevišķi iz - meklētas. Ļoti reti dzejnieks lietā trīszilbju atskaņas, kā - ēono, - ēansi, - ēdere, un citas. Pāris reizes dzejnieks liek pat atskaņoties vārdiem ar akcentu uz beidzamā "ē" un "ā". Sevišķi Ariosto mīl alliterāciju un to bieži lietā. To dzejniekam pārmet B o l z a ⁺ un uzskata par kakofoniju šādus savienojumus: "per si strana strada" (XVII, 55), "e punir scherni^e/scorni" (XXVII, 87). Alliterācija, šis mākslo - tais pajēmiens, oktāvās ir no liela svara. XVI. g.s. to lie - tāja Serafimo dell'A q u i l a un Ariosta laika biedrs An - tonio T e b a l d e o. Ariosto šīs alliterācijas lietā it sevišķi monologos, kur varoņi izteic savas mīlas sāpes - (XXXIII, 64. XXIII, 126 - 128).

Kas lai izpēta Ariosta mīlu pret savu dzejas pasauli !

Dzejnieka dvēsele ir aizklīdusi burvīgā sapņu valstī, tur kur neviens nevar nedz ko noteikt, nedz noliegt. Dzejniekam, kurš atrada sevī tik noteiktu dzejas izjūtas spēju, nevarēja eksistēt likumi ārpus viņa paša gaumes. Ariosta valoda, atbrīvojusies no tradicionalisma, iet pastāvīgus ceļus : tā ir tīkama, jautra un dažāda saruna pašam ar sevi, ar saviem izdomu tēliem. Bet nav jāaizmirst, ka pie šīs dzejiskās valodas Ariosto ir nonācis pēc ilgām pūlēm un daudziem pārlabojumiem.

Ja Ariosta valodu raksturo steiga, vieglums un dabīgums, T. Tasso valodas raksturīgākā pazīme ir mākslota daiļrūnība. Pretstatā Ariosta tēlojuma plasticitātei un gleznainībai, T. Tasso tēlojumam piemīt mūzikalitāte; viņu saista daļas, ne visums, bet viņa tēlojumos mēs izjūtam dziļu harmoniju, ko dzejnieks jo vairāk pasvītro, lietājot onomatopoētiskus vārdus :

" e l'aer cieco a quel rumor rimbomba "
(Ger. Lig. IV, 3)

Tasso poēmas oktāva ir vienkārša; no stilistiskā viedokļa raugoties, tā ir nabadzīgāka par Ariosta oktāvu, arī viņa pantu ritms ir pasauss, bet šos savus trūkumus viņš izpērk ar savas radīšanas pārkaisējumu.

Viņu saista nezinamais, neskaidrais " un non so che " - šo izteicienu dzejnieks savā darbā jo bieži atkārtoti. Ariosta

skaidrā zīmējuma vietā T.Tasso poēmā ir liekamas jūtas. Dažreiz Torquato tēlojumos mēs izjūtam sievišķīgu maigumu, bet tādi epitēti kā "glorioso", "immenso" - tie atkal liecina par tēlojuma cēlumu un varenību.

Viss viņa darbs ir saldās dzejas mūzikas un dziļas melancholijas aizplīvurots.

Daudzi kritiķi, dzejniekam vēl dzīvam esot, pārmeta viņam valodas greznību. 1575 g. T.Tasso raksta vēstuli Scipionem ⁺ G o n z a g a m, kurā viņš paskaidro, ka itāliešu valodā gleznaini salīdzinājumi lietājami daudz vairāk nekā grieķu vai latīņu valodās. To paturot vērā, dzejnieks tad nu cenšas izteikties pēc iespējas gleznaināki. Tā piemēram, lai pateiktu, ka Po upe, pēc tam, ka tā ir salasījusi sevī daudzu upju ūdeņus, viņa šo savu briedumu atdod jūrai, dzejnieks saka:

"Così ,scendendo dal natio suo monte,
Non empie umile il Po l'angusta sponda,
Ma sempre più,quanto è più lunge al fonte,
Di nove forze insuperbito abbonda.
Sovra i rotti confini alza la fronte
Di tauro,e vincitor d'intorno inonda;
E con più corna Adria respinge,e pare
Che guerra porti,e non tributo,al mare."

(IX,46)

Aprakstot Armidas pili, dzejnieks nedaudzos vārdos dod mums brīnišķu gleznu :

"Mirasi qui fra le meonie ancelle
Favoleggiar con la conocchia Alcide ;
Se l'Inferno espugno,resse le stelle
Or torce il fuso:Amor seſi guarda ,e ride."(XVI,3)

Bet par Armidas pils skaisti veidotām reljefa figūrām
dzejnieks saka:

"Manca il parlar, di vivo altro non chiedi,
Né manca questo ancor, se a gli occhi credi."
(XVI, 2)

Un vēl viens piemērs - aprakstot pēdējo, uzvaras pilno
kauju dzejnieks saka, ka mākoņi bija izklīdināti un ka
"senza velo volse mirar l'opere grandi il cielo" (XX, 5).
Kardinals P a l l a v i c i n o ⁺ aplūkojis šo gleznu, at-
rod to par nedabīgu un saka: "Mēs labi zinām, ka debesu
matērijai nav acis ar ko skatīties un debesu iedzīvotā-
jus nekāds biezš plīvurs netraucē noskatīties mirstīgo
darbos." Tā tad no šī paskaidrojuma mēs redzam, ka Palla-
vicino dzejnieka vārdus saprot tiešā nozīmē, kamdēļ arī
tie viņam liekas tik neiespējami un nedabīgi. Bet kam -
dēļ gan būtu nepieņemami, ka dzejnieks šo cēlo un svarī-
go notikumu tēlo gleznaini? Ir pat ļoti saprotami, ka
dzejniekam iedvesmē likās, ka debesu pulki, pateicoties
skaidrām debesim, noraudzītos kristīgo uzvarā.
Ir jāatzīst, ka T. Tasso gleznainā izteiksme dažās vietās
ir stipri vien mākslota (XII, 75 - 79), bet visā visumā
poēmā tādu vietu nebūs daudz.

Ludoviko Ariosto un Torquato Tasso ir visā visumā viens otram pilnīgs pretstats. Ariosto vēlējās dzīvot tikai mākslai un savā radīšanas darbā atrada vislielāko laimi un apmierinājumu. Viņš nevēlējās poēmā izteikt kādu lielu ideju; sekojot savai mākslenieciskai iedvesmai, viņš brīvi stāsta, bez noteiktas apjēšanās un bez sevišķas pārbaudes, liekot darboties savai brīnišķīgai izdomai. No bruņinieku romāniem Ariosto aizjemas lielo dievināšanu un idealizēšanu, bet viņa dzīves filosofija liek dzejniekam runāt par mīlestību, draudzību, sabiedrisko un personīgo dzīvi. Brīvs no dziļām politiskām un reliģiozām pretrunām, brīvs no godkāribas, būdams vienkāršs un pieticīgs, viņš ilgojas tikai pēc brīvības un miera, lai varētu netraucēti nodoties saviem sapņiem un iemīļotam darbam.

Tā kā Ariosta dvēsele bija bagāta romantiskām jūtām, tad mīlestība viņa poēmā ir visa iedvesmotāja un vadītāja. Viņa darbs ir mīlas, skaistuma un drošsirdības slavinājums, vieglis smaids par zemes nepilnībām un jūsma par šķietamām briesmām. Nedz skumt, nedz prātot, tik likt pan-tiem brīvi plūst, kā piemēram :

"Oh gran contrasto in giovanil pensiero
Desir di laude ed impeto d'Amore,
Né chi più vaglia, ancor si trova il vero
Che resta or questo or quel superiore."

Katrs Ariosta pants ir kā smaršīgs zieds, plūkts viskrās-
ņākā dzejas dārzā un šo ziedu vija ir tas izteiksmes mir-
dzums, kuŗu dzejnieks uzbū, sniedzot mums tīri objektīvus
un plastiskus tēlojumus.

Un tiešām, "Ariostos Gesang vom lieberasenden Roland strahlt
wie ein farbig blitzender Stern bildet nicht den Höhepunkt
einer grossen Entwicklung sondern sie ist ,als eine Phan-
tasiebeschäftigung, die unter dem Einfluss der Malerei den
Schein der Schönheit sucht, ein Nachspiel zu der kurzen
Periode hoher dichterischer Inspiration im dreizehnten und
vierzehnten Jahrhundert ." +

Ja arī T-Tasso dzīvē nav nekādas lielas idejas, nedz mo -
raliskas, nedz politiskas, nedz religiskas, nedz arī zināt-
niskas, tad runājot K l e m p e r e r a ⁺⁺ vārdiem jāsa-
ka, ka " Im Tasso beruht die Zerrissenheit auf dem tie -
fen Gegensatz zwischen Heideⁿtum und Christentum. Tasso war
das kranke Kind einer welkenden Zeit, in seinem Werk starb
die Renaissance ohne in diesem Tode etwas von ihrer Schön-
heit einzubüssen, während der leidende Dichter selber aufs
traurigste und unschönste zu Grunde ging. Nichts und alles
von diesem tiefen Elend des Menschen ist in seinem Epos
der "Gerusalemme Liberata" zu spüren. Nichts, denn es ist
ein reines Kunstwerk von grösster Musikalität geworden, in

fremden Zeiten und Ländern spielend, ohne stofflichen Zusammenhang mit Tassos jammervollem Leben. Alles, denn die Zerrissenheit, an der er krankt, das Unheimischsein auf Erden und im Himmel, die Sehnsucht und überreizte Empfindung, kennzeichnen das Werk und geben ihm Seele."

Melancholiju, kādā tinās dzejnieka dvēsele, T. Tasso ievēd arī savā darbā:

"Così scherzando io risonar già fea
Di Rinaldo gli ardori e i dolci affanni."

Izstumts no tās sabiedrības pēc kuŗas viņš ilgojās, Torņ. Tasso savus slimības gadus pavada noslēgtā vientulībā. Nav brīnums, ka visa viņa uzmanība piegriežas vienīgi paša personai.

Pēc Ch e r b u l i e z ⁺ T. Tasso domas pašam par sevi būtu šādas:

"Esmu renesanses laika Virgilijs; laimīgs tas valdnieks, kuŗam es veltīšu savu "Eneidu"; bet viņš, ko darīs viņš manis labā? Es gribu lai viņš mani apklāj ar bagātību un godu; manai brīvībai ir jābūt viņam svētai; es tīkoju dzīvot viņa galmā tā kā man vislabāk tīk: nekādas saites, nedz spaidus! nepildīt nekādus uzdevumus, nedz pienākumus! Viss mans laiks lai pieder tik man pašam. Viņš nekā no tā nezaudēs, ja viņš nodrošinās man dažus gadus bez uztraukumiem: es viņam nodrošināšu nemirstību. Kuŗam no mums diviem gan ir pienākums vienam pret

otru ? "

Tasso ļaunums ir tas, ka viņš dzīvodams Alfonsa II, Frančesko Maria della Rovere un Sixta V laikā, iedomājās sevi kā cita laikmeta dzejnieku ar tā pienākumiem un uzdevumiem. Tamdēļ arī viņš piedzīvo vilšanos un daudzas nepatikšanas, jo būdams patmīlīgs un godkārīgs, viņš alkst pēc goda pilnas un tīkamas labvēlības.

T. Tasso pats par sevi izteicas : "Esmu melancholiski noskaņots un tas ir pirmais iemesls manai slimībai ; esmu patmīlīgs, bet man ir uz to tiesības, jo manī nav nevienas nepilnības, kuŗu es nebūtu vairāk nekā vienreiz ar prātu apvaldījis. Bet es nevaru dzīvot pilsētā, kuŗā augstādzimušie mani negodina ar tiem ārējiem godinājumiem, kādi man pienākas."

T. Tasso aizvien redz, ka viņš hercogam nav tas, kam viņam vajadzētu būt. Kādreiz jautāts, kuŗam no itāliešu dzejniekiem, pēc viņa domām, pienāktos pirmā vieta, T. Tasso atbild, ka pēc viņa sprieduma Ariostam piekrītot otrā vieta, ar to gribēdams teikt, ka pirmā vieta pienākas viņam.

T. Tasso nelaiemes un ciešanas mēs izjūtam kā apdāvināta cilvēka sāpes, kā tāda, kuŗš pēc daudzām nelaimēm un sarūgtinājumiem, tomēr aizvien paliek atklāts, maigs un jūtīgs kā bērns. Viņa vaļsirdība ir tā, kas mūsu acīs to šķīsta, viņa dzīve ir pilna maldiem, bet bez vainas.

Viņa religiozitāte bija pilna bailēm par savas dvēseles
glābšanu un šīs bailes nevarēja pārvarēt nedz nomierināt
dogmātiskās mācības.

Nesaprasts, nelaimīgs, sapīnīgs pretrunās pats ar sevi, bai-
ļu nomākts un vajāts un beidzot ieslodzīts cietumā -

lūk, kādu mēs skatām šo nabaga Torquato Tasso :

"Le poète au cachot, débraillé, maladif,
Roulant un manuscrit sous son pied convulsif,
Mesure d'un regard que la terreur enflamme
L'escalier de vertige où s'abîme son âme.

Les rires enivrants dont s'emplit la prison
Vers l'étrange et l'absurde invitent sa raison;
Le Doute l'environne, et la Peur ridicule,
Hideuse et multiforme, autour de lui circule.

Ce génie enfermé dans un taudis malsain,
Ces grimaces, ces cris, ces spectres dont l'essaim
tourbillonne, ameuté derrière son oreille,

Ce rêveur que l'horreur de son logis réveille,
Voilà bien ton emblème, Ame aux songes obscurs,
Que le Réel étouffe entre ses quatre murs!"

(B a u d e l a i r e .)

F i n i s .

P i e z ī m e s .

1.p. 2 +

Antīkie avoti :

Rudžēro Alčinas salā VII,17,18 - "Eneida"IV,236
Rodomonte Parīzē XVII,9 - "Eneida" II,447-485
Kārļa Lielā runa XVII,7 - " Menesteo runa IX,782
Nesaticības aīna XXVII,37 - " VII,513
Klorido -Medoro epizods XVIII,165 -"Eneida"IX,175
Hipogrifs - "jugentur jam gryphes equis"Vergilijs
VIIIekl.
Divu avotu motīvs I,3,32 -Ovidija "Met."I,468
Andžēlika Ebudas salāX,96 - " " III,663
Olimpija X,I5,20 - " " IV.706
Casa del sonno XIV,92 - " " XI,594

Franču lit.:

Bradamanter-Pinabela epiz. -"Gyron de Courtois "se -
II,74
koša vieta : "Comment la demoisele que Breux sans pi-
tié aymoīt queroīt occasion de le faire mourir .Et
comment par la manuaistie delle,elle fist descendre
Brehus dedant une cave,ou il se cuyda rompre le col.
Comment apres que Brehus eut visite plusieurs chamb-
res de la caverne ou il estoit vint vers lui un che-
valier de grant aage,avecques le quel il devisa de
plusieurs choses,et comment le dit chevalier luy feist
cognoistre de quelle lignee estoit Gyron le courtoys
descendre."

Džinevras stāsts IV,57 - "Lancelot du Lac" fol.133
"Perseval" " 131

Orlando mīla un neprāts - Tristana un Lancelota motīvs.

Italiešu lit.:

Il Mirto VI,26 - Arpie di Dante ,Inf.XVIII
Briesmonis pie Merlina fontana-Dantes vilka māte.
Ronaldo cīņa ar briesmoni - "Boccaccio"CORBACCIO"
XLII,65-66
XXXVII,20 - Petrarkas son."Giunto ALlessandro alla tomba"

Libro dei Incanti XV,14 - Boiardo "Orl.Inn".I-VI,67
Oridžile XV,101 - " " " " I-XXVIII,
XXIX.

Germāņu lit.:

Andžēlikas gredzens

- "La cappa magica dei Nibelunghi"

1.p. 5

- + Orlando tēvs, Milons no Aglantes, bija Bernarda no Kermonas dēls. (XXV,72)
- Orlando dēvēja par Parīzes lielo aizstāvētāju (XXX,46).
- Orlando, izņemot papēžus, viscaur ir neievainojams (XII,49).

1.p. 8

- + Ariosto apdzied mīlestību sekošos poēmas pantos : IX,1; XVI,2.3 ; XLIII,100 - 103 ; XXIV,38 .

1.p. 9

- + Andžēlika ir Ķīnas ķēniņa Galafrona meita (I,5), kurš kopā ar tataru ķēniņu kaņķ ar kristīgiem ; Galafrona tiek sagūstīts un Andžēlika, Orlando pavadībā , dodas uz Franciju (VIII,43) .

1-p-10

- + Bradamante ir Rinalda māsa un Haimonas hercoga meita (I,70).

1.p. II

- + Marfisa ir Persijas ķēniņiene un ,kā vēlāk izrādas, Rudžēro māsa (XVIII,99)
- ++ Rudžēro, neticīgo varonis, vēlāk top kristīts, mīl Bradamanti. Par viņu pirmo satikšanos Boiardo stāsta sekošo :Kaujā pie Montabanas, Bradamante cīnās ar Rodomonti, Alžīras ķēniņu. Nejauši viņiem garām dodas Rudžēro un paziņo, ka Kārlis Liekais ir sakauts un bēg uz Gaskoņas robežām. Bradamante šīs ziņas sa - baidīta, lūdz Rodomonti izbeigt cīņu, jo viņa vēlas sekot ķēniņam. Kad Rodomonte tam nepiekrīt, Bradamantes vietā ar viņu cīnās Rudžēro. Bradamante dodas prom, bet nemiera dzīta, drīz atkal atgriežas un taisni tanī brīdī, kad Rudžēro ievaino Rodomonti. Viņu cīņa ir izbeigta. Rudžēro apprasas pēc Bradamantes vārda un cilts. Viņš pārsteigts redz savā priekšā

daiļu jaunavu, kad Bradamante atsedz galvu. Abi sajūt sirdī mīlu. Bet tanī brīdī garam dodas neticīgo bars un kāds ievaino Bradamanti galvā. Sadusmoti abi uzsāk cīņu un negribot izšķiras katrs uz savu pusi. Ariosta poēmā mēs Bradamanti sastopam aizvien meklējot Rudžēro.

+++ Astolfo - "Estout, sire de Langres" - epitets "languois" esot pārvērsts par "l'anglais", tā Astolfo padarot par angļu brāņinieku. - H a u v e t t e "L'Arioste et la poésie chevaleresque à Ferrare au début du XVI s." - par. 127, pag. 184.

1.p. 13

+ H a u v e t t e "L'Arioste et la poésie chevaleresque à Ferrare au début du XVI s." - par. 264, pag. 315.

++ Mandrikardo ir tatāru kēniņa Agrikana dēls (XXX70) - Iekarojis Hektora ieročus, zvēr, ka nenesīs citu zobenu, ka vienīgi Durindanu, kas patlaban ir Orlanda īpašums. (XXIII, 78)

1.p. 17

+ B u r c k h a r d t "Die Kultur der Renaissance in Italien" E.A. Seeman, Leipzig, 1913. - II d- 1.p. 47-

1.p. 20

+ H a u v e t t e "L'Arioste et la poésie chevaleresque à Ferrare au début du XVI s." - per. 204, pag. 251.

++ Ariosto par sevi pašu : XIII, 73; XLII, 93-95 ;
Laika biedri : XXXVII, 8 ; XLIII, 3, 4, 5, 19, 148; XLII, 83, 84 ; 86, 87, 88, 20, 22, 4, 91, 92; XLVI, 13, 88, 89, 9, 3 ;
XLVII, 8, 16 - 20 ;

+++ Par E s t e s cilti : I, 3; III, 46, 47, 48, 50, 55, 57, 58
60-62; VII, 60-63 ; XIII, 57, 59, 60, 62-73 ; XV, 1-5 ;
XVI, 27 ; XXIX, 29; XXXV, 8; XXXVI, 2; XL, 2; XLI, 3, 61-65, 67;
XLII, 88, 91 ; XLIII, 59 ; XLVI, 88, 90, 92 ;

1.p. 21

+ Par citiem valdniekiem : XIII, 70-71 ; XV, 24; XVII, 79;
XXVI, 34, 36; XXXIII, 13-24, 31, 34, 35, 37, 43-46; XXXVI, 5-9
XXXVII, 9-12; XL, 41-42; XLII, 3-5, 8, 83-84, 86; XLV, 3 .

1.p. 23

+ Šaujamos ieročus Ariosto apzīmē ļoti raksturīgi :

"Un ferro bugio, lungo da due braccia,
Dentro a cui polve ed un palla caccia" (IX, 28)

"Quel tormento, ch'abian detto
Ch'al fulmine assomiglia in ogni effetto"
(IX, 88)

"E fulgur che portò già il re Cimossa"
(XI, 21).

l.p. 23

++ H a u v e t t e "L'Arioste et la poésie chevaleresque
à Ferrara au début du XVI s." - par.208, pag.255.

l.p. "

+++ Atlantes vairogs II, 54. Andžēlikas gredzens IV, 18.
Burvju grāmata XV, 14. Apburta pils II, 43.

l-p. 24

+ M u r a t o r i "Della perfetta poesia italiana "
- Libro I, cap.XII, pag.98.

l.p. 26

+ S o l e r t i "Vita di T.Tasso", Appendice, Epist. I-
I90.I-132.

l.p. 27

+ un ++ M u r a t o r i "Della perfetta poesia italiana"-
- Libro II, cap.XIII, pag.401.

l.p. 28

+ T-Tasso "Discorso dell'Arte poetica", vol.I, pag.13

l.p. 30

+ Eugen von V a e r s t "Kavalierperspektive" l.p.17.

l.p. 32

+ De S a n c t i s "Le sentenze del Ariosto".

l.p. 34

+ M a l d é, Ettore "Le Fonti della Gerusalemme Libera-
ta"- cap.V, pag.159.

++ M a l d é, Ettore "Le Fonti della Gerusalemme Libera-
ta" - cap.III, pag.97

+++ C a r d u c c i, Giosue "Su L'Ariosto e T.Tasso"-
--- Nicola Zanichelli ed., Bologna- pag.337

1.p. 41

+ M i c h a u d, M. "Histoire des Croisades ", I, pag.162

1.p. 42

+ M u r a t o r i, "Della perfetta poesia italiana",
- Libro II, cap.XIII, pag.407.

1.p. 44

+ M u r a t o r i "Della perfetta poesia italiana",
- Libro II, cap.XIII, pag.414.

1.p.45,46

+ M u r a t o r i "Della perfetta poesia italiana",
- Libro II, cap.XIII, pag.415-416

1.p. 47

+ M a l d é, Ett. "Le fonti della Gerusalemme Libera-
- ta", cap.II, pag.72.

1.p. 51

+ B e l l o n i "Il Seicento " , Milano , 1913-cap.III,
- pag.II8-II9.

1.p. 52

+ M i n t u r n o " L'Arte poetica " 1563.

1.p. 54

+ Appunti di Virginio, pubblicati del Barotti, nel
1766.

++ S o l e r t i "Vita di T.Tasso " , vol.I, pag.224.

1.p. 55

+ S o l e r t i "Vita di T.Tasso" , vol.I, p. 457.

1.p. 56

+ Cezare M a l e g n a n o, 1585.

++ S o l e r t i, "Vita di T.Tasso", Appendice.

1.p. 60

+ 1582 g. Battista Deti, Il Grazzini, Bernardo Cani-
- giani, Bernardo Zanchini, Bastiano de Rossi - no -
- dibina akademiju, kurai druzcin vėlāk pievienojas
arī Leonardo Salviati. 1583 g. janvarī, šī akade-
- mija pieņem "Accademia della C r u s c a " vār-
- du un par gērboni miltu tīni.

- 1.p. 61
+ C = "Crusca's" akademijs.
++ D = "Dialogo dell'Pellegrino".
- 1.p. 63
+ T i r a b o s c h i, Girolamo, "Storia della letteratura italiana", Venezia, 1795, -VII, pag. 1220 - 1224.
- 1.p. 64
+ Šis Galileo darbs skaitījās par pazudušu, bet tad 1777 g. S e r a s s i, Romā vācot materiālus T. Tasso biografijai to atrada. Kaut gan šis atrastais teksts ir bez nosaukuma un kaut gan trūkst pirmās lapas puses, šis darbs, no vispārības, tomēr ir atzīts par Galileo "Considerazioni", (Solerti, "Vita di T. Tasso", Appendice, XXIII)
- 1.p. 72
+ M u r a t o r i, "Della perfetta poesia italiana", Libro II, cap. XI, pag. 392.
- 1.p. 96
+ M a l d é, Ett. "Le fonti della Gerusalemme Liberata", cap. IV, pag. 133.
- 1.p. I02
+ M a l d é, Ett. "Le fonti della Gerusalemme Liberata", cap. XI, pag. 292.
- 1.p. I07
+ H a u v e t t e "L'Arioste et la poésie chevaleresque à Ferrare au début du XVI s.", par. I60, pag. 213-
- 1.p. I08 + no 311, 1507 g.
++ C r o c e, Benedetto "Ariosto", Bari, G. Laterza ed., 1927 - pag. 33
+++ H a u v e t t e "L'Arioste et la poésie chevaleresque à Ferrare au début du XVI s." - Conclusion, pag. 327.
- 1.p. I09
+ Dārza apraksts X, 62; Salas apraksts VI, 59 - 76 ;

Pilsētas ieņemšanas apraksts XII,68;Ikdieniškās dzīves apraksti VII,32.II,49 - 53;Idiliski tēlojumi VI,21-22.I,35.XXIII,100-101.Negaisa un cīņu apraksti XL,45.II,28-30.XLI,8-24.

1.p.III

+ Allegorijas :VI,19,34,61,67-69 ;VII,35;XIV,93-94,97; XV,43-44;45,47;XVII,34; XXVII,4,37;XXXIV,73-91; XXXV,10 ; XLII,64-66.

1.p.II2

+ M a l d é, Rtt. "Le fonti della Gerusalemme Liberata" cap.V, pag.166-167.

1.p.II8

+ B o l z a, "Manuale Ariostesco".

1.p.I20

+ M u r a t o r i, "Della perfetta poesia italiana", Libro II, cap.XI, pag.391 - 392.

1.p.I2I

+ M u r a t o r i "Della perfetta poesia italiana", Libro I, cap.XVIII, pag.184.

1.p.I23

+ Th o d e, Henry " Michelangelo und das Ende der Renaissance ", Berlin, 1903 - l.p. 45.

++ K l e m p e r e r, V. "Die romanischen Literaturen von der Renaissance bis zur französischen Revolution."

1.p.I24

+ Ch e r b u l i e z, Victor'a definējums, citēts no d'O v i d i o "Studii sul Petrarca e sul Tasso".

1.p.I25

+ D' O v i d i o "Studii sul Petrarca e sul Tasso", Ep.III, pag.40-55).

Ariosta " Orlando Furioso "

personu saraksts.

Agramante : XVI, 75. XXVII, 52. XXXII, 3. XXXVIII, 85-86. XXXIX,
4-6. XL, 36, 51. XLII, 7. XLI, 42-45.

Alceste : XXXIV, 20.

Alcina : VI, 35, 49-51. VII, II, 21. XV, 37. VIII, 12, 13.

Angelica : I, 5, 7, 17, 32, 49, 36. II, 12. VIII, 29, 40, 42, 43. X, 92,
96. XI, 3. XII, 23, 24, 27, 28, 52-53, 57. XIX, 17, 20.
XXIX, 58-66. XXX, 16.

Ariodante: V, 18. VI, 10.

Astolfo : XV, 37. XVIII, 102. XIX, 59. XX, 65. XXII, 5, XXIII, 9.
XXVIII, 4. XXXIII, 11⁴. XXXIV, 86. XXXVIII, 24. XXXIX,
24, 45. XL, II, 35. XLIII, 15⁴. XLIV, 26.

Aquilante : XVIII, 78-

Bradamante: I, 70, 61. II, 31, 59, 65. III, 6. IV, 3. XI, 19. XIII, 45.
XXII, 32. XXIII, 5. XXX, 76. XXXII, 10, 45, 46; XXXIII,
59. XXXV, 39, 79. XXXVI, 10. XXXVII, 28, 102. XXXIX, 12.
XLII, 24. XLIV, 36, 38, 39, 68. XLV, 25. XLVI, 113.

Brandimarte: XXXI, 62. XXXIX, 39. XL, 21. XLI, 36, 68.

Carlo : XXVII, 22. XXXVIII, II, 19, 82, 83. XLIV, 27. XVIII, 48.

Cloridano: XVIII, 165. XIX, 4.

Dalinda : V, 23.

Doralice : XIV, 50. XXIII, 89. XXIV, 72. XXVII, 5.

Drusilla : XXXVII, 52.

Erifela : VII, 2.

- Ermonida : XXII, 67.
- Ferrau : I, 14, 24. XII, 29. XXXV, 75. XXXVI, 13.
- Fiordiligi : XXIV, 53. XXV, 27. XXIX, 44. XLI, 47. XXXV, 35, XXXIX, 39. XLIII, 135, 158, 162, 185.
- Gabrina : XXI, 50. XXIII, 41, 92.
- Ginevra : IV, 60.
- Grasso : XXVII, 63. XL, 47. XLI, 94. XLII, 10.
- Grifone : XVIII, 6, 59, 69.
- Guidone : XX, 67.
- Isabella : XIII, 4, 40. XXIII, 54. XXIV, 50, 81-82. XXVIII, 96.
- Leon : XLVI, 61.
- Logistilla : VI, 45. X, 64.
- Lurcanio : V, 48.
- Marfisa : XVIII, 99. XIX, 47. XX, 4, 69, 108, 113-128. XXVI, 8, 29, 107. XXVII, 28, 52. XXXII. XXXVI, 16, 18, 47, 52, 76-78. XXXVII, 33, 100. XXXVIII, 9, 23. XXXVIII, 14. XXXIX, 10. XLII, 27. XLVI, 56.
- Mandricardo : IV, 30. XXIII, 71, XXIV, 58. XXVI, 99. XXVII, 30.
- Medoro : XVIII, 165. XIX, 2.
- Melisa : VII, 66. XIII, 46. XXXIX, 4. XLIII, 45. XLVI, 20.
- Norandino : XVII, 47. XVIII, 60.
- Oberto : XI, 63.
- Olimpia : IX, 84. X. XI, 54, 65. X, 15, 20.
- Oliviero : XLI, 36. XLII, 16. XLIII, 151-192.
- Orlando : I, 2, 57, VIII, 71. IX, 4, 88, 57. XI, 21, 81. XII, 3, 29, 49, 73. XXIII, 53. XXIV, 4, 10. XXIX, 40, 57. XXX, 7, 46. XXXIX, 45, 48. XL, 9. XLI, 24, 36, 68. XLII, 8. XLIII, 151,

I65, I70, I88.

Origile : XVI, 4. XVII, 17. XVIII, 80.

Orco : XVII, 48.

Polinesso : V, 21.

Pinabel : I, 35. XXIII. XXII, 53.

Ronaldo : I, 17. II, 3. XXXVIII. XLII, 29-64.

Ricciardetto : XXV, 24.

Rinaldo : I, 12. II, 3, 10, 18, 26. IV, 51. VI, 16. VIII, 22. XVI, 29.
XVIII, 58. XXVII, 9. XXXI, 9, 48. XXXIII, 89. XXXIX, 2.
XLII, 29. XLIII, 5, 144, 152.

Rodomonte : XIV, 117. XV, 4. XVI, 19. XVII, 85. XVIII, 16. XXIII, 33.
XXIV, 95, 108. XXVI, 106. XXVII, 6, 30. XXVIII, 89. XXXV,
44. XLVI, 105.

Ruggiero : IV, 45. VI, 17. VII, 5, 17, 18, 33, 40, 53, 65. VIII, 2. X, 35,
57. XI, 3. XII, 17. XXII, 31. XXIV, 27. XXV, 4. XXVI, 3, 88.
XXVII, 28. XXXV, 79. XXXVI, 12. XXXVII, 33, 97. XXXVIII,
5, 89. XXXIX, 3. XL, 63. XLI, 4. XLIII, 195. XLIV, 16. XLV, 5.
XLVI, 20.

Sacripante : I, 40.

Sansonetto : XVIII, 103

Sobrino : XLII, 16.

Tanacro : XXXVII, 53.

Zerbino : V, 69. XVI, 59. XIX, 6. XX, 117. XXI, 3. XXIII, 39. XXIX, 15,
50.

L i t e r a t u r a .

- B e l l o n i, Antonio "Il Seicento", Milano 1913.
- B e n e d e t t i, Augusto "L'Arte di L. Ariosto nell'"Orlando Furioso", saggio di analisi estetica e delle varianti sul primo canto. Bologna, Nic. Zanichelli, editore.
- B e r t o n i, Giulio "Il linguaggio poetico di Lud. Ariosto" Archivum Romanicum, vol. XV N3, luglio-Settembre, 1931.
- B o l z a "Manuale Ariostesco."
- C a n t ù, Cezare "Storia della letteratura italiana", Firenze, successori le Monnier, 1887.
- C a r d u c c i, Giosue "Su L'Ariosto e T. Tasso" studi, Nicola Zanichelli, Bologna.
- C a t a l a n o, "Vita di Ludovico Ariosto".
- C H l e d o v s k i, Casimir, "Der Hof von Ferrara ", München, G. Müller, 1921.
- C r o c e, Benedetto "Ariosto", Bari, G. Laterza & figli, 1927.
- G u s t a r e l l i, Andrea "Ludovico Ariosto", Milano, 1928, Antonio Vallardi, editore.
- H a u v e t t e, Henri "L'Arioste et la poésie chevaleresque à Ferrare au début du XVI. siècle". Paris, 1927, Libr. Honoré Champion.
- E n c y c l o p e d i a i t a l i a n a : "Ariosto".
- K l e m p e r e r, V. "Die romanischen Literaturen von der Renaissance bis zur französischen Revolution".
- M a l d é, Ettore "Le fonti della Gerusalemme Liberata", Parma, 1910, Tipografia Cooperativa.

- M i n t u r n o, Antonio "L'Arte poetica."
- M o e l l e r v a n d e r B r u c k "Die italienische Schönheit."
- M o m i g l i a n o, Attilio "Saggio su l'Orlando Furioso",
Bari, G. Laterza & figli, 1928.
- M u r a t o r i, Lodovico-Antonio "Della perfetta poesia
italiana", Venezia, 1724, appresso
Sebastiano Coleti.
- O v i d i o " Studii sul Petrarca e sul Tasso ", Roma, 1926,
A.P.E. edit.
- S a i t s c h i k, R. "Menschen und Kunst der ital. Renaissance."
- S o l e r t i, Angelo "Vita di Torg. Tasso" Roma - Torino,
1895, Ermonio Loescher.
- S p e r o n i, Sperone "Dialogo della lingue e dialogo della
rettorica", con introduzione di Gius.
de R o b e r t i s, Lanciano R, Carabba
edit. 1912.
- T i r a b o s c h i, Girolamo "Storia della letteratura ita-
liana", Venezia, 1795.

S a t u r a r ā d ī t ā j s .

Ievads.....l.p.I- 5

I.Ludovico A r i o s t o " Orlando Furioso".

a)Poēmas darbojošās personas:Orlando,Andžēlika,Bra-
damante,Marfisa,Rudžēro,Ronaldo,Astolfo,Kārlis Lie-
lais,Agramante,Mandrikardo,Rodomonte,Brandimarte,
Fiordilidži,Medoro,Kloridano,Izabela,Olimpija,Al-
čina,Gabrina.....l.p. 5-17

b)Poēmas analīze : bruņniecība,sabiedriskā dzīve,
galma dzīve,dzejnieka politiskie uzskati,zinības,
komiskais elements.....l.p.18-25

II.Torquato T a s s o "La Gerusalemme Liberata".

a)Ko dzejnieks vēlas izteikt savā darbā...l.p.26-30

b)Poēmas galvenās personas:Armida,Klorinda,Erminija,
Tankredo,Rinaldo,Gofredo,Argante,Olimdo un Sofro-
nija l.p.30-48

III.Dažādi spriedumi un polemikas par L.Ariosto unT.Tasso.

a)Poēmu pirmie izdevumi.....l.p.49-50

b)Pelegrino definīcija.Minturno uzskati par dzeju.
Inkvizitora Antoniano uzskati.Lippomani,Malatesta.
"Crusca's"akademija :Pelegrino.Lombardelli.Tira-
boschi,Galileo l.p.51-66

c)Kopsavilkums un kritiska novērtējums...l.p.66-73

IV. "Orlando Furioso" un "La Gerusalemme Liberata's" salīdzī-
nājums.

a)Bruņnieciski,romantiski motīvi :

Ariosta Alčinas - Rudžēro epizods un T.Tasso Armī -
das-Rinaldo epizods.....l.p.74-84

Klorindas un Marfīsas bērnība.....l.p.84-85

Ariosta Feratū-Andžēlika-Rinaldo un T-Tasso Tan-
kredo -Klorinda l.p.85-87

b) Ēpiskie motīvi :

Rudžēro-Bradamantes un Tankredo-Klorindas div-
kauju ainas.....l.p.87-94

Orlando pie Brandimartes un Gofredo pie Du -
dones līķa l.p.94-96

c) Atsevišķi epizodi.

Ariodantes žēlabas pēc Džinevras un Tankredo
žēlabas pēc Klorindas.....l.p.97-99

Rinaldo kā Džinevras un Klorinda kā Olindo un
Sofronijas atbrīvotāja.....l.p.99-101

d) E s t e s cilts slavinašana.....l.p.102-103

V. L.A r i o s o un T.T a s s o poēmu n o v ē r t ē -
j u m s un s l ē d z i e n s.

a) Ariosto un Tasso tēloto personu salīdzinājums
l.p.104-106

b) Poēmu uzbūve.....l.p. 106-109

c) Ariosto un Tasso kā tēlotāji, viņu izteiksme un
valoda-.....l.p. 109-121

d) Ariosto un Tasso kā pretstati..l.p. 122-126

P i e l i k u m i.

Piezīmes	1.p.128
"Orlando Furioso"personu saraksts.....	" " 135
Literatura	" " 138